

แบบเรียนภาษาไทย
ชั้นมัธยมปีที่ ๔
เรื่อง
พระร่วง

ของ

วงศิศกษัตริการ

895.912

ม 113 พ

2973

กระทรวงศึกษาธิการ

หนังสืออานกวนพนธ์

เรื่อง

พระร่วง

พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๖

★★★★

พิมพ์ครั้งที่สิบแปด ๔๐,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๐๒

ปกกระดาษราคาเล่มละ ๓.๓๐ บาท

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ครุสภา

ปากคลองบางลำพูน พระนคร

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

เรื่อง

เรื่อง

เรื่อง

เรื่อง

เรื่อง

เลขที่ของ

216

เลข

8953

2/113W

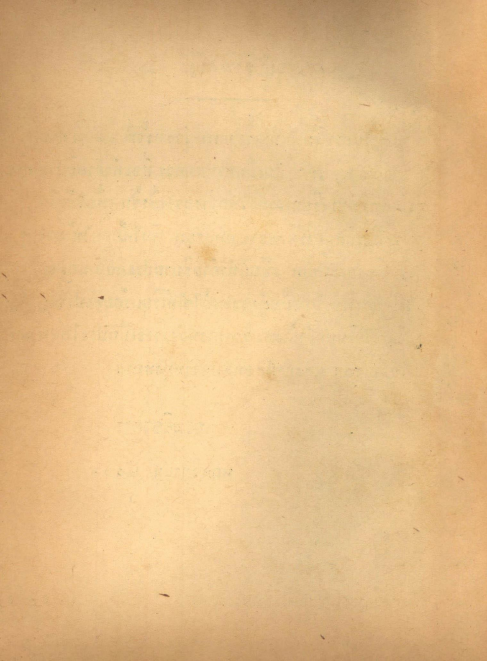
เลขทะเบียน

คำนำฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๑๗

ในการพิมพ์แบบเรียน พระร่วง ครั้งที่ ๑๗ กรม
วิชาการ พิจารณาเห็นเป็นการสมควร ที่จะทำคำอธิบาย
เกี่ยวกับแบบเรียนเล่มนี้ ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อให้เป็น
ประโยชน์แก่การศึกษาของนักเรียน จึงได้มอบให้ นาง
เริ่มจิต บุณโยบล เป็นผู้ทำคำอธิบายประกอบ และขอ
ให้ขุนวิรุพจรรยา เป็นผู้ตรวจแก้ไขให้เรียบร้อยดังปรากฏ
ในฉบับพิมพ์ครั้งนี้ กรมวิชาการหวังว่าจะเป็นประโยชน์
แก่นักเรียน และครูผู้สอนสมความมุ่งหมาย

กรมวิชาการ

พฤศจิกายน ๒๕๐๑

สารบาญ

	หน้า
พระราชาประวัติพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	(๑)
คำนำ	[๑]
แถม ^๕ ของพระร่วง	[๓]
รูป	[๑๗]
ทวิละคร	[๑๘]
แถม ^๕ ของพระร่วง	
ของกท ๑	๑
ของกท ๒	๒๑
ของกท ๓	๕๕
ของกท ๔	๘๖
ของกท ๕	๑๐๗
ใจความย่อๆ ของแถม ^๕ ของพระร่วง	(๕)
บทอาชยาน	(๗)
คำอธิบายศัพท์บทอนคำนำ	(๑๐)
คำอธิบายศัพท์บทแถม ^๕ ของพระร่วง	(๑๕)

คำอธิบายศัพท์ใน

ของกท ๑	(๓๕)
ของกท ๒	(๔๔)
ของกท ๓	(๖๔)
ของกท ๔	(๗๕)
ของกท ๕	(๘๐)

กิจกรรม

(๘๔)

แผนที่สังเขป

(๑๐๑)

พระราชประวัติ

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ผู้ทรงพระราชนิพนธ์บทละครพูดคำกลอนเรื่อง “พระร่วง”

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๖ ในพระบรมวงศ์
จักรี ทรงเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว กับสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ประสูติเมื่อ
วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๒๓ มีพระนามเดิมว่า สมเด็จพระ
พระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ครั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑
พระชนมายุได้ ๘ พรรษา ทรงได้รับสถาปนาพระอิสริยยศเป็น
สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนเทพทวารวดี เมื่อยัง
ทรงพระเยาว์ ได้ทรงศึกษาวิชาภาษาไทยด้วยพระอาจารย์ คือ
พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล ซึ่งต่อมาเป็น
เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เสนาบดีกระทรวงศึกษา-
ธิการ) พอพระชนมายุได้ ๑๔ พรรษา ก็เสด็จไปทรงศึกษา

ณ ประเทศอังกฤษ มีพระยาวิสุทธิศรีบริรักษ์โดยเสด็จไปช่วย
ทรงศึกษาอยู่เป็นเวลาถึง ๘ ปี วิชาที่ทรงศึกษา คือ ภาษา
อังกฤษ วิชาทหารบก วิชาแผนกการบินใหญ่ การช่างทหาร
และทรงศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ นิติศาสตร์ ในมหาวิทยาลัย
ออกซฟอร์ด จึงทรงแตกฉานในภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะ
ภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส วิชาที่ทรงเชี่ยวชาญมาก คือ วิชา
ประวัติศาสตร์ นิติศาสตร์ และอักษรศาสตร์ พระองค์เสด็จ
ขึ้นเสวยราชย์ เมื่อวันท ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ ขณะ
เมื่อมีพระชนมายุ ๓๐ พรรษา

ตลอดรัชกาลของพระองค์ทรงบริหารราชการแผ่นดินด้วย
พระปรีชาสามารถ ประเทศไทยจึงเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าทั้ง
ทางด้านวัตถุและจิตใจ ทรงเป็นทั้งนักการปกครอง นักประวัติ
ศาสตร์ นักการเมือง กวี และนักหนังสือพิมพ์ ทรงริเริ่ม
งานปรับปรุงการป้องกันประเทศ ทรงพระราชนิพนธ์ปลุกใจชาว
ไทยให้รักชาติ รักแก่เทศาณาเสียดำ ทำนานเสียดำ ปลุกใจ
เสียดำ รวมทั้งขทัสครปลุกใจ เช่นเรื่องพระร่วงเป็นต้น ทรง
จัดตั้งกองเสียดำและลูกเสียดำ ในด้านการศึกษาก็ได้ทรงตรา
พระราชบัญญัติประถมศึกษา พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์

ทรงสร้างรพาลงกรณมหาวิทยาลัย อันเป็นมหาวิทยาลัยแห่ง
แรกของประเทศไทย เปิดหอพระสมุทแห่งชาติ ตั้งโรงเรียน
วิชาวุฒิมหาวิทยาลัยแทนการสร้างวัดตามขัตติยราชประเพณี ใน
ด้านการประพันธ์ ได้ทรงพระราชนิพนธ์วรรณคดีไว้ทุกแขนงทั้ง
บทละคร นิยาย สารคดี บทกวี และบทความแสดงข้อคิด
เห็นต่าง ๆ เป็นจำนวนหนังสือมากกว่า ๒๐๐ เล่ม ทรงใช้
พระนามแฝงต่าง ๆ กัน เช่น “ศรีอยุธยา” “รามจิตติ”
“พระเชษฐาธิราช” “พนมเทียน” “โกเชษฐ” และ “อศิวหา”
ประชาชนได้ถวายพระสมัญญาภิไธยว่า “สมเด็จพระมหา
จักรวาลเจ้า” ซึ่งแสดงถึงพระเกียรติคุณ พระปรีชาสามารถ
และพระปรีชาญาณรอบรู้ในทางอักษรศาสตร์ ยากที่จะหาผู้ใด
เสมอเหมือนได้

ในด้านการเมือง ก็ทรงเห็นการณ์ไกลและทรงดำเนิน
นโยบายอย่างเฉลียวฉลาดสุขุมรอบคอบ เมื่อสงครามโลกครั้งที่
๑ ทรงนำประเทศไทยเข้าร่วมรบกับฝ่ายสัมพันธมิตร ได้ส่ง
ทหารอาสาสมัครไปช่วยรบในยุทธภูมิยุโรป ทำให้นานาชาติได้รู้
จักประเทศไทย เมื่อฝ่ายสัมพันธมิตรชนะ ก็เป็นผลทำให้

(๔)

ประเทศไทยได้แก้ไขสัญญาที่ผูกมัด ได้รับสิทธิอธิปไตยทุก
อย่างกลับคืนมา ทำให้ประเทศไทยมีฐานะเทียบเท่าเทียมใกล้เคียง
อารยประเทศ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระ
ประชวรด้วยพระโรคโลหิตเป็นพิษในพระอุทร และเสด็จสวรรคต
เมื่อวันท ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ เวลา ๑ นาฬิกา
๔๖ นาที รวมพระสิริชนมายุได้ ๔๖ พรรษา เสด็จอยู่
ในราชสมบัติ ๑๖ ปี ทรงมีพระราชอิสริยยศประสูติแต่พระนาง
เจ้าสุวทนาเพียงองค์เดียว คือ สมเด็จพระเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา
สรีรังษิยาพรวรรณ

พระบรมรูปเป็นอนสาวรบเสด็จพระเกษมศาย ประดิษ
ฐานไว้ ณ ตำบลสวนหลวง เมื่อถึงวันท ๒๕ พฤศจิกายน
ทุกปี มีการถวายบังคมพระบรมรูปเป็นประจำมาจนกระทั่ง
ทุกวันนี้

คำนำ

บทละครพดกัณโณนเรื่อง “พระร่วง” นี้นี้ ข้าพเจ้าได้
แต่งขึ้นเพราะเหตุที่ ได้มีสมาชิกเสือป่า รักษา กันแดน ไทแสง
ความปรารถนาจากใคร่เล่นเรื่อง “พระร่วง” ซึ่งเห็นว่าเป็น
เรื่องปลุกใจคนไทยเราอย่างดีเรื่อง ๑. แต่บทกลอนที่ข้าพเจ้า
ได้แต่งไว้ก่อนนี้ เป็นบทสำหรับเล่นละครอย่างแบบเก่า,
จึงยากที่สมาชิกเสือป่าจะเล่นได้, เพราะเกยวแก่การต้องใช้
บทอย่างทำละคร ซึ่งเป็นของยากแก่ผู้ที่ไม่เคยฝึกหัด,
ด้วยเหตุฉะนั้นข้าพเจ้าจึงได้คิดแต่งขึ้นใหม่ เป็นแบบ ละครพด
กัณโณน, เพื่อให้สะดวกแก่ผู้ที่ไม่เคยฝึกหัดทำละคร
แบบเก่าเล่นได้.

ส่วนฉาก สำหรับใช้ประกอบในการ เล่น ละคร พด เรือง
“พระร่วง” นี้นี้ ข้าพเจ้าได้คิดกำหนดไว้ให้ทำงาน ๆ ง่าย ๆ
ไม่มีฉากอะไรที่ยากเย็นเหลือเกินไปเลย, จนแม้ที่สุดถ้าหาก
ว่าจะไม่สามารถเขียนฉากขึ้นได้ทีเดียว, จะใช้เพียงเป็นม่าน
กันแทนพอให้มเห็นทางเข้าทางออก, หรือแม้จะเล่นกลางแจ้ง
ก็ได้ด้วยซ้ำ.

ส่วนเครื่องแต่งตัวนั้น แหะละ ค่อนข้าง จะ ลำบาก หน่อย,
 เพราะเมื่อไม่มียกขัตติยอยู่แล้ว, ผู้ที่จะคิดเล่นละครเรื่องนกอา
 จะเห็นเป็นข้อขัดข้องอย่างสำคัญอัน ๑ ที่เดียว. ข้าพเจ้าจึงได้
 จักการให้สร้างเครื่องแต่งตัวขึ้นสำหรับ ๑, พอให้คนแต่งตัวขึ้น
 และฉายรูปเป็นตัวอย่าง, สำหรับจะได้สร้างเครื่องแต่งตัว
 ขึ้นให้คล้ายคลึงได้. หวังใจว่า จะเป็นทพพอใจแห่งผู้คิดจะ
 เล่นละครเรื่องนี้; หรือถงแม่ผู้หมักคักจะเล่นละครเรื่องนี้
 บางทีจะพอใจ ในการที่มรปแสดงให้ปรากฏพอเป็นเค้าว่า
 คนสมัยพระร่วงนั้นแต่งตัวอย่างไร. สำหรับผู้เอาใจใส่ในการ
 ศึกษาเช่นนี้, ข้าพเจ้าขอขานแจ้งว่า, เครื่องแต่งตัวที่คิดขึ้น
 นี้ ดำเนินตามหลักที่มีอยู่ในศิลาจารกหลายทาง ๆ ทั้งโดยทฤษฎี
 และนครอม, ทั้งปรากฏในรูปลายทำนามรวมไว้ในทนต์
 ด้วยแล้ว.

อนึ่งสำหรับผู้ที่พอใจศึกษาทางโบราณคดีและพงศาวดาร,
 ข้าพเจ้าได้นำคำสันนิษฐานของข้าพเจ้าเรื่อง ตำนาน พระร่วง
 มาลงไว้ในทนต์ด้วย.

๔
แถลงเรื่อง

๑
พระร่วง

ตามตำนานและโดยสันนิษฐานโบราณคดี

เมื่อลัทธิราชประมาณ ๖๐๐ ปี หรือพระพุทธศาสนา-
ยุคกาลประมาณ ๑๗๘๐ พรรษา แผ่นดินซึ่งเป็นประเทศไทย
เดี๋ยวนี้ ตอนใต้เป็นอาณาเขตของชอมมอญมาก เมืองละโว้
(คือเมืองลพบุรีทวารวดี) ก็เป็นเมืองส่วยชนประเทศชอม
และในละโว้นั้นมีทะเลสาบอันหนึ่งซึ่งนักใดบริสุทธิ พวก
พราหมณาจารย์ชานานนามว่าทะเลชัยศร อ้ายเหตคามลลธิ
ในศาสนาพราหมณ์ถือกันว่า เมื่อพระนารายณ์อวตารลงมา
เป็นพระรามนั้น แม่จระเข้ลงศรผลาญศัทรเมอใด ย่อมเอา
คมพระแสงศรลงชัยในหัวงำอนันท์ในทูลเกลี้ยงก่อน แล้วจึง
แสดง บรรดาหัวงำนาทพระรามาวตารได้ชัยพระแสงศร ต่อ
มาจึงเป็นทศกัณฐ์ทก ๆ แห่ง และทะเลชัยศรนั้นเป็นทอ้ง
แห่งหนึ่งว่า เป็นหัวงำนอนคักกัศฐ์ทกขออนภาพของพระ
ราม หรือของพระลวระ (ลพ) ผู้เป็นราชโอรส ซึ่งเป็นผู้
อุทธานภาพมาก ต่อมาจึงเอานามของพระลวระมาชานานเป็น

นามเมืองว่าละโว้ แต่ทว่าจริงชื่อที่เรียกว่าเมืองละโว้นั้น เห็น
 ว่าจะถ่ายมาจากเมืองสระพระในสมัยประเทศ (จีนเกีย)
 ซึ่งว่าเป็นเมืองที่พระสระพระสร้างนั้นเสียด้วยซ้ำไป ชื่อสระพระ
 ชาวอินเดียเองแสดงเป็นสระพระก่อน (เพราะอักษร ว ในภาษา
 สันสกฤตเป็น พ ในภาษาปรากฤต) เพราะเหตุนี้จึงเป็น ลพ
 ในภาษาไทย เลยเป็นชื่อเมืองลพบุรี ทว่าจริงชื่อเก่าเรียกว่า
 ละโว้ ใกล้กับศัพทสระพระเดิมมาก เป็นที่น่าเสียใจของผู้
 อุปมาภาษาวิจารณ์ ที่เมืองนี้ไม่ใช่ชื่อละโว้อย่างเดิม.

อาศัยเหตุที่ นาทะเล ชัยศรีเป็นนา ทอดกันว่าประกอบด้วย
 สรีรมงคล ทั้งใกล้ถาวมาแล้วนั้น พระเจ้าแผ่นดินชอมจึงไ้
 ตั้งพระราชกำหนดให้พื่อเมืองละโว้ตักน้ำทะเลชัยศรี ไปส่ง
 ขงพระนครหลวงซึ่งเป็นราชธานีของประเทศชอม ไว้สำหรับ
 ใช้ในการพระราชพิธี กำหนด ๓ ปีครั้งหนึ่ง.

ในทันควรจะอธิบายความเพิ่มเติมไว้สักหน่อยหนึ่ง เพื่อ
 ให้ผู้ศึกษาพงศาวดารและประเพณีโบราณ เข้าใจความชัดเจน
 ความอธิบายมีเป็น ๒ ข้อดังนี้ คือ:

๑. มีธรรมเนียมของชาวศรีลังกาแต่เดิมมา ททาทิ
 ถวายอภิเษกแก่พระเจ้าแผ่นดินของตนแต่แรกไ้ผ่านพิภพ พื่อ
 อภิเษกเช่นอย่างหนึ่งนั้น เรียกว่ามรธาภิเษก คือพระเจ้า
 แผ่นดินสรงน้ำอภิเษก พิธีมรธาภิเษกนี้ ไม่ได้ทำแต่เวลา

เสด็จผ่านพิภพเท่านั้น ถึงในการพระราชพิธีสำคัญอย่างอื่น ๆ
 ทูลขอความบริสุทธิ์เป็นสำคัญ ก็ยอมมีการสร้างมรธาภิ-
 เษก พิธีอันพวกพราหมณาจารย์ได้นำเข้ามาสู่ประเทศไทย
 และประเทศชอม และยังคงใช้อยู่เป็นพระราชประเพณีจน
 คราวเท่าที่กวนนุ ความคัมภีรพิธีไสยศาสตร์ (มีพระโศกเรย
 พราหมณะ อันเป็นชิตกถาแห่งพระคัมภีรฤคเวท และพระ
 ศคชพราหมณะ อันเป็นชิตกถาแห่งพระคัมภีร ยชรวเอ
 เป็นอาทิ) นาทควรใช้เป็นนามรธาภิเษกนั้น ต้องนำมาจาก
 ห้วงน้ำล้วนแท้ที่สำคัญและศักดิ์สิทธิ์ ในทมิฬสวัสดิมงคล
 แห่งใด ๆ ในแคว้นแคว้นพระราชอาณาจักรของพระเจ้าแผ่นดิน
 พระองค์นั้น ก็ต้องนำมาถวายเป็นนาสร้างมรธาภิเษกด้วย
 พระพระ ณ นง มีพระราชกำหนดบังคับไว้ ให้หัวเมืองซึ่งเป็น
 ราชธานีมา ส่งนาอันมสวัสดิมงคลมาถวาย สำหรับสร้าง
 มรธาภิเษก เป็นสำคัญ ในความยินยอม เป็นข้า ขอบขณ ชาติมา
 ด้วยอภประการหนึ่ง ถ้าเมืองใดไม่ส่งก็เป็นอันแสดงกิริยา
 ที่ไม่ยอมเป็นราชธานีมาชกแข็งต่อพระราชอำนาจ เป็น
 เหตุที่ทรงปราบปรามและเอาไทยฐานกบฏ เป็นประเพณี
 แท้โบราณกาล คำอธิบายนี้จะทำให้เข้าใจเรื่องพระร่วงที่
 แสดงต่อไปในโคลงกวี.

๒. คำว่า “พ่อเมือง” กับ “เจ้าเมือง” สองคำนี้ผิด
กันมาก ถ้าพิจารณาเหตุผลที่ใครจะเข้าใจได้ว่า คำว่า
พ่อเมืองนั้น หมายความว่าชาวเมืองนั้นเองที่ราษฎรพลเมือง
ยินยอม พร้อมกัน ยกขึ้นเป็นหัวหน้าอย่างหนึ่งเพื่อปกครองครอบ
ครองชาวเมืองนั้น จึงเรียกว่าพ่อเมือง ตำแหน่งที่เรียก
ว่าเจ้าเมืองนั้น ความหมายว่าผู้ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้เป็นเจ้า
ของประเทศแต่งตั้งไปอยู่บังคับบัญชาการต่าง พระนคร พระ—
ภรรณ คือเป็นผู้แทนพระเจ้าแผ่นดิน ผิดกันกับพ่อเมืองโดย
อธิบายดังนี้ พระร่วงเป็นพ่อเมืองละโว้ เพราะฉะนั้นพระร่วง
นั้นเป็นไทยชาวเมืองละโว้ ถ้าเป็นขอมคงจะต้องเป็นเจ้าเมือง

ตำนานเรื่อง พระร่วง พ่อเมือง ลพบุรี โคเป็นเจ้ากรุง—
สุโขทัย มอญในหนังสือพงศาวดารเหนือ เรื่องราวทกลาว
เล่าโดยหลงป่าฏฐารยเกินไป มีใจความดังนี้ว่า

นายกคงเคราพ่อเมืองละโว้ซึ่งเป็นนายกอง ส่วนนำมยุคร
ชายคนหนึ่งชื่อนายร่วง เมื่อนายคงเคราตายนายร่วงได้แทนที่
และนายร่วงนั้นมีอำนาจวาจาสิทธิ์ ว่าให้อะไรเป็นอย่างไรก็
เป็นได้ทุกอย่าง ครั้นจึงคราวส่งส่วนนำทะเลชุบศรไปพระ
นครหลวง นายร่วงเห็นว่าตนน่าใส่คุมขึ้นไปลำบากนัก จึง
ให้เอาไม้สามซอลอมเอาไปจุ่มลงในทะเลชุบศร แล้วส่งให้นา
อยู่ในซอลอม นึกไม่รอคาซอลอมไปไต่ นักคุมเจ้าพนักงาน

ขอมทมาเร่งด้วยนาเห็นตงนบงไมส่นสงสัย นายรวงจึงสั่ง
 ให้นำไหลออกมาเสียหมดชลอม นักคุมกักใจกลัวยาวิ—
 ทารบของนายรวง ให้นำชลอมนำไปถวายพระเจ้าพนม
 สรีวงศ์พระเจ้าแผ่นดินขอม ณ พระนครหลวง กราบทูลให้
 ทราบว่าสมมฤตเกิดชนทเมองสระโว พระเจ้าพนมสรีวงศ์
 ได้ทรงทราบดังนั้น ทรงพระดำริเกรงว่านายรวงจะเป็นราช
 ศัตรู จึงให้ขอมไปจับนายรวงมาถวาย ถ้าจะจับเป็นมาไม่ได้ก็
 ให้ฆ่าเสีย ขอมนกกมฤต ไครบรรยสั่งแล้วก็ตามตรกแผ่นดิน
 มา จึงเรียกว่าขอมดำกิน นายรวงได้ทราบข่าวว่าพระเจ้า
 พนมสรีวงศ์จะให้จับตัว จึงหนีขึ้นไปวชเป็นภิกษุอยู่ที่เมอง
 เหนือจึงเรียกว่า พระร่วง ไปอาศัยอยู่ที่วัด ณ เมองสุโขทัย
 (ในทันเข้าเจ้าของกล่าวไว้ว่า ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยกับท่านผู้
 รวบรวมพงศาวดารเหนือในข้อที่อธิบายว่า ที่เรียกว่าพระร่วง
 นั้นเพราะไปวช ตามความเห็นของข้าพเจ้าเห็นว่า น่าจะ
 เรียกพระร่วงอยู่ก่อนแล้ว โดยเหตุที่คำว่าพระใน ภาษา
 ไทยโบราณใช้เรียกสมณชื่อนทั่วไป ภิกษุเป็นสมณชื่อนั้นจึงเรียก
 ว่าพระ แต่พระเป็นคำเรียกยกย่องคฤหัสถ์เหมือนกัน
 เพราะฉะนั้นพอเมองก็จึงเรียกว่าพระอยู่แล้ว พระร่วงก็คงจะ
 ได้เรียกกันว่าพระร่วงมาแต่ก่อนนวชแล้ว เปรี๊ยอย่างชาว
 เชียงใหม่ เรียกใคร ๆ ที่เขานับถือว่าเขาตงนบ ภิกษุก็เรียก

ว่าตเจ้ากึ่งนั้นนทวอย่าง) วันหนึ่งพระร่วงลงมากวาควค้อย
 ขอมคำกินไปโผล่ชนในลานวัด แลเห็นพระร่วง ไม่รู้จัก จึง
 ถามว่า นายร่วงชาวละโว้ ทนชนมาอยู่สโชทชนนอยุ่ทไหน
 พระร่วงจึงสั่งว่าคอชอยุ่ทนใดจะไปบอกพระร่วงมาให้ ด้วย
 อานาจวาทสัทธของพระร่วง ขอมกกลายเป็นหินแลยคค
 แผลนคินอยุ่ทกรณนจนทวาททกวนน (ทในเมื่องสโชทชน
 ทกวนนก็ยังมีทกอนใหญ่กอนหนึ่ง เป็นหินเชียวจมอยู่ใน
 แผลนคินทลานวัดพระมหาธาตุ ใครไปเทยวพวกชาวเมื่องเขา
 ข่งสโชทโค ว่านนั้นแลหะขอมคำกิน คิงชาพเจ้าโคกลาวลง
 แล้วยโคยละเชยคในหนังสือเรื่อง “เทยวเมื่องพระร่วง”)
 ในขณะนั้นพอพระเจ้ากรุงสโชทชนสิ้นพระชนม์ลง ไม่มีผู้ใด
 จะสืบพระวงศ์ เมื่อกตคคัพทแพร่หลายว่า พระร่วงมีวจา
 สัทธโคส่าปขอมให้กลายเป็นหินไปไค คนทงหลายเห็นว่า
 เป็นผู้มขุณญานภาพ จึงพรอมกันชญูเชญูให้ลาผนวชออก
 ครองราชสมบัติ ณ กรุงสโชทชน ถวายพระนามว่าพระเจ้าศรี
 รามราชธิเบศ (ศรีอินทราทศย์).

เรื่องตำนานทกลาวมาในหนังสือพงศาวดารเหนือคิน
 ผู้อ่านทไมมีความเช็ดอในการปฏิกิริยท่าง ๆ ไคอ่านแล
 กเลยเหมาเอาว่าเป็นนทานแก่งชนเลาเลาเลาเลาเลา เลื่อนรอง
 วงศ์ ๆ จักร ๆ เหลวไหลไม่สมควรที่จะเอาใจใส่ค่อไป แต่

ตามความเห็นของข้าพเจ้าเองเห็นว่า จะว่าเป็นนิทานไปหมด
 ที่เคยว่ไม่ได้ คงจะมีเรื่องจริง แต่หากเล่าต่อเติมเพิ่มความ
 อัจฉริยะต่าง ๆ ขนตามนิสัยของคนในชั้นหลัง ทชอยเล่าเรื่อง
 อะไรให้วิเศษแปลกประหลาดเป็นอาหารของเจ้านายทกนบถ
 ความจริงอันควรเชื่อถือในเร่องนั้นคือ พระร่วงได้เป็นทั้ง
 พระเจ้าแผ่นดินและเป็นวรมหุ เป็นสมเด็จพระปฐมไพวพริบ
 เช่นการศึกษานะอย่างใหม่ชนใช้ทกนา ทเรียกว่าชะลอม
 นั้น น่าจะมีความแท้เพียงว่าเป็นภาชนะที่สานด้วยไม้อย่าง
 ชะลอม ไม่ใช่สานด้วยดินอย่างคุ่มหรือโอ่ง และไม่ใช่เป็น
 ชะลอมทำห่าง ๆ อย่างที่ใช้ได้ผลไม คงเป็นตาฉและมชั้นยา
 ภายในจึงทกนาได้ไม่รว กล่าวโดยย่อ คือ พระร่วงเป็นผู้
 คิดทำกระละอมนหรือครชน เป็นของทกคชนใหม่จึงพากันคน
 เทนเห็นเป็นสวเคษ ทว่าวาจาที่ชนนั้นก่นาจะอธิบายได้ว่า
 พระร่วงเป็นผู้พลเมืองนยมนบถมาก จะมีบุญชาติสิ่งอะไร
 ก็เป็นไปตามบุญชาติทุกประการ จึงเป็นผลควรพระเจ้าพนม—
 สิริวงศ์ จะทรงวิทกว่าจะเป็นหัวหน้า นำไทยทเป็นข้าขอบขณ
 สมาเป็นกักรับ และทงให้คกักาคเคเสีย ส่วนนายทหารทส่ง
 มานน ก็คงจะเป็นผู้มผมอ และทงจะให้อาหารพระร่วง
 มากทกชน จึงทงกล่าววามฤทอมเคชมาก ส่วนขอทว่าค
 ก็นมาจากเมืองขอมนนั้น น่าจะมากเกินไป ชนทจริงคงจะยก

เข้ามาทรง ๗ ก่อน พระร่วงจึงได้ทราบเหตุและหลบไปบวช
 เสวยสุขอยู่ที่ สุธาณวาส ถัดมาอีกสามวันแล้วพระนครหลวง ที่ไหน
 พระร่วงจะได้รู้ตัวและหลบหนีไปได้ ฝ่ายนายทหารขอมเมื่อ
 มาใกล้ละโว้ ทราบว่าพระร่วงหนีไปแล้ว ครั้นจะยกติดตาม
 ไปก็ไม่สะดวก ด้วยเหตุที่สุโขทัยเป็นราชธานีกรุงไทยอยู่
 ภายนอกขอบเขตอำนาจของพระเจ้าพนมม ทพทวยมากคง
 จะเกณฑ์มาแต่เพียงพอรบละโว้ซึ่งเป็นเมืองเล็ก หากจะยก
 ทัพเข้าไปในแดนสุโขทัย ก็คงจะเกิดมีเหตุขัดข้องรบพุ่งกับชาว
 สุโขทัย กำลังไม่พอ ขอมจึงต้องหันหลังให้ขยับเขยื้อน
 ผลาญพระร่วง คือปลอมแปลงตัวเป็นไทยและไปโดยอาการ
 ซนลอบประหลาดว่าแทรกพเนาะคนไป จึงเรียกว่าขอมทำกิน
 แต่ครั้นไปถึงสุโขทัยแล้ว ไปพบพระร่วงเป็นภิกษุอยู่ ไม่รู้จัก
 จึงเข้าไปถามหาพระร่วง ฝ่ายพระร่วงคงจะเห็นผิดสงสัย
 เพราะคนแต่งเป็นไทยแต่พูดสำเนียงแปร่งเป็นขอม จึงกล่าว
 ประวิงไว้ แล้วไปตามโยมวัดออกมาจับตัวได้ แต่อย่างไร ๗
 ก็ไม่มียศสูงส่งในเขตพระร่วงนใด เป็นหัวหน้าทำการสงคราม
 รบพุ่งชิงชัย จนไทยได้เป็นอิสระภาพพ้นจากอำนาจขอม ถึง
 ประเทศไทยเขาเมืองสุโขทัยเป็นราชธานี มกษัตริย์สืบ
 พระวงศ์ทรงธำรงรักษาอาณาเขตยิ่งขึ้นโดยลำดับมา เมื่อ
 พิศดารเหตุ ความหลักฐานในทางพงศาวดาร และจดหมายเหตุ

ใฝ่พบแล้ว น่าจะเชื่อว่าพระร่วงนี้ไต่ประจักษ์ฐานราชวงศ์ครอง
 กรุงสุโขทัยก่อนกรุงเก่า และบรรดากษัตริย์ในราชวงศ์นั้น
 คนทั้งหลาย เหนามวงศ์มาเรียกว่า พระร่วงเจ้าทุก ๆ พระองค์
 พระร่วงเจ้าองค์เป็นปฐม คือขุนศรีอินทราทิตย์ ที่ปรากฏ
 พระนามในจารึกศิลาหลักอักษรไทยที่เมืองสุโขทัยนั้นเอง (ข้อ
 ที่ในพงศาวดารเห็นกล่าวถึงว่าทรงพระนามว่าพระเจ้าศรีจันทร์—
 ธิปไตยนั้น ก็ไม่คำนึงถึงความเห็นที่ชาวเขาได้แสดงมา พระนาม
 จันทรารัษฎินน่าจะเขียนขึ้นแต่ด้วยกษัตริย์อินทราทิตย์ อย่างเช่นพระ—
 นครินทราชา พระมหินทราธิราช นักก็อ่านว่าพระอินทราชา
 นั้นเอง และอินทรกับจันทร์ในโบราณกาลมักใช้ควบ ๆ
 กันอยู่ เช่นตำแหน่งหลวงอินทรมนตรี ก็มีสร้อยบอกว่าศรี—
 จันทรกุมาร ทั้งชื่อเจ้ากรมพระสนมพลเรือน ก็มีเป็นพยาน
 อยู่ว่าใช้ไต่ทั้งอินทราทิตย์และจันทรอาทิตย์) ถ้าความจริงเป็น
 เช่นนี้ไซ้ พระร่วงเจ้าองค์เป็นที่สองนั้น คือพระเจ้าปดุง
 หรือเรียกในภาษาไทยตามทจารึกไว้ว่าชนบาลเมือง (อันเป็น
 ชื่อเดียวกับกษัตริย์เมือง ซึ่งมาใช้เป็นตำแหน่งขุนนางอยู่ใน
 ปัจจุบัน) และพระร่วงเจ้าองค์สามก็คือ ขุนรามคำแหง
 มหาราช ผู้ทจารึกหลักศิลาที่กล่าวแล้วนั้น และเป็นผู้
 สร้างพระแท่นมนังสลาบาท ก็มีข้อความเห็นความข้อไปว่า

พระเจ้าศรีรชนทราทคยน์ ไทอาเยกยกนางเสือง ชึ่งเป็น
 ราชธิดาของพระเจ้ากรุงสโโขทัยพระองค์ก่อน ด้วยเหตุที่เป็น
 ผู้สย พระวงศ์ของ พระเจ้า กรุง สโโขทัย องค์ ก่อน ประการหนึ่ง
 และเพราะเหตุที่ ชาวเมือง สโโขทัยได้พร้อมกัน ถวายราช สมบัติ
 ด้วยออกประการหนึ่ง พระเจ้าศรีรชนทราทคยน์จึงได้ประคิษฐาน
 ราชวงศ์มั่นคงในพระนครสโโขทัยสืบมา.

เมื่อเหตุอันควรเชื่อนั้นว่า พระร่วงนั้น มีในพงศาวดาร
 เป็นแน่แท้ (คือมีจริง ๆ) ไม่ใช่เป็นแต่ชื่อในเรื่องนิทานเทา-
 นัน) ถึงว่าจะไม่มีพยานพอจะเรื่องราวของพระร่วงได้เองแท้
 ก็ น่าคิดคาด ทว่าเรื่องของ พระร่วง ที่กล่าว ไว้ ใน พงศาวดาร
 เห็นอนัน ความจริงจะเป็นอย่างไร จึงลองคิดดู เห็นว่า
 เรื่องจริงจะเป็นดังที่ใดสักคนไว้ และแต่งเป็นบทกลอนดัง
 ต่อไปนี้.

๕ ขแรงความบางข้อ

บทกลอนต่อไปนี้ ถ้าอ่านไปก็ ทริตฉาแม้ว่าจะได้ออก
 โรงเล่นเป็นละครก็ ผู้อ่านบทกลอนหรือผู้ละครก็จะพบข้อ
 หนาสงสัยหรือหาท้วงอยู่บ้างบางแห่ง จึงขออธิบายขแรงแก้
 กระทั่งวงหน้าไว้ดังต่อไปนี้

๑. นามบุคคลในเรื่องนี้ หนึ่งกล่าวมาในพงศาวดาร
 เห็นสมเด็จพระร่วง นักขุม และพระเจ้าพนมสรีวงศ์ ส่วน
 นามภวชอมคำกินนั้น สืบแต่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า
 กรมพระวิศรานุวงศ์ ได้เป็นผู้ทรงขนานนามว่าพญา—
 เกโซชนก่อน เมื่อทรงแต่งบทกลอนสำหรับร้องประกวดกับ
 ภาพยนตร์เรื่องชอมคำกิน ซึ่งสืบแต่พระบรมเชษฐาธิราช
 เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ได้ทรงรักเล่นบทของพระสุมทิวชิราวุธ
 เมื่อปี ร.ศ. ๑๑๓ นั้น และบทกลอนนั้นนักโตไซร้ร้องกันมา
 เรื่อย ๆ จนกาลบัดนี้คนชกกันมากแล้ว ทั้งชื่อเกโซชนนักเข้าทอ
 และใครจะเถียงว่าผิดก็ไม่ผิดสักอะไรจะเถียง จึงคงใช้ชื่อ
 เป็นเกโซในเรื่องนี้ ส่วนนามบุคคลอื่น ๆ ข้าพเจ้านานชน
 ตามเหมาใจ เช่นนางแม่ให้ชื่อนางจันทน์ ชนเป็นชื่อไทย ๆ
 แต่ถ้าไม่ได้ชื่อเช่นนั้นจริง ๆ ก็ชอชไทยเถิด เพราะหา
 หลักฐานอื่นไม่ได้.

๒. คนไทยในเรื่องนี้ข้าพเจ้าเกณฑ์ให้ไว้ผมสูง อย่างที่
 เรבקกันตามภาษาละครว่าผมลาว เพราะข้าพเจ้าเคยเห็นชน
 โดยไม่หลักฐานอยู่ว่า ไทยสมัยพระร่วงนั้นไว้ผมสูงเป็นแน
 คีรปะท่าง ๆ ที่ปรากฏในโบราณสถานเป็นพยานอยู่ ข้าพเจ้า
 เข้าใจว่าไทยจะได้ไว้ผมสูงกันลงมานาน แม่พวกกรุงเก่า

ถ้าจะฟังมาตถกัมมเมื่อราวแผ่นดินพระมหาจักรพรรดิ หรือ
พระมหาธรรมราชา ถ้าจะให้เท่าเทย ข้าพเจ้าก็จะใคร่เถา
ว่า คงเป็นเมื่อรัชสมัยพม่าบ่อย ๆ ไทยจึงตกตมเสียเพื่อให้แล
เห็นผิดกันไ้โดยฉฉนัต ส่วนชาวเชียงใหม่และเมืองชนของ
เชียงใหม่ เป็นพวกข้างพม่าจึงมีโคตกตม ยังคงไว้ตมตม
มาจนราวแผ่นดินพระนารายณ์จกตม ชะรอยจะเป็นเพราะชาว
กรุงศรีอยุธยาบังคับให้ตม ส่วนผู้หญิงไทยนั้น คงไว้ตมยาว
ต่อมากจนแผ่นดินชนหลวงบรมโกศก็ยังไว้ตมยาว ถึง
ปรากฏอยู่ในกาพย์เห่เรือ ซึ่งเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร (กุ้ง) ไ้
ทรงพระพนธ มีความว่า “คคองคองคเชวร ฌ
ประบำธำธธมไร” ดังนั้น การทตมหญิงชาวไทยโคตกตม
ข้าพเจ้าเข้าใจว่าเมื่อเสียดกรงจกตมตมให้คล้ายผู้ชาย เพื่อ
จะได้ปลอมตัวเป็นผู้ชายไ้ง่าย ๆ ในขณะเมื่อหนีพม่า ส่วน
พวกขอมนั้นไ้ความตมรปตมอยู่ในนครธมว่า พวกท้าว
พญาไว้ตมยาวม่นมตม แต่ผู้น้อยตมตมบนตมตมหลัง
ประบำ.

๓. คำว่าบนทไ้ในเรองขอมคำคณ ทอเงาใจว่าคค
อนหรือหน้าม ไม่ไ้ขบนยงทวยคคคำ ซึ่งเป็นของพจรม
ชนใหม่ในแผ่นดินพระไ้ยราชากรุงเก่าท่านน ชาวโคตม
เครื่องสังคคหรือกระสุนไปประหารไ้ไ้ไ้ ๆ ตามภาษาไทย

เร็วกว่าบิน เพราะฉนั้นเมื่อเกิดมลาวันชนกทอด้วยกินข้าว
 จุกไฟเป็นกำลังส่งกระสุนไปประหารนั้นจน จึงเร็วกว่าบินไฟ
 เพื่อให้ทราบชนิดของปืน เหมือนเรกเรอทเค้นด้วยแรงไฟ
 ว่าเร็วไฟ ทอชยานเพื่อยงกนมิให้ผุชานทวงว่าข้าพเจ้าไป
 เกณฑ์ให้คนโยธาณใช้ของที่ยังมีไหมเข้ามาในเมืองเรา
 สมัยนั้น.

๔. คำที่ใช้พูดกับพระร่วงว่าพ่อเจ้า และกับนางจันทน์
 ว่าแม่เจ้านั้น เคยวนในมณฑลพายัพเขาก็จึงพุดถึงเจ้าผดุง
 นครว่า พ่อเจ้า และนางชาษาเร็วกว่า แม่เจ้า เป็นพยาน
 ปรากฏอยู่ว่าคนไทยเก่าพูดเช่นนั้น ภาษาทพกไทยเห็นอพก
 ฉापเคราะห์กเทยยกยหนังสือเก่า จะเห็นได้ว่าทรงกันอยู่
 โดยมาก ถ้อยคำสำนวนทเปลี่ยนแปลงไปมากก็แต่ในหมู่
 ชาวกรุงเท่านั้น.

ตามทชแจ่งมาแล้ว ๔ ขอน หวังใจว่าจะพอเป็นพยาน
 ให้เห็นโดยแล้ว ข้าพเจ้าได้พยายามทระให้เรองราวเป็นไป
 โดยทางทน่าจะเป็นจริงอย่างมากทสุดทจะเป็นไปได้ แต่ถ้าแม่
 ยังมีชอบกพร่องหรือผดอยู่ข้างแห่งหนึ่งแห่งใด ก็ขอจงอย่าได้
 ถอโทษเลย.

นางจันทน์ - อย่าห้ามเราเลยท่าน !

เราจะยกไปสู่ศัทรพาล
ถึงจะม้วยขนมานก็ตามที.

ตัวละคร

ไทย

พระร่วง

พ่อเมืองละโว้

นางจันทน์

มารดาพระร่วง

หลวงเมือง

หลวงวัง

หลวงนา

} กรมการเมืองละโว้

นายบุญ

นายม

} ทนายคนสนิทของพระร่วง

นายมัน ขันยาว

พรานป่า

พระมหาราชครู

เมืองสุโขทัย

อำมาตย์ ท ๑

อำมาตย์ ท ๒

} เมืองสุโขทัย

นอกจากนี้กรมการ, ทนาย, พ่อเมือง, สาวใช้, ศิษย์วัด ฯลฯ

ขอม

ท้าวพนัชม

เจ้ากรุงขอม

พญามหากษัตริย์ไทย

พญาสุทนต์

} อำมาตย์ขอม

พญาเศไช

แม่ทัพขอม

นักคุม

นักแก้ว

นักสุวรรณ

}

นายทหารขอม

ทหารขอม ท ๑

ทหารขอม ท ๒

นอกจากนี้ยังมีนางที่เฝ้าในพระโรงและไพร่พล

๗๘
องกท ๑

ฉาก : หอนั่งในคุ้มของพระร่วง, ที่เมืองละโว้. เป็น
เรือนฝากระดานอย่างโบราณ; เครื่องตกแต่งมีเตียง, ชั่งมี
เครื่องปลูกและหมอน, มีชนน้า, กระโถน, พานหมาก ฯลฯ
พระร่วง ทวีเรือนควรที่จะสำราญ

เบิกบานในจิตห้านัยไม่ว่าง,
เป็นพ้อเมืองเลื่องชื่อลือไกล,

ครองไทยละโว้ธานี.

๒ ๕ ๕ ๕ ๕
ทองแท่งกาสน์ชวาทม์,

เป็นทนายทศรอบครองบุรีศรี,

โดยความนิยมยินดี

ในทศวงจกนรากร.

แต่ว่าอนิจาไรสนุก,

เป็นทุกข์เฝ้าทอดฤทัยถอน;

ส่งสารประชาราษฎร

๒ ๕ ๒ ๕ ๒
ลวณเกษกรอนเหลือตนคณนา.

ท้วงว่าพิชพนธัญญาหาร

แสนกัณการ, แห้งแล้งเป็นหนักหนา;

มีหน้าซักกรรมมนัสนิธมา

จวบเวลาส่วหน้า, น้ำซ้ำใจ.

อนิจจา! เป็นข้าเจ้ากรุงขอม,

ต้องยินยอมสารพิชคัมไค;

ชกเขยอกก, คุกกระไร,

เกิดเป็นไทยต้องเป็นทาส, อนาคตนัก!

จำต้องยอมให้ขอมจิกหัวใช้;

ยิ่งคิดไปฟมฟกอกแทยหัก.

ทำไฉนจะไคพนเงอมมอชก,

ให้ชนชอประจักษ์ไคสักครา?

ทำไฉนชาวไทยจักไครอด,

ปลดอกจากอำนาจยักษ์?

[หลวงเมืองออกมาและยกมือไหว้.]

ขอหลวงเมือง, มเระงมาเรว,

หรือมาท้วงเหตุผลยุบลไค?

หลวงเมือง

ย^๒ค^๒น^๒น^๒ก^๒ค^๒ม^๒ค^๒ม^๒ช^๒อ^๒ม^๒
 พ^๒ร^๒ง^๒พ^๒ร^๒อ^๒ม^๒ไ^๒พ^๒ร^๒ห^๒ล^๒ว^๒ง^๒น^๒อ^๒ย^๒ไ^๒ห^๒ญ^๒,
 มา^๒ด^๒ง^๒ช^๒า^๒น^๒น^๒แ^๒ล^๒ว^๒ไ^๒ช^๒ร^๒.

พระร่วง

ค^๒เ^๒า^๒เ^๒ก^๒ิ^๒ต^๒ช^๒า^๒ง^๒ก^๒ร^๒เ^๒ร^๒น^๒า^๒ย^๒เร^๒า^๒!
 จ^๒า^๒เ^๒า^๒เ^๒ร^๒มา^๒เ^๒ก^๒ด^๒ช^๒า^๒ก^๒น^๒เว^๒ล^๒า^๒น^๒,
 ย^๒า^๒ม^๒ช^๒า^๒ว^๒ย^๒ู^๒ร^๒ท^๒บ^๒ย^๒อ^๒ค^๒เ^๒า^๒.

หลวงเมือง

ท^๒เ^๒จ^๒ร^๒ง^๒ก^๒ป^๒ร^๒ระ^๒ว^๒ย^๒เว^๒ล^๒า^๒เ^๒า^๒,
 ค^๒ง^๒ช^๒า^๒เ^๒า^๒ไ^๒ก^๒เ^๒ร^๒า^๒ย^๒เร^๒ย^๒น^๒มา^๒.
 ย^๒น^๒เ^๒ย^๒น^๒ย^๒ก^๒า^๒ห^๒น^๒ค^๒ส^๒ง^๒

ส^๒ว^๒ย^๒น^๒า^๒ส^๒ร^๒ง^๒ช^๒อ^๒ง^๒จ^๒อ^๒ม^๒เ^๒ก^๒เ^๒า^๒;
 เ^๒ม^๒อ^๒ย^๒า^๒ม^๒ด^๒ง^๒ก^๒า^๒ห^๒น^๒ค^๒เว^๒ล^๒า^๒,
 แ^๒ต^๒ก^๒เ^๒อ^๒น^๒มา^๒มี^๒เ^๒ค^๒ย^๒จ^๒ร^๒ง^๒ร^๒อ^๒.

พระร่วง

เร^๒า^๒ท^๒ร^๒า^๒ย^๒ค^๒; ค^๒ร^๒ง^๒น^๒เร^๒า^๒เ^๒อ^๒ง^๒ส^๒ง^๒
 ไ^๒ห^๒ร^๒อ^๒ร^๒ง^๒ไ^๒ว^๒ไ^๒ก^๒ว^๒า^๒จะ^๒มา^๒ช^๒อ^๒,
 เ^๒พ^๒เร^๒า^๒ช^๒า^๒ว^๒ป^๒ล^๒า^๒ส^๒า^๒ด^๒ม^๒ไ^๒ม^๒พ^๒อ^๒,
 พ^๒ว^๒ก^๒เร^๒า^๒ห^๒น^๒อ^๒ช^๒ค^๒ค^๒ด^๒แ^๒ส^๒น^๒ช^๒ค^๒ไ^๒.
 แ^๒ม^๒เ^๒า^๒จะ^๒เ^๒ก^๒ด^๒ช^๒า^๒ก^๒น^๒ไ^๒ห^๒ไ^๒ป^๒ส^๒ง^๒น^๒า^๒
 ก^๒ั^๒จะ^๒ช^๒า^๒ล^๒า^๒ย^๒า^๒ก^๒ย^๒า^๒ก^๒ไ^๒ห^๒ญ^๒;

จะ^๕ใช้ให้^๕เกิน^๕คง^๕ฝ่า^๕พง^๕ไพร
ก็^๕เหมือน^๕ใช้^๕ให้^๕ไป^๕ตา^๕ข^๕ว^๕าย^๕ช^๕ว^๕า,
เหมือน^๕แสร้ง^๕ให้^๕ชน^๕น^๕กร^๕เค^๕อ^๕ท^๕ร^๕อ^๕น^๕ใ^๕หญ^๕่,
จริง^๕หรือ^๕ไม่^๕หล^๕ว^๕ง^๕เม^๕อ^๕ง^๕?

หล^๕ว^๕ง^๕เม^๕อ^๕ง^๕

จ^๕ร^๕ง^๕เ^๕จ^๕า^๕ชา^๕;

แ^๕ก^๕เ^๕ม^๕อ^๕ก^๕อ^๕น^๕ค^๕ร^๕า^๕ว^๕ไ^๕ส^๕่ง^๕ไป^๕ช^๕้า,
ม^๕เ^๕ม^๕จ^๕ร^๕ล^๕่า^๕น^๕ก^๕ห^๕น^๕อ^๕ย^๕ค^๕อ^๕ย^๕ร^๕่ง^๕ร^๕ัก^๕.
ฝ^๕่า^๕ย^๕ร^๕เ^๕า^๕น^๕ช^๕อ^๕น^๕ห^๕ย^๕อ^๕น^๕ฤ^๕ท^๕ธิ,
ถ^๕ง^๕ช^๕อ^๕ง^๕จ^๕ิ^๕ท^๕ร^๕น^๕ไ^๕จ^๕ไ^๕ม่^๕ก^๕ล^๕่า^๕ช^๕ัก^๕.

พ^๕ร^๕ะ^๕ร^๕่ว^๕ง^๕

เร^๕า^๕จ^๕ร^๕ล^๕อ^๕ง^๕พ^๕ก^๕จ^๕า^๕ส^๕ำ^๕ร^๕พ^๕ัก^๕
เพ^๕อ^๕ล^๕อ^๕ง^๕ผ^๕อ^๕น^๕ผ^๕ก^๕เ^๕า^๕ส^๕ัก^๕ท^๕.
ท^๕ำ^๕น^๕จ^๕เ^๕ท^๕ร^๕ย^๕ม^๕ส^๕ำ^๕ร^๕บ^๕ค^๕ย^๕ค^๕อ^๕น^๕
ไ^๕ว^๕ท^๕อ^๕น^๕ร^๕บ^๕พ^๕ว^๕ก^๕เ^๕า^๕ไ^๕ห^๕เ^๕ม^๕ท^๕.

หล^๕ว^๕ง^๕เม^๕อ^๕ง^๕

ไ^๕ก^๕เ^๕ท^๕ร^๕ย^๕ม^๕ไ^๕ว^๕พ^๕ร^๕อ^๕ม^๕ส^๕ร^๕ร^๕พ^๕, ส^๕ำ^๕ร^๕บ^๕ม^๕
ช^๕อ^๕ง^๕ค^๕ิ^๕ ๕ ๕ ห^๕ว^๕า^๕น^๕ค^๕า^๕ว^๕ข^๕ำ^๕ว^๕ป^๕ล^๕า.

พ^๕ร^๕ะ^๕ร^๕่ว^๕ง^๕

ถ้า^๕เ^๕ช^๕่^๕น^๕น^๕ไป^๕พ^๕ล^๕น^๕, ไป^๕เช^๕อ^๕เช^๕ญ^๕
เ^๕ส^๕น^๕ช^๕อ^๕ม^๕ไ^๕ห^๕เ^๕ค^๕น^๕ช^๕น^๕ค^๕เ^๕ห^๕า,
ส^๕่ว^๕น^๕พ^๕ว^๕ก^๕บ^๕ร^๕ิ^๕ว^๕าร^๕ท^๕ค^๕า^๕ม^๕มา,

หลวงเมือง

จงเลี้ยงหน้าเคหาอย่าช้าก.

ข้าจะรักเสด็จสรรพทอนรับเขา

ผู้เป็นแขกของเราอย่างเต็มท ;

ขอพ่อเจ้าบุญ ไชย ไชย

จงฝึกสอนเสด็จไฉนใจ ! [ไหว้แล้วเข้าโรง.]

พระร่วง

เทศะกุลปางก่อน,

ขอให้กวิงวอนสำเร็จไต่ ;

หรือแม่เขาไม่ยอมประนอมใจ

ขอจงเทพไทให้บุญญา !

[นักคุ้มออก ; พระร่วงลุกไปต้อนรับ.]

ขอทอนรับเสด็จผู้ฝึกก

มายังสำนักเรือนข้า ! [พานักคุ้มไปนั่งเตียง]

เฮ้ย, ทนาย ๆ, ใครอยู่ทวา ?

[ทนายคนหนึ่งออกมาไหว้]

อย่าได้ช้าจงรีบยกสำรับ

มาไว ๆ จะได้เลี้ยงท่านข้าหลวง,

และเลี้ยงปวงไพร่พลพร้อมสรรพ ;

อย่าให้บกพร่องการรับ,

นักคุ้ม

ทั้งข้าวทั้งกบจัดให้พอ. [ทนายไหว้แล้วเข้าโรง
 ขอบใจ, ท่าน^{ข้า}นมอชฌา.
 ข้าขอบนักหนา, ข้าจึงขอ
 ขย้าให้เลี้ยงพวกข้า, มีมาพอ
 ทั้งข้าวปลา, ข้าขอขย้าเลี้ยงดู,
 เพราะทราบดีว่าพิษพนธินิธินุญหาร
 ในเมื่อท่านอดคกขกของอยู่,
 ไม่ควรเปลืองเสี้ยงเลี้ยงดู;
 เพราะพวกข้าจะอยู่อีกหลายวาร,
 ก็ระเปลืองข้าวปลา.

พระร่วง

ข้าขอโทษ;

ขอท่านอย่าโกรธเลยนะท่าน;
 เป็นธรรมเนียมไทยแท้แต่โบราณ,
 ใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ
 อย่างเลิศคิ, ตามมีและตามเกิด,
 ให้เพลินเพลิดกายากว่าระกลัย.—
 เฮ้ย, ทนายไหว้, ไหนสำหรับ?
 ยังตกแ่งไม่สรรพหรือฉันใด?

[ทนายหลายคนยกส้อมออกมาตั้ง]

ขอเชิญท่านนายทหารผู้ยศ

จงมรสทั้งหมื่นเบิกไถ่,

กินเถิดเสนา, อย่างเกรงใจ,

ขอให้ชิมหน้าและสำราญ.

นักคุ้ม
ท่านนักรบเป็นทศก,

สมควรเป็นบุตรบิดาท่าน ;

ถ้าแม่ได้ไปเฝ้าพระภยาธ

คงโปรดปรานมากแท้, ชำนาญ.

เหตุไฉนท่านไซ้ไม่ไปเฝ้า

พระผ่านเฝ้า ?

พระร่วง

ยังไปหาได้ไม่ ;

เพราะละไว้ลำบากยากใจ,

ทำนาไม่ได้เพียงพอ.

ข้าอยากขอให้กรุณา,

จงเมตตาฟังคำข้าขอ ;

อันส่วนน้ำไซ้จึงได้ร้อ

ไว้ต่อเวลาข้าวปลาค.

ในย^๕คนแม่ให้ไปส่งน้ำ,
 จะช^๕อกชา^๕ทุกคนย^๕น;
 ขอ^๕ท่านน^๕ก^๕ค^๕ม^๕เส^๕น
 จ^๕ม^๕นา^๕จ^๕ค^๕ค^๕ค^๕เม^๕ก^๕ทา.
 ขอ^๕จ^๕ง^๕ให้^๕ร^๕อ—

น^๕ก^๕ค^๕ม

อ^๕อ! พ^๕อ^๕เจ^๕้า,
 ท^๕ว^๕เร^๕า^๕เห^๕็น^๕ช^๕ก^๕ท^๕า^๕น^๕ค^๕อ^๕ก^๕ห^๕น^๕า;
 ส^๕่ว^๕น^๕ท^๕ว^๕เร^๕า^๕น^๕น^๕ไ^๕ช^๕ว^๕ไ^๕จ^๕ร^๕ุ^๕ณ^๕า,
 แ^๕ก^๕ท^๕า^๕ก^๕เก^๕ร^๕ง^๕ช^๕า^๕ณ^๕า^๕พ^๕ร^๕ะ^๕ท^๕ร^๕ง^๕ย^๕ศ^๕.
 ส^๕่ว^๕ย^๕น^๕า^๕เค^๕ย^๕ส^๕่ง^๕ท^๕ร^๕ง^๕ค^๕อ^๕ย^๕,
 เพ^๕อ^๕พ^๕ร^๕ะ^๕ร^๕า^๕ช^๕พ^๕อ^๕ค^๕า^๕ม^๕ก^๕ำ^๕ห^๕น^๕ค^๕;
 ก^๕า^๕ร^๕ส^๕่ง^๕น^๕า^๕ไ^๕ช^๕ว^๕ไ^๕ค^๕ย^๕ง^๕ค^๕,
 จ^๕ะ^๕ล^๕ะ^๕ก^๕น^๕น^๕ไ^๕ช^๕ว^๕ไ^๕ค^๕ว^๕ร^๕ก^๕า^๕ร^๕.
 ก^๕ว^๕ไ^๕น^๕ย^๕ะ^๕ท^๕ร^๕ง^๕พ^๕ร^๕ะ^๕พ^๕ิ^๕ร^๕อ^๕,
 ค^๕ง^๕เ^๕ป^๕น^๕ไ^๕ท^๕อ^๕ย^๕น^๕น^๕แ^๕ท^๕.

พ^๕ร^๕ะ^๕ร^๕ว^๕ง

น^๕น^๕น^๕ท^๕า^๕น^๕;
 ช^๕ก^๕ค^๕ก^๕ช^๕ก^๕ส^๕น^๕พ^๕ัน^๕ป^๕ระ^๕มา^๕ณ^๕,
 ช^๕ำ^๕ค^๕ก^๕ส^๕ง^๕ส^๕า^๕ว^๕ป^๕ระ^๕ชา^๕ชน^๕.

ถ้าแม่ท่านมีไมตรีฉันท์,
 รงช่วยฉันผ่อนด้วย, ช่วยสักหน;
 ชาวละโว้ลำบากยากคน
 ถ้วนทั่วทุกคนเกิดครัน.
 ถ้าแม่ท่านจะเอาน้ำให้ไต่,
 จงมีใจกรุณาแก่ข้าก่อน;
 ช่วยขนน้ำสู่พระนคร,
 อย่าให้ขัดข้องเกิดครันถึงชาวไทย.
 ไพร่พลโยธิต่านมีมา;
 รงไปรทช่วยกรุณา.

นักคุ่ม

หาได้ไม่!

อันเราจรรยเอาน้ำไป,
 ทุกระไรไม่เข้าที่.
 แต่ก่อนไซ้ชาวไทยเคยไปส่ง
 นำสรวงจนถึงทกรุงศรี;
 ไพร่ขอมชนไปไม่เคยมี.
 ถ้าให้ใครชาวไทยไปอย่างเคย.

พระร่วง

อนิจจา! ธรรมดาหน้อยไม่ไ้;
 ไม่เห็นใจไทยบ้างหรือท่านเอ๋ย?
 ขามท่านมาใช่ที่เราละเลย;
 เลี้ยงดูให้เสวยถ้วนทุกคน.
 ชาวละไว้นั้นแค้นแค้นลำบาก,
 แค้นยากอดคอดชีวิต;
 ต้องทำมาหากินสิ้นทุกคน,
 หาไม่เป็นขบน, แค้นจนใจ.

นักคุ่ม

จงเชอเถิด, พ่อเมื่อง, ชยาเคืองข้า;
 มีใช่ว่าไม่ส่งสารท่านเมื่อไหร่.
 แต่ส่วนในราชการงานเมื่องไซ้
 จะผ่อนผันไม่ได้ด้วยฉันทา.
 รัชไซ้เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน
 จะฉินฉินผิดไซ้ไ้หรือว่า?

พระร่วง

เราก็คงขำแยงเกรงอาญา.
 มีใช่ว่าอยากขัดท่านเมื่อไร?
 ชนนาทะเลชยศร,
 จะเกณฑ์พวกนรารทกให้;

ขอเพียงให้ท่านรีบไป,
 เพื่อบรรเทาทุกข์ชาวตะไกรชากเป็น.
 เวลานั้นโคกระบือหรือขบถพ้อง,
 เกวียนทั้งปวงจะทิ้งให้คนเข็น
 ไปถึงนครหลวง, ปวงลำบาก,
 แสนลำบากยากเข็นจงเห็นใจ.
 ส่วนท่านและทหารชาวขอม
 ขอมจะทิ้งกลับไปกรุงใหญ่,
 ช่วยบรรเทาทุกข์ด้วยเป็นไร?
 ขอมไม่ได้! จะเสียประเพณี.
 ถึงลำบากยากเข็นแสนกันดาร,
 ชาวเมืองท่านเคยส่งจนถึงท
 นครอมขอมธานี,
 ครองนครเป็นไปเช่นแพร่ง.
 จะผ่อนผันนั้นผิดประเพณี
 อันเคยมี.

นักคัม

พระร่วง

อนิจจา! ช่างขมเหง!

พวกเราหย่อนกำลังนกรบเอง,

จง^๑ตอง^๒จำ^๓า^๔เกรง^๕ท่าน^๖ผ^๗น^๘าย.
 แต่^๑ถ้า^๒แม่^๓กรุ^๔ณา^๕ปร^๖าน,
 คุณ^๑ท่าน^๒จะ^๓มี^๔ไม่^๕ร^๖หาย;
 ไพร^๑ฟ้า^๒ข้า^๓ไทย^๔ไซ^๕เจ^๖ียน^๗ตาย,
 จะ^๑เป็น^๒เค^๓ร^๔อง^๕ท่า^๖ลาย^๗คว^๘าม^๙จ^{๑๐}ร^{๑๑}ก.
 แม่^๑แต่^๒คง^๓เม^๔ต^๕ทา, ข้า^๑แ^๒ผ^๓น^๔ค^๕ิน
 คง^๑ไม่^๒ส^๓น^๔ภ^๕ก^๖ค^๗ท^๘ท^๙ร^{๑๐}ง^{๑๑}ค^{๑๒}ค^{๑๓}ก;
 ไค^๑ร^๒ม^๓เ^๔็น^๕เ^๖็น^๗ท^๘พ^๙ง^{๑๐}ฟ^{๑๑}าน^{๑๒}ก,
 แจ^๑ง^๒ป^๓ระ^๔จ^๕ก^๖ย^๗ท^๘ว^๙แ^{๑๐}คว^{๑๑}น^{๑๒}แ^{๑๓}ค^{๑๔}น^{๑๕}ไทย.
 ชา^๑ว^๒ละ^๓ไ^๔ว^๕แ^๖ร^๗น^๘แ^๙ค^{๑๐}น^{๑๑}แ^{๑๒}ส^{๑๓}น^{๑๔}อ^{๑๕}ค^{๑๖}ค^{๑๗}ก,
 จะ^๑แ^๒ส^๓ร^๔ง^๕ช^๖ค^๗ข^๘ญ^๙ชา^{๑๐}ก^{๑๑}ห^{๑๒}า^{๑๓}ไม่;
 ไม่^๑ส^๒า^๓ม^๔า^๕ร^๖ด^๗ท^๘ง^๙ไ^{๑๐}ร^{๑๑}น^{๑๒}า^{๑๓}ไป.
 ขอ^๑เส^๒น^๓จ^๔ง^๕ไ^๖ค^๗ั^๘กร^๙ณ^{๑๐}า.
 น^๑ก^๒ว^๓า^๔เล^๕ย^๖ง^๗ชา^๘เ^{๑๐}า^{๑๑}ไ^{๑๒}ว^{๑๓}ไ^{๑๔}ไซ^{๑๕}
 เ^๑ค^๒ม^๓ก^๔ำ^๕ล^๖ง^๗ค^๘อ^๙ไป^{๑๐}ใน^{๑๑}เ^{๑๒}ย^{๑๓}อง^{๑๔}ห^{๑๕}น^{๑๖}า.
 ท^๑ว^๒เร^๓า^๔ก^๕ม^๖เม^๗ต^๘ทา,
 ท^๑ง^๒ว^๓า^๔จ^๕า^๖ท^๗าน^๘ค^๙อ^{๑๐}ย^{๑๑}ก^{๑๒}ซ^{๑๓}อ^{๑๔}ย^{๑๕}ก^{๑๖}ล.
 จ^๑ร^๒ก^๓ค^๔ข^๕ม^๖เ^๗ง^๘ค^๙ร^{๑๐}ม^{๑๑}ง^{๑๒}ร^{๑๓}าย,

เครื่องทำลาบภักดีไม่มผล;
 พวกท่านก็คน, เราก็คคน,
 เมื่อยามจันทของคคจิตปราน.

แต่ชคราวารตสังเต็ม
 ขสยเลมเกวยนใหญ่จิงไคท;
 ทวเราเข้ามาในคราน,
 เกวยนมมาสยเลมควยกัน.

ไฉนจะสามารถบวรทุกหมก
 ตามกำหนดชคราทเคยน?
 ใจเราส่งสารพวกท่านครัน,
 แก่สูกทจะผันผอนตามใจ.

พระร่วง

[พูดรำพึง] นก ๆ ก็คงเห็นทำ
 เขาเปรยขเสนาผืนไค;
 ถ้าสำเร้งเสร็จสมอย่างใจ,
 เขาไซ้ร้จะต้องขอมตาม.
 จำจะชักซั้มเขาเอาสัญญา;
 จระลองมว่าจไคถาม.

[พูดกับนกคุ้ม] ถ้าแม้ว่าฝ่ายเราพยายาม

บรรทุกนำไ้ตามอัคราไป,
 บรรทุกเกวียนสืบเล่ม
 พอเต็ม, ไม่เกินกว่านั้นไ้,
 ทัวท่านจะรับขนไป.

หรือว่าอย่างไร? ึ่งตอบมา.

นักคุม

[พูดรำพึง] เอะ! ะมีอุบายขยายไข
 รอกอย่างไร? ไม่เห็นเลยสักท่า.

พอเมื่อนช้างจ่านรรจา;

ก็องหาทางลัดทกคค.

ชั้นจะบรรทุกนำเต็ม

สืบเล่มที่เราเอามา,

จะพอเท่าเดิมไขว้เห็นไม่มี;

อวกคเปล้า ๆ ไม่เข้าการ.

[พูดกับพระร่วง] เขาเถิด! แม้ทำไ้เช่นว่า,

เราจะขนธวราไปแทนท่าน.

ท่านจงเร่งรัดจัดการ,

จะไ้พาทวยหาญกลับเวียงชัย.

พระร่วง

ถ้าเราทำไ้จริงคงชยุด,

จะรับชนแน่หรือ?

นักคุ่ม

อย่าสงสัย,

เป็นรับชนแท้ ๆ!

พระร่วง

แน่หรือไร?

นักคุ่ม

เราไซ้เส้นของภยาถ

ผืนจอม, จระยอมเสียว

เป็นไม้โคยแท้.

พระร่วง

แน่นอน?

นักคุ่ม

เป็นแน่นอน, อย่าช้าอย่าเนิ่นนาน,

ท่านจงเร่งรัดจัดการตามวาจา.

ส่วนตัวท่านเองไซ้, ให้ว,

อย่าอวดค้ำแต่ปากนะท่านหนา.

พระร่วง

เราเป็นไทยไม่วิถีซึ่งสำเร็จ

ท่านอย่าได้แค้นแกล้งใจ.

เราจะขอปรึกษาว่าท่าน

ก็พวกกรรมกรน้อยใหญ่.

นักคุ่ม

ถ้าเช่นนั้นข้าขอสาไป

เขยมนพวงนายไพร่คตัก. [เข้าโรง]

พระร่วง

เขี้ยทนาย, ไว ๆ, ใครอยู่นอก ?

[ทนายนคนหนึ่งออกมา]

จงไปบอกหลวงเมืองเข้านาน,

พร้อมด้วยกรมการทวัก ๆ.

ขอกมาคนอัยารรอ. [ทนายเข้าโรง.]

ข้าเทพคาธารักษ์

ผู้ทรงฤทธิสถิตศักดิ์, ทูข้าขอ

ให้ช่วยอวยพรสันทรพอ

ไคมีชองยกขอเกียรติไทย !

[หลวงเมือง, หลวงนา, และกรมการ

อื่น ๆ ออกมา, ไหว้พระร่วงแล้ว,

นั่งเป็นระเบียบตามท.]

ครากรมการทั้งหลาย,

เราจะขอขยายข่าวให้;

เราพกจากภัยทหารขอมไซ้,

ไค้ตกลงขอมสัญญากัน,

ว่าถ้าแม่ฝ่ายเราสามารถ

อารักคกนาชมน,

บรรทุกเกวียนสี่เล่มเต็มพลัน
เขานันจะรีบขึ้นไป.

หลวงเมือง โอ! สิบเล่มเท่านั้นหรือพ่อเจ้า?
เราเคยส่งขี่สิบเกวียนใหญ่;
ถ้าส่งเพียงสิบเล่มเท่านั้นไซ้,
จะมีบกพร่องไป—

พระร่วง ไม่เช่นนั้น.

เราสัญญาจะส่งน้ำเท่า
อย่างเก่าเช่นเคยเป็นแม่นมั่น.

หลวงเมือง จะส่งอย่างไรได้?

หลวงนา อย่างไรกัน?

ถ้าเช่นนั้นขาดกตงหนงเขนแท้.

หลวงเมือง เขาจะยอมหรือเจ้าขา?

พระร่วง ห้ามมิได้.

ต้องจกไปเท่าเดิมนี้เป็นแน่.

หลวงนา ข้าเจ้าไม่เข้าใจเป็นแน่แท้
ว่าพ่อเจ้าจะแก้ฉกไค.

พระร่วง เราไต่ลั่นว่าเราจะสั่ง
 น้ำสรงเท่าเดิมให้จงได้,
 แต่บรรทุกเพียงสียเล่มไป.
 หลวงเมือง อันว่าคุมแต่ละใบก็หนักนัก.
 จะบรรทุกสลับซับซ้อน
 ถกสละท่อนคองแตกคองหัก.
 จะบรรทุกอย่างไรส่งสียนัก,
 ขอพ้อเจ้าทรงศกคิยออกอุบาย.

พระร่วง เราได้คำวิทริทรวง,
 เห็นช่องว่างมทสมหมาย;
 เราจะแฉลงแจ้งอุบาย,
 ขอแต่ท่านทั้งหลายช่วยเต็มใจ.

หลวงเมือง พ้อเจ้าอย่าไต่มิวตก,
 อันชิวทขอมยกฉวยไต่
 ทวทุกคน.

หลวงนา ท่านคนแสนเต็มใจ
 จะบรรลยเพอรภักท.

กรมการ ระวังเจ้าข้า!

หลวงเมือง

ขออย่าไ้กินแหนง,
อย่าเคลือบแคลงจะช่วยจนเต็มท.

พระร่วง

เราชอบใจนักหนาคราน.

หลวงเมือง

ชียาอย่างไรมไ้ปรคปรทาน.

พระร่วง

ท่านจงแบ่งปันเบนหมุ่เหล่า,

พากันเข้าป่าไผ่ไพศาล;

ตัดไม้ไผ่มาไ้พ้อแรงการ,

แล้วจักสานรปร่างอย่างชะลอม;

แต่ทาดทวงทเหมื่อนกรรจาท,

รูปขนาดกะบุงใบย่อม,

เขาชันยาภายในไ้ให้พร้อม,

ใช้กระดอมนตกวาร.

ภาชนะเช่นนทจะเบา,

คงจะเอาบรรทุกไ้เต็มท;

แม้ฝ่ายเราทำไ้ค้งวาน

เสนักจะค้งจนไป.

หลวงเมือง

จริงแล้วหนอ, พ้อเจ้า, ชอบกลดระ;

ถ้าแม้ทำภาชนะเช่นนั้นไ้,

ถึงจะบรรทุกชันกันไซ้
ก็จะไม่แตกร้าวกลางมรรคา.

หลวงนา ช่างกระไร, ฉลาดแหลมหลัก!

กรมการ เป็นบุญเรือนกตวหน้า!

หลวงเมือง พ่อเจ้าทรงสถิตย์ัญญา,

พวกข้าจะพันรำคาญ.

หลวงนา จะได้เปรียบขอมเกาะ!

กรมการ จะได้ชนะ!

พระร่วง ฮะ! พวกท่าน

อย่าเพ้อคยกกอนการ,

จงจักแรงแย่งงานกันฉะไว. [ต่างคนต่าง

เข้าโรง]

องกท ๒๓

ตอนที่ ๑

ฉาก : รีมฝั่งทะเลชยศร. มแครอนทงสำหรับทงแครอง
ส้งเวบเทวคา; มเสอลาคบนแครเส้งแล้ว.

[เมื่อเปิดม่าน, นายมีกำลังกำกับไพร่ให้จัดที่แคร]
ม เขย! ไว ๆ เข้าเลิกพวกเราท้งหลาย, ประเก็ว
เจ้านายกัระเส้งมา; ชย่าชกช่า ปุเสอเข้าส.
ไพร่คน ๑ ปแล้ว.

ม นนายบุญยังไม่มาทรอ?

ไพร่ มาโน่นแล้ว

ม เกินชารวักขเป็นขุนนางผู้ใหญ่! [ตะโกน]
บุญ! ไว ๆ, จวนเวลาแล้ว.

[นายบุญออก, นำไพร่ผู้ยกหัวหม, เป็ด,
ไก่, และบายศรี.]

บุญ ชย่าช่า, วางของตงตามท. [พูดพลางทางช
ให้วางของ] ขยาศรีท้งตงกลาง.—ช้งโน้นส,
ช้ยด้อย! — เขยิบไปช้งชวอ๊กท่น้อย —เฮอ!
กัระ! ทวหมตงนน — นนแหละ! เป็ดไก่เคียง

หมู่นี้ไก่แทบจะหมดสิ้นเมืองสระบัว. มันกินรู,
ชักไซ—

บุญ

ราวกับผดเถ! ไม่ว่าอะไรกินได้ทั้งเพ, ตั้งเข้า
ไปให้ก็ไม่เหลือเหลือ; เลี้ยงเท่าไรมันก็ไม่พอ,
ขอเค็มชกร้าไป. ครั้นจะไม่จัดหาให้, มันอก
อยาก, ก็ระลึกละเลาะลูกเต้าของเราไปหักคอกกินเสีย
เท่านั้น, เพราะมันคล้ายขอสัตว์กับมากกว่าคนเรา!

ม

เขอก็เคืองรังสึงเวยเหล่านี้อามารอดได้อย่างไร,
โดนทหารขอมไม่ยอมแบ่งเสียกลางทาง.

บุญ

[หัวเราะ]

ก็ต้องใช้ขยายอำพรวง
หลอกมัน, ว่าของเหล่านี้นักจะเขาไปไหนก็คุ้ม;
พวกทหารขอมทกลมรุมกำลังจะขอเคืองรังสึงเวย
ก็เลยต่างคนต่างหลอกเลียงไป.

ม

เจ้าประคุณขอให้พ่อเจ้าไทยได้สัมความปรารถนา,
จะได้รอกพันจากชายพวกขอมไปทันท่วง.

บุญ

ส่อข่าวพอกองให้มากไป! ก็เข้าใจว่ามีพวกชาย
ขอมปลอมทวนตามมา; แต่ว่าไม่เป็นไร, ในทัน,
มันทำไมเราไม่ได้บอก, เป็นแต่จะเกียความไป

บอกข้ายตัวนาย, ก็อาจะให้ร้ายแก่ตัวเรา.

ม

ว่าแต่ชะลอมของพ่อเจ้านั้นจะเป็นอันใส่น้ำไม่รั่ว
หรือฉุนใด?

บุญ

ก็เข้าใจว่าคงใส่ชื้อ, ดูเขาเอาชื้อนั้นมาแน่นหนาดีไม่
มีรั่วไหล. นก ๆ ก็น่าประหลาดใจ ที่มีใคร
ใครเคยคิดทำของเช่นนั้นได้, เคยใช้แค่
กะโหลกกระลาสำหรับตักน้ำชื้อ, หรือถ้าจะเก็บ
น้ำไว้ใช้สอยก็ใส่กุ่มและโอ่งดินเผา. แต่ชะลอม
ของพ่อเจ้าทั้งเบาทั้งงาม.

ม

เมื่อทำจนพวกขอมมันว่ากระไร?

บุญ

มันมีใครจะโต้เห็นได้เห็น เพราะพวกเราต่างคน
ต่างแย่งรีบเอาไปลอยทำในเรือนในसान.

ม

แต่ถึง พวกข้ายมาร จะเห็น ก็คงไม่รู้ว่าเป็นของ
อะไร.

บุญ

จริงชื้อ, เพราะเมียของใหม่ไม่เคยมีมาแต่
ก่อนเก่า.

ม

นั่นแน่พ่อเจ้าทำมาแล้วละ, ประเดี๋ยวคงจะได้
ศกกัน.

[หลวงว้างออก]

หลวงว้าง พ่อเจ้าระดัง ณ บดิน;
การพิชิตเตรียมเสร็จหรือไหน?

บุญ ไก่เตรียมเสร็จพร้อมพรังดังสังว,
ไม่ยกพร้องสังไก.

หลวงว้าง เรียบร้อยค!

[พระร่วงออก, พร้อมด้วยหลวงเมือง
และกรรมการอื่นๆ, กับมีพลเมืองหาบ
กะละออมที่ทำใหม่ตามมาด้วย.]

พระร่วง วนนวนคเป็นศัรวน,
พระสุริยนเรืองรองผ่องศรี;
ประกอบฤกษ์งามยามค,
เห็นทีจะสมใจนาคา.

ดูก่อนกรรมการน้อยใหญ่,
ชักทวยไทยละไว้ทวน้ำ,
จงพร้อมกันมายังวงเทวา
ขออานภาพช่วยด้วยไมตรี.

หลวงเมือง

เหล่าข้าภักคมีจิตพรอม,
 นอบน้อมเทวาทกราที;
 ขอให้ช่วยชวยชัยในวณ,
 เพศกาพอเสร์จควยพลน.

[พระร่วงขนนึ่งบนแคร่และจุดรูปเทียน,
 และผู้นกนึ่งประนมมือ.]

พระร่วง

ข้าขอเคารพนบไหว้
 พระไตรสรณชคมีน,
 สามรัตนคณอนนต
 จงช่วยคุ้มครองสรพภย,
 อนึ่งไหวเทวสุราฤทธิ,
 สึงสถิตวิมานนชัยใหญ่;
 พระจักรมฤทธิเกรียงไกร,
 ปรมศวรเป็นใหญ่และพรหมา;
 เสือเมืองทรงเมืองเวรชคค,
 หลกเมืองอารกษเมองชา,
 ชกท้าวจกโลกปาลา
 ผูกษาสัทศฤทธิรอน.

ข้ามึงจิกจิกให้
 ทวยไทยเป็นสุขสโมสร,
 เป็นไทยไค้สมนามกร,
 พันร่อน, พันปวงขันตราย
 ข้ามึงมีความคึก,
 ขอให้สัมฤทธิ์สมหมาย;
 ขอเทพศกกลุทธิฤทธิขจาย
 ให้ข้าทงหลายสมคึก
 ยามเช้าเชลอมเหล่าน
 ร่วงทกวรจขยคึก,
 ข้าร่วไหลไปแม่น้แท้สกันค;
 เทพช่วยประสิทธิ์สมประสงค์.

[พิณพาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ; พวก
 กรมการกำกับให้ไพร่ตักน้ำ.]

หลวงเมือง เป็นอย่างไร ?

หลวงนา ใช้ไค้คึกทั้งหมค,

น้ำไม่ร่วจนสักหยค !

หลวงวัง

เต็มทงผอง !

นายบุญ

ชะลอมตักน้ำได้?

นายม

เขย่มทั้งกอง!

หลวงเมือง

พวกเราทางผองควรอินท!

นายเราท่านมีบุญมาก,
กล่าวอะไรสมปากอย่างเต็มที.

หลวงวัง

เราควรนิยมชมชอบ!

หลวงนา

ขยันแรงให้!

พลเมือง

ชโย, ชัย!

พระร่วง

กราบประชาชาวละโว้,
บุญมากชกโชหาน้อยไม่;
กแสนเกษมเปรมใจ
เห็นชาวไทยบุญมีโชคศิครัน.

ทหารขอมต้องยอมตามก,
ชนนำสู่นเวศนเขตขณทั;
ไคลันวาทามาเช่นนั้น,
ถ้าเมียกเบี่ยงกนกตองอาบ.

หลวงเมือง

ถ้ามีขอมต้องพรหมกันมัยคัย!

หลวงวัง

ต้องเขายับเขายับคัยหาย!

หลวงนา มั่นยังอาวประมาณเจ้านาย,

แม่เสียดสยตของวายชวัน!

พระร่วง มาเถิดอย่าช้า. พากันไป

ทในบุรีขมิขมัน;

แม่ขอมมีขอมคามคำมัน,

ก็จะไต่เห็นกันในวันนี้! [พากันโห่ร้องเข้าโรง]

ตอนที่ ๒

ฉก : ถานหน้าคุ่มพระร่วง, เมืองละโว้.

[เสียงชาวละโว้ให้กันมาไกล ๆ; นักคุ่มออก.]

นักคุ่ม

เฮ! นวนนเป็นไหน

ชาวไทยส่งเสียงงม?

ส่งเกศกริษาทาท

หม่นกกระห่มกนอย่างไร.

เซี่ย, ไพร์!

[ทหารขอมคน ๑ ออกมา]

รีบไปค่นักแก้ว,

เขากลับมาแล้วหรือไหน? [ทหารเข้าโรง]

ชาวละโว้กกระห่มมอยู่ไซร์,

น่าจะมีอะไรเป็นมันคง.

[นักแก้วออกมา]

นักแก้ว

ข้าพงกลับมา.

นักคุ่ม

เฮอ, ว่ากระไร?

นักแก้ว

ข้าได้สืบความตามประสงค์,

ปลอมแปลงคนไปทั้งใจง,

นักคุ้ม

นักแก้ว

คงได้ความมาอย่างน่ารู้.

เฮอ, จงเล่าเรื่อง.

พ่อแม่น้อง

มพัฒน์มมากอ;

เขาลือว่าชอคงตราช,

ชกว่าเป็นผเรอชอุทอ.

ชาวละโว้จรงรักภัก,

จนกล่าวว่ามีวาจาสิทธิ์;

จะบัญญัติว่าไรได้เป็นนิตย,

คนทำตามจิตทุกเมอไป.

มีคนเขาคิดด้านชเรอช

พรังพร้อมมากมายทานอชไม,

เขานำชเรอชมนไป

ทกนำมาไค้คงจินดา.

เขาจะเขาชเรอชมนานน

มาบรรทุกเกวียนพลัน—

นักคุ้ม

อย่าพูดบ้า!

เขาชเรอชมทกนาผคตำรา;

นำ^๕เร^๕อง^๕อะ^๕ไร^๕มา^๕เล่า^๕สั^๕กัน^๕?
 ชา^๕ว^๕ละ^๕ไว^๕ ไ^๕้อ^๕ว^๕ท^๕อ^๕ห^๕ง^๕การ^๕,
 ไ^๕น^๕ท^๕าน^๕เช^๕อ^๕ไ^๕ค^๕ย^๕าง^๕ไร^๕น^๕?

จ^๕ง^๕ท^๕ร^๕อ^๕ง^๕ก^๕—

น^๕ัก^๕แ^๕ก^๕ว^๕

ชา^๕ร^๕มา^๕เช^๕น^๕น^๕,
 ก^๕มา^๕เล่า^๕สั^๕กัน^๕เพ^๕อ^๕ท^๕ร^๕า^๕ย^๕ไ^๕ว^๕;
 แ^๕ท^๕ว^๕า^๕ฝ^๕ไ^๕ค^๕ไ^๕ท^๕ร^๕เ^๕ห^๕น^๕
 ก^๕ล^๕า^๕ว^๕า^๕เ^๕น^๕ค^๕ว^๕า^๕จ^๕ริง^๕ม^๕อ^๕ง^๕ส^๕ย^๕;
 ช^๕ะ^๕ล^๕อ^๕ม^๕ข^๕อง^๕พ^๕อ^๕เ^๕ม^๕อ^๕ง^๕ท^๕ท^๕า^๕ห^๕ม^๕
 ข^๕ิง^๕น^๕า^๕อ^๕ย^๕ไ^๕ค^๕เ^๕น^๕น^๕เ^๕น^๕อ^๕น^๕.

น^๕ัก^๕ค^๕ู^๕ม^๕

เ^๕ม^๕อ^๕ย^๕ง^๕ม^๕เ^๕ห^๕น^๕ช^๕ค^๕จ^๕น^๕ค^๕ท^๕า^๕,
 ท^๕ข^๕า^๕ส^๕ง^๕ส^๕ย^๕ม^๕เ^๕ห^๕อ^๕ก^๕อ^๕น^๕.

น^๕ัก^๕แ^๕ก^๕ว^๕

ถ^๕า^๕เ^๕ม^๕จ^๕ริง^๕เ^๕ห^๕ม^๕อ^๕น^๕ว^๕า—

น^๕ัก^๕ค^๕ู^๕ม^๕

อ^๕ข^๕า^๕ท^๕ก^๕ข^๕ว^๕ร^๕น^๕;

จ^๕ะ^๕ข^๕อ^๕ก^๕ร^๕ร^๕า^๕ย^๕จ^๕า^๕ม^๕ส^๕ัก^๕ส^๕า^๕ม^๕ถ^๕า^๕!

จ^๕ะ^๕ซ^๕ม^๕ซ^๕า^๕ค^๕ว^๕ย^๕ค^๕า^๕ซ^๕น^๕อ^๕อ^๕น^๕ห^๕ว^๕า^๕,
 ว^๕า^๕ท^๕ว^๕ท^๕า^๕น^๕ซ^๕าง^๕ส^๕ย^๕เ^๕น^๕น^๕ัก^๕ห^๕น^๕า^๕;
 แ^๕ท^๕ถ^๕า^๕ม^๕เ^๕ห^๕จ^๕ริง^๕เ^๕ห^๕ม^๕อ^๕น^๕เ^๕ล^๕า^๕มา^๕

จะให้ข้าทำอย่างไร ?

นักแก้ว

ตามใจนาย !

ข้าเล่าความให้ตามที่เสาะหา,

ได้ความมากล้นเป็นไทย ?

นักคุ้ม

อย่าโกรธง่าย !

นักแก้ว

พระร่วงไม่มีบุญญา, อย่าดูคายน,

ประมาณเขาง่าย ๆ จะเสียท.

นักคุ้ม

ข้ากเป็นทหารรักษาอยู่,

จะถูกลักศัตรุไม่ควรท;

แต่จะเอาชะลอมม้ตักวารี

ไคจริงก้มแต่เทวณ.

ถึงพระร่วงจะมีฤทธิรุทร,

ก็เป็นเพียงมนุษย์เป็นแม่นมั่น,

จะวิเศษปานไค ?

นักแก้ว

ไม่ช้าพลัน

ก็ระไคเห็นกันอย่างแนใจ.

[๕] โนนแนพ้อเมืองเวียงยศ

จรรจนมาสู่เรือนใหญ่,
 กับพวกพลเมืองชาวไทย
 หายอะไรกันมา? ซ้ำบอกแล้ว
 ว่าเขาเก่ง.

นักคุ้ม

เฟ่ง ๆ คุของนน,
 ออกอศักรรยณะนักแก้ว.
 อะไรหือ?

นักแก้ว

คือชะลอมตกแล้ว!
 คุเกิด, หายเป็นแถว.

นักคุ้ม

พิกถนั!
 ถ้ามีวารเต็มอยู่ไซ้,
 เหตุใดคนหาบมีใคร่หนัก.
 จำระอชอกเสียดักพัก
 ให้ประจักษ์จริงแท้แก่ใจ.

พระร่วง

[พระร่วงและหลวงเมืองออก, กับมีคน
 หาบกะละออมมาด้วย ๒-๓ คน.]
 คุราเส่นนายทหาร,
 ชอท่านจงรับน้ำใส่

ซึ่งชาวพาราตักมาให้,
จากทะเลสาบใหญ่ตามตำรา.

นักคุ่ม

อันภาชนะที่ใส่,
คือสิ่งอันใด! แปลกนักหนา.

พระร่วง

นชละอมซึ่งชาวประชา
สานขึ้นใส่อาหารในคราน,
เพื่อให้เป็นภาชนะเขา,
จะไ้เขาบรรทุกเต็มท
ในแก้วนสียเล่มของเสน,
ตามมีวาจาสัญญากัน.

นักคุ่ม

ขอขสักไข.

พระร่วง

ไ้สีกาน!

กรรมการ, จงยกชละม่น
ให้เสน.

นักคุ่ม

ท่านนฉลากครัน!
ของนอัครบรรบเหลือใจ! [พิจารณาชละม]
[พูดกับนักคุ่ม] ชละมสานใส่น้ำอยู่เต็มแปล้,
แนแท้ไม่มีทรวไหล!

นักแก้ว

นักคุ้ม

[พูดกับนักแก้ว] พ่อเมืองคนนั้นกระไร;
ปัญญาไวช่างทวิริทำ! [พิจารณาชะลอมต่อ
ไปอีก]

หลวงเมือง

[พูดกับพระร่วง] คุเือกเจ้าข้า, เสนาขอม
ทนชะลอมนักหนา, แสน่นำข้า
คำมอ่งไม่พอหนอยังข้า
เขามีอกล้า!

หลวงวัง

นำขึ้นเป็นพินไป!

พระร่วง

[พูดกับนักคุ้ม] พวกเราก่นำมาแล้ว
จริงตามวาทแล้วหรือไม่ว
จะบรรทุกเกวียนสืบเล่มไชร
คงไม่ยากปานใดละครวณ.
ว่าอย่างไร? จะให้บรรทุกหรือ?

นักคุ้ม

พิกลหือ! อันชะลอมทองหลายน,
จะไซ้ได้นำไปเช่นนั้น

จะไม่มรว้างหรืออย่างไร?

พระร่วง

ไม่รวแน่, ถึงแม้จะชิมข้าง
ก็ไม่หมคกลางทาง, อย่าสงสัย.

นักคุ้ม

ถ้าฉันนั่งจ้งตองให้
บรรทมทุกทีในเกวียนพลัน.

พระร่วง

หลวงเมือง, จงรักชนชะลอม
พรังพร้อมบรรทมในเกวียนนั้น.

นักคุ้ม

นักแก้ว, ไปกำขมิ้นพลัน.

หลวงเมือง

เชิญมาช่วยกันอย่ารอช้า.

[หลวงเมืองกับนักแก้วเข้าโรง]

พระร่วง

ตัวเราต้องซอซอขบคิด,
ททานการณเราหนักหนา
ทว่าแต่ไหนแต่ไรมา
เคยต้องจนฉาวไปส่งเอง.
ครานพวกท่านจะชนแทน,
เราแสนยินดี!

นักคุ้ม

ท่านนแก

กว่าพ่อเมืองไทยในเมืองเพรง,
ไม่ยำเียงข่มขู่ต่อไพร่ภย.

พระร่วง

เรามีไ้ทำผิดคิดร้าย,
จะตองเกรงอันตรายแต่ไหนไหน?
ชนทศคตบดเบียงเลียงฉวนย,

นักคุ้ม

^A
 เพ^๔จะ^๔ไม่^๔ตั้ง^๔ส^๔ว^๔ย^๔ค^๔ร^๔ว^๔น^๔
 เป็น^๔พ^๔ย^๔า^๔น^๔ว^๔า^๔ค^๔ิ^๔ค^๔ิ^๔จะ^๔แ^๔ง^๔ข^๔น^๔
 ฝ่า^๔ฝ^๔น^๔ช^๔า^๔น^๔ภ^๔า^๔พ^๔ร^๔ร^๔ท^๔ร^๔ง^๔ศ^๔ร^๔ษ^๔;
 ฉ^๔ร^๔น^๔น^๔ไ^๔ช^๔ร^๔—

พระร่วง

 ฉ^๔น^๔ไ^๔ก^๔ถ^๔า^๔ว^๔ค^๔ง^๔น^๔?

เรา^๔ไ^๔ค^๔า^๔ว^๔า^๔ร^๔มา^๔ค^๔า^๔m^๔ไ^๔,
 ม^๔ไ^๔ค^๔ม^๔ท^๔า^๔n^๔t^๔k^๔x^๔c^๔y^๔ญ^๔ช^๔a.
 จ^๔ะ^๔พ^๔า^๔ล^๔เ^๔ก^๔ส^๔ัญ^๔ญ^๔า^๔ห^๔ร^๔อ^๔ไ^๔น^๔?
 ถ^๔า^๔จ^๔ะ^๔ค^๔i^๔n^๔ว^๔a^๔j^๔a^๔s^๔ัญ^๔ญ^๔a^๔ไ^๔ว^๔,
 ก^๔ั^๔ข^๔อ^๔ไ^๔ห^๔ร^๔ท^๔ร^๔ง^๔ฯ, จ^๔ง^๔ว^๔า^๔มา^๔.

[ห^๔ล^๔ว^๔ง^๔เม^๔อ^๔ง^๔ก^๔ับ^๔น^๔ก^๔แ^๔ก^๔ว^๔ก^๔ล^๔บ^๔อ^๔อ^๔ก^๔มา^๔;
 ห^๔ล^๔ว^๔ง^๔, ห^๔ล^๔ว^๔ง^๔า^๔มา^๔ด^๔ว^๔ย^๔.]

หลวงเมือง

ช^๔น^๔น^๔า^๔บ^๔ร^๔ร^๔ท^๔ก^๔ล^๔ว^๔พ^๔ร^๔อ^๔m,
 ท^๔ก^๔ข^๔ะ^๔ล^๔อ^๔m^๔พ^๔ร^๔อ^๔m^๔พ^๔ร^๔ง^๔เ^๔ห^๔ม^๔อ^๔n^๔k^๔i^๔ng^๔ว^๔a
 พ^๔อ^๔เ^๔ด^๔m^๔s^๔i^๔b^๔เ^๔d^๔m^๔n^๔เ^๔ท^๔ย^๔ว^๔ห^๔น^๔a. [ถ^๔า^๔m^๔n^๔ก^๔แ^๔ก^๔ว^๔]
 ถ^๔ก^๔ห^๔ร^๔อ^๔ไ^๔ม^๔เ^๔ส^๔เ^๔น^๔a?

นักแก้ว

 ถ^๔ก^๔เ^๔ซ^๔e^๔n^๔n^๔.

นักคุ้ม

[พ^๔ุ^๔ด^๔ร^๔า^๔ฟ^๔i^๔ng] ท^๔ว^๔ก^๔c^๔r^๔a^๔n^๔เ^๔s^๔i^๔y^๔t^๔พ^๔l^๔a^๔c^๔,
 เ^๔พ^๔ร^๔า^๔e^๔p^๔r^๔e^๔m^๔a^๔t^๔พ^๔ร^๔ว^๔ง^๔, ท^๔ร^๔ว^๔ง^๔ท^๔ย^๔ล^๔n^๔!

เสียบใจ, เสียบขลุ่ยครัน;

แต่ไต่ล่นวากจាំใจ.

จะคนค้ำเสียบเกยรทกยศ,

ผึกพจนชาวไทยจะตักไ.

[พูดกับพระร่วง] กูก่อนพระร่วงขัณญาไว,

เรารับชนน้าไปตามสัญญา.

[นักคุมกับนักแก้วเข้าโรง]

หลวงเมือง พวกขอมครันเสียบทเรา!

โกรธไม่เบา.

หลวงวัง ย่นกราวราวกับฆ่า!

หลวงคลัง ไพร่ขอมกษัตริย์มกัณฑ์หน้า,

จนพวกนายโกรธามากมาย.

พระร่วง จริงอย่าเห็นว่า, ฌ ครวน;

เราไต่เปรียบเต็มทศม่ม่งหมาย;

แต่อย่าประมาทชาติขอมร้าย,

เจ้ายายคงคิดมาแก้แค้น.

ก่อนไปชาวไทยจាំจะคง

คคยของกนิเมืองททองแหนด,

หาไม่ขอมจะกระหน่ำฆ่าแค้น

และทำความคับแค้นทั่วไป.

จะไว้จำเป็นจะต้องคิด

หาสัมพันธมิตรเมืองใหญ่;

จำเราจะส่งทูตไป

ชักชวนสวโขทัยเป็นมิตร.

ท่านทั้งหลายจะเห็นประการใด?

หลวงเมือง

ชาวไทยคงเตรียม!

หลวงวัง

อย่างเต็มที่!

หลวงนา

ควรเริ่มรวมฉันทสาธิต

แต่กับคน ขนบเกรงใจ ๗ ไป.

พระร่วง

ถูกแล้ว. จำต้องหาเสียบง

ไว้ให้พอเพียง, เป็นข้อใหญ่.

แต่กับคนเราควรจรรยไป

สั่งทหารขอมให้ถุกตำรา.

แล้วจงคอยกลับมาประชุม,

ชุมนุมกันเพื่อปรึกษา

กิจการงานร่างตำรา

ลักษณะถางกรุงสุโขทัย.

[พระร่วงและกรมการพากันเข้าโรง]

ตอนที่ ๓

ฉาก : ทั้งพระโรงในวัง, นครอม. มีพระแท่นที่ประทับ
ทั้งตกฉากแผ่นหลัง, มีเศวตฉัตร เป็น ร่ม สีขาวมีระบาย
ชลิบทอง ๓ ชั้น (ไม่ใช่ร่ม ๓ คันซ้อนกันหามิได้, ต้องทำ
เป็นร่มคันเดียวแต่ระบาย ๓ ชั้น)

[เมื่อเปิดฉาก, ท้าวพันธุมนั่งอยู่บนพระแท่น, และ
พญาเดโช กับขุนนางหมอบเฝ้าอยู่พร้อมตามที่แล้ว.
เสียงแตรองกับมโหระทึก. ขุนนางถวายบังคม.]

ท้าวพันธุมน ราชการมีเหตุอะไรบ้าง?
ทั้งกลางพระนครเวียงใหญ่,
และในชนบททั้งหลายไซ้,
มีอะไรจงแถลงแจ้งคึก.

มหาดไทย ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท
บังคมมาคึกเกล้าเกศ,
ราชการมหาดไทยในวณ
ได้มีกราบทูลพระกรุณา

กลาโหม ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท

บงกชมาศปุกเกล้าเกศา,
 ทวีนกัศวรรณเสนา
 ชิงไปสียกจาณ แคนไทย;
 กลยมาดงพระนครหลวง
 แดลงปวงข้าวคราวน้อยใหญ่.

ท้าวพันธุ

เออ, อย่างไรหา, ว่ากระไร?
 จงแดลงเหตุไปอย่าไถ่กัน.

นักสุวรรณ

ขอเคชะฝ้ายละของอุลัพระบาท
 บงกชมาศปุกเกล้าเกษมศานต์,
 ข้าพระบาทขอกราบทูลการณ
 ฝึกพลชอประทานซึ่งอภัย.
 ไถ่ปันข้าวลือระมีมา,
 ว่าพระร่วงพ่อเมืองผู้ใหญ่
 ผู้ครอบครองละไว้นั้นไซ้,
 ชาวไทยนิยมบารมี.

ชาวไทยรักใคร่พระร่วงนัก
 ชวนชักเชือถ้อยอย่างเคมทะ;
 จนเชื่อว่ามาจากสิทธิ์,

พอ^๕จ^๕เข^๕อ^๕ล^๕น^๕พ^๕ล^๕น^๕ส^๕ม^๕ป^๕อง.
 ช^๕ว^๕า^๕ท^๕อ^๕ย^๕เ^๕ห^๕า^๕ป^๕เ^๕ล^๕ว^๕า^๕
 ม^๕าก^๕อ^๕ก^๕ไ^๕ช^๕, เ^๕ล^๕า^๕ล^๕อ^๕ร^๕ะ^๕ม^๕ิ^๕อ^๕ก^๕อง
 ว^๕า^๕พ^๕ร^๕ะ^๕ว^๕ง^๕ม^๕ิ^๕ย^๕ุ^๕ย^๕เ^๕ร^๕อง^๕ว^๕ร^๕อง,
 แ^๕ล^๕ะ^๕ค^๕ิ^๕ก^๕ป^๕อง^๕จ^๕ะ^๕ก^๕ุ^๕ค^๕ณ^๕า^๕ท^๕อ^๕ย^๕.

ท้าวพันธุ

ท^๕ู^๕ร^๕า^๕พ^๕ณ^๕า^๕เ^๕ค^๕ไ^๕ช^๕,
 ท^๕า^๕น^๕เ^๕เห็น^๕เห^๕ท^๕ะ^๕ท^๕อ^๕ห^๕ร^๕ิ^๕ไ^๕น^๕?
 จ^๕ะ^๕ค^๕ว^๕ร^๕ค^๕ิ^๕ค^๕อ^๕บ^๕า^๕ย^๕ฉ^๕น^๕ไ^๕ค^๕?
 ท^๕ก^๕ไ^๕ฟ^๕เ^๕ก^๕น^๕ล^๕ม^๕จ^๕ะ^๕ค^๕ิ^๕.

เดโช

ข^๕อ^๕เ^๕ค^๕ะ^๕เ^๕ล^๕า^๕ระ^๕อ^๕อง^๕อ^๕ล^๕ิ^๕พ^๕ร^๕ะ^๕บ^๕า^๕ท^๕
 บ^๕ง^๕ก^๕ช^๕ม^๕า^๕ค^๕ป^๕ก^๕เ^๕ล^๕า^๕เ^๕ก^๕ค^๕;
 ช^๕น^๕ช^๕า^๕ว^๕น^๕ก^๕สิ^๕ว^๕ร^๕ร^๕ณ^๕เ^๕น^๕
 บ^๕ง^๕ค^๕ม^๕ท^๕ล^๕ค^๕ร^๕า^๕น^๕เ^๕น^๕ช^๕า^๕ว^๕ล^๕อ^๕.
 จ^๕ะ^๕ม^๕ิ^๕พ^๕ย^๕า^๕น^๕ห^๕ล^๕ก^๕ฐ^๕า^๕น^๕ม^๕ิ^๕
 ห^๕ร^๕ิ^๕ไ^๕น^๕, น^๕ก^๕สิ^๕ว^๕ร^๕ร^๕ณ^๕, ม^๕เ^๕ล^๕ห^๕ร^๕ิ^๕?

นักสุวรรณ

ท^๕า^๕ม^๕ิ^๕; ช^๕า^๕ไ^๕ค^๕เ^๕ค^๕ช^๕า^๕ว^๕ล^๕อ^๕
 ะ^๕ม^๕ิ^๕อ^๕ด^๕ง^๕ข^๕อ^๕ย^๕เ^๕ค^๕ท^๕อ^๕ย^๕.

เดโช

ถ^๕า^๕ก^๕ร^๕ะ^๕น^๕น^๕ก^๕ย^๕ง^๕ม^๕ย^๕ง^๕ค^๕ว^๕

๑
 ท้าวทนต์นำพลแกล้งใจ;
 ๒
 ถ้าแม่ถนถนทำการไป,
 ชาวไทยจะเขาสืบกราว,
 ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐
 ว่าเราณยังฟังไม่สรวพ
 ๑๑ ๑๒ ๑๓
 กราบมาทนต์ดาขาว;
 ๑๔ ๑๕ ๑๖
 จะเลขกระเบื้องเรือกราว,
 ๑๗
 ลอถาวมากไปไม่เข้าการ.
 อันปวงไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน
 เกรงพระเดชณรินทรมีหาคาส,
 ขยาดพระฤทธิไกรชัยชาญ
 ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐
 อันเทยมฤทธิมณีนวาทะวินทร.
 พระเดชพระจอมจอมไสร,
 แผลไกลไปรอบขอบเขตสน;
 ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐
 ญวนลาวชาวไทยในแดนดิน
 ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
 โชนอินทรีนบอภินันท์.

[นักลุ่มออก, คลานเข้าไปถวายบังคม
 แล้วหมอบก้มหน้า]

ท้าวพันธุ

เอะ, นั่นเป็นอะไร, นายทหาร,

มากทราบกรานกัมน้ำกายาสน์?
 มีเหตุเกตุถ้อยอย่างไรกัน?
 เสน่คนขยันจงเล่ามา.

นักคุ่ม

ขอเคชะฝัลดอรองอุลัพระบาท
 บงกชมาศปุกเกล้าเกล้า,
 ข้าพระบาทนักคุ่มเสนา
 พงกลับมาจากแคว้นแดนไทย.
 กล้วยไปรดให้เป็นข้าหลวง
 ไปทวงด้วยละโว้เวียงใหญ่,
 ข้ากลับเสียดพ้อเมืองไทย;
 ไทยชานไซ้ไร่ใหญ่หลวงนัก.

ท้าวพันธุม

มิ่งว่าเสียดทนน้อยอย่างไร?
 รงแดงลงความไปให้ประจักษ์.

นักคุ่ม

พระร่วงขัญญาคินัก
 แหลมหลกรทางจันรวรา.
 เขาขอผ่อนผดการตั้งด้วย,
 กล้วยถ้อยวิงวอนอ่อนหนักหนา,
 ว่าชาวละโว้พารา

สยเวลาลำบากยากแค้น;

เหตุด้วยพิษพนธัญญาหาร

ลวนกนการแห่งแสงเหลือแสน,

จึงขอให้ชาชนนาแทน

มายังท้าวแดนพระนคร.

ทูลหาเห็นว่าเขาลำบาก

จึงอยากใช้ชื่อยาสนม่อน,

เพอมีให้ประธานรากร

บนว่าเคอครอนจนเหลือทน.

จึงกลัวว่าทชามเกวียนไป

สียเล่ม, คนใดจึงจะชน

นำไคเพชงพอ, ขอให้ทัน

เขาไคร้ทรงเหตุผลตระหนักใจ.

พระร่วงเชอกลบยั้งคำ,

ว่าดาจคนาเต็มทไค

บรรทุกในสียเล่มเกวียนไชร,

ข้ารรบหรือโดนให้คอบมา.

ข้าศึกไม่เห็นเขาจะฮา

สามารถทำได้เหมือนคังว่า;
 จงปรนอมขอมริบสัญญา,
 ว่าถ้าพระร่วงนั้นไซ้
 สามารถจกนาเท่าเก่า
 เขาตงในสียเล่มเกวียนไค้,
 ซากจะขอมพร้อมใจ
 ขนนาแทนให้คังจินดา.
 เขาปล้นเกณฑ์จากกันล้านชะลอม,
 พรังพร้อมรวกเร็วเป็นหนักหนา,
 ภายในนั้นไซ้เราชัณยา,
 ชะลอมขังธาราไว้โดยคาย.
 ชำนำชะลอมของประหลาด
 มายังฝ่าพระบาทเพชดวาย. [ยกชะลอมดวาย]
 ชาวไทยจะคิเพราะมีนาย
 เป็นขอกชายฉลาคสามารถนค.
 ชอกกลอย! กุยังมิเคยเห็น
 ของเช่นชะลอมน; เขาคิหนัก.
 พอเมืองคนนคิมลภณ

ท้าวพันชุม

เป็นคนแหลมหลกขัญญาไว.

ชนทวพอมองเรองขญญา

มาทวยหรือหว่า?

นักคุ้ม

หามีไ้.

ทขาเสียบทพอมองไทย,

ล้นวจาไวเป็นมันคง

ว่าถ้าแม่ฝ่ายเขานนกระทำ

ไ้ทั้งคำ, จะยอมตามประสงค์;

เขาก็ทำจริงไ้ทั้งใจจง,

ครั้นข้าพระองค์จะคืนคำ

ก็เกรงเสียมเสียบเกยรตคุณยอม,

เขาจะพรอมนคนนันทาส;

ข้าไ้รจำใจทอกระทำ

ตามคำบอกมันขญญาไว.

ชนจะเสียบสัจจาวาท

จะเสียบศรี, ชาวไทยจะทไ้.

ไทยข้ามากล้นเป็นพันไป,

ไ้แต่ยอมรบพระอาญา.

(องค์ ๒ ท. ๓)

2973

พระร่วง

44

895.912

2/13W

๔๕

ท้าวพันธุ

ชอบกลขอ^บ ! ทวัก^บก็เห็นชอบ;
ถูกระ^บขอบ, คำสั^บคย์ควรรักษา.
อย่างไรท่านเตโ^บไซ?

เตโ

พระเจ้าชา;

แต่ทว่ายังบกพร่องไป.

ถึงจะยอมชนส่วย^บด้วยถอม^บนั้น

ตามสัญญาเช่น^บนั้นก็ยอมได้;

แต่ทว่า^บนักคุ้ม^บเหตไฉน

จึงม^บไคพา^บทว^บพอม^บเองมา?

อัน^บผ^บท^บระ^บนง^บอง^บอา^บจ

ขอ^บท^บด^บล^บา^บค^บเช่น^บนม^บท^บว^บง^บทำ

ทาง^บจะ^บก^บอ^บก^บา^บว^บเ^บย^บอ^บห^บง^บการ;

คว^บร^บจะ^บนำ^บท^บว^บมา^บสู่^บกร^บง^บไกร.

ท^บชา^บไ^บค^บค^บแล้ว^บเช่น^บน^บ,
แต่^บเกร^บง^บว่า^บผ^บล^บน^บผ^บล^บน^บเห^บต^บจะ^บใหญ่;

อัน^บว่า^บก^บาล^บง^บพล^บไ^บพร

มิ^บไ^บไป^บก็^บเพ^บย^บง^บห^บา^บว^บอ^บย^บค^บน.

นักคุ้ม

ถ้าหากจะจับพ่อเมือง,
 ไทยเคื่องจะกระหนาบเขาขยันท,
 เลบกลายเป็นเหตุจุลาล,
 ร้อนถึงยุคดยาทา.
 อันพระร่วงพ่อเมืองคนใหม่
 ชาวไทยนิยมเป็นหนักหนา,
 ถ้าจะปราชัยชกแสนยา
 โยธาทัพใหญ่ไปจริง ๆ.

ท้าวพันธุ

ตามทันกัศวรรณแดงการณ,
 นักคุมเป็นพยานบันทึก;
 ไทยคนนบญญาถ้ำจริง ๆ,
 จระทงช้าไวไม่เป็นการ.

ตราพญาเศไช,
 ขนพ่อเมืองละไวแสนเหิมหาญ;
 เรามนขญญาธิการ
 ไม่มีใครเปรียบปานแต่เดิมมา.
 ขันพระร่วงเมืองละไว
 มนขญญาเศไช, ทังใจกล้า,

ไม่เกรงพระราชอาญา,
 ทั้งไว้อำราชำคาญใจ.
 จะ^๕ท^๕ง^๔ก^๕น^๕ช^๕น^๕เป็น^๕ผู้^๕วิ^๕เศษ,
 ก่อ^๕เห^๕ต^๕ก^๕ำ^๕เว^๕บ^๕เค^๕ย^๕ใ^๕ห^๕ญ.
 พญา^๕เค^๕ไซ^๕ชา^๕ญ^๕ชัย
 จ^๕ร^๕บ^๕ไ^๕ป^๕ก^๕ม^๕ท^๕ว^๕ชัย^๕สำ^๕ค^๕ญ;
 พยา^๕ข^๕าม^๕จ^๕ย^๕เป็น^๕มา^๕ใ^๕ห^๕ก,
 จะ^๕ไ^๕ก^๕ก^๕ห^๕น^๕ำ^๕ค^๕น^๕ท^๕ง^๕ก^๕น;
 แม^๕ม^๕น^๕ส^๕ร^๕ง^๕ล^๕ำ^๕ช^๕ว^๕น,
 อ^๕ย^๕ำ^๕ใ^๕ห^๕ม^๕ัน^๕ค^๕ง^๕อ^๕บ^๕ร^๕ำ^๕ค^๕ญ.
 ช^๕อ^๕เค^๕ช^๕ระ^๕พ^๕ระ^๕กร^๕ณ^๕, ข^๕ำ^๕พ^๕ระ^๕เจ^๕ำ
 น^๕อ^๕ม^๕เก^๕ล^๕ำ^๕ร^๕บ^๕ร^๕ำ^๕ช^๕บ^๕ร^๕ห^๕าร;
 ช^๕น^๕พ^๕ระ^๕ร^๕ว^๕ง^๕ช^๕ว^๕ข^๕ำ^๕สำ^๕ม^๕ำ^๕น^๕,
 ไม่^๕เก^๕ร^๕ง^๕เค^๕ช^๕ผู้^๕ผ่าน^๕แ^๕่น^๕ไ^๕ศ^๕.
 ข^๕ำ^๕จะ^๕ช^๕อ^๕ร^๕บ^๕ข^๕ำ^๕ส^๕ำ
 จ^๕บ^๕พ^๕อ^๕เม^๕อ^๕ง^๕มา^๕ใ^๕ห^๕จ^๕ง^๕ไ^๕ศ;
 ถ^๕ำ^๕แม^๕ม^๕น^๕ก^๕ล^๕ำ^๕ช^๕ง^๕ชัย,
 ข^๕ำ^๕จะ^๕ไม่^๕ไ^๕ว^๕ช^๕ว^๕น.

เดโช

แม้ว่าพระร่วงยังคงอยู่,
ข้าไม่ขอคืนสู่เขตขณทั;
จะตามปองจองผลาญสังหารมัน,
ให้ทรงธรรมสิ้นเสียนพาลา.

ท้าวพันธุ

ท่านกล่าววนชอย, เราชอยใจ;
ขอประสาทพรให้แก่ท่านว่า
ยามไปบารายพลกอหังการ
ข้าพาลาจงแพ่พ่ายฤทธิ,
นั้นแนพระแสงฝักทอง
ของเรามาขอให้อาณาสีทธิ,
จงถือไปปรายปรามข้าเจ้ามิตร
ให้เกรงฤทธิชนขอมขอมวันทา.

[ยื่นดาบฝักทองให้เตโช]

เตโช

ข้าขอรับพระแสงคำแห่งฤทธิ
ไว้มชีทวางเลชกบาลข้า;
ข้าชอนอมค่านับรับไว้.
อนงนาคูมนายทหาร;

ขอประทานให้แก่ตัวใหม่;

ขอให้เป็นทพหน้าพาไป

สู่แคว้นแดนไทยในครองน.^{๕๕}

ท้าวพันชุม

เขาเลิกตามใจไม่ชักขวาง,

เราวางใจท่านอย่างเต็มท.^{๕๖}

เคไช

ถ้าการจะสำเร็จเสร็จก็

ก็เพราะพระขามมีคุมเกรง.^{๕๗}

ญวนลาวชาวไทยในโลกน.^{๕๘}

ถึงจะมีฤทธากันเก่ง,^{๕๙}

ข้าพระบาทจะกระหน่ำให้ข้าเบง

เกรงอาณาพิภพทรงภพ.

จะมุ่งใจไปแผ่พระเกียรติยศ

ให้ปรากฏระบือลือครดย,^{๖๐}

ให้มันนัยเกรงกลัวทั่วพิภพ

นอมนัยอ่อนน้อมจอมไผท.

ท้าวพันชุม

เฮอ, เราได้อยู่ที่ท่านสามารถ

เก่งกาจ, เป็นยอดทหารใหญ่;

ท่านจงสวัสดิ์คมชัย,

ปราบไทยเสร็จสิ้นสมจินดา.

[ท้าวพันชุมเสด็จลอกจากราชอาสน์.
ประโคมแตรงอน และมโหระทึก;
ขุนนางถวายบังคมสามคาบ; ท้าว
พันชุมเข้าโรงแล้ว, ปิดม่าน.]

๘๘
อิงกท ๓

๘๙
ตอนท ๑

ฉาก: หนึ่ง^๔ใน^๕คัม^๖พระ^๗ร่วง, เมือง^๘ละ^๙โว.

[เหมือน^๑ฉาก^๒อง^๓ก^๔ที่ ๑.]

[พระ^๑ร่วง^๒นั่ง^๓อยู่^๔บน^๕เตียง, หลวง^๖เมือง, หลวง^๗วัง,
หลวง^๘นา, และ^๙กร^{๑๐}มการ^{๑๑}อื่น ๆ ^{๑๒}นั่ง^{๑๓}อยู่^{๑๔}กับ^{๑๕}พ^{๑๖}น.]

พระ^๑ร่วง^๒ เร^๓า^๔น^๕ว^๖ท^๗ก^๘ด^๙ว^{๑๐}ย^{๑๑}ก^{๑๒}ิจ^{๑๓}การ
 จ^{๑๔}ึง^{๑๕}เช^{๑๖}ญ^{๑๗}ท^{๑๘}าน^{๑๙}ท^{๒๐}ง^{๒๑}ห^{๒๒}ล^{๒๓}า^{๒๔}ย^{๒๕}มา^{๒๖}ป^{๒๗}ร^{๒๘}ก^{๒๙}ษา;
 ส^{๓๐}ุ^{๓๑}ช^{๓๒}อ^{๓๓}ท^{๓๔}ย^{๓๕}ไ^{๓๖}ด^{๓๗}ค^{๓๘}อ^{๓๙}บ^{๔๐}ส^{๔๑}าร^{๔๒}า
 ว^{๔๓}่า^{๔๔}น^{๔๕}่า^{๔๖}ม^{๔๗}า^{๔๘}ร^{๔๙}ด^{๕๐}น^{๕๑}ก^{๕๒}ไ^{๕๓}ม^{๕๔}ท^{๕๕}ร,
 เพ^{๕๖}ร^{๕๗}า^{๕๘}ว^{๕๙}า^{๖๐}ช^{๖๑}น^{๖๒}ห^{๖๓}ล^{๖๔}ว^{๖๕}ง^{๖๖}ป^{๖๗}ระ^{๖๘}ช^{๖๙}ว^{๗๐}ร^{๗๑}ท^{๗๒}น^{๗๓}ก^{๗๔}
 ข^{๗๕}อ^{๗๖}ไ^{๗๗}ห^{๗๘}ก^{๗๙}ไ^{๘๐}ว^{๘๑}ก^{๘๒}อ^{๘๓}น, ก^{๘๔}ั^{๘๕}ค^{๘๖}ว^{๘๗}ร^{๘๘}ท;
 แ^{๘๙}ด^{๙๐}เ^{๙๑}ว^{๙๒}า^{๙๓}ไ^{๙๔}ค^{๙๕}่^{๙๖}ว^{๙๗}า^{๙๘}ว^{๙๙}มา^{๑๐๐}เว^{๑๐๑}ล^{๑๐๒}า^{๑๐๓}น
 ว^{๑๐๔}่า^{๑๐๕}อ^{๑๐๖}ม^{๑๐๗}ธ^{๑๐๘}า^{๑๐๙}น^{๑๑๐}ท^{๑๑๑}ว^{๑๑๒}ง^{๑๑๓}ค^{๑๑๔}ด.
 ร^{๑๑๕}า^{๑๑๖}ช^{๑๑๗}ก^{๑๑๘}ิ^{๑๑๙}จ^{๑๒๐}ใน^{๑๒๑}ก^{๑๒๒}ร^{๑๒๓}ง^{๑๒๔}ส^{๑๒๕}ุ^{๑๒๖}ช^{๑๒๗}อ^{๑๒๘}ท^{๑๒๙}ย^{๑๓๐}
 น^{๑๓๑}่า^{๑๓๒}จ^{๑๓๓}ร^{๑๓๔}ว^{๑๓๕}น^{๑๓๖}เร^{๑๓๗}ไ^{๑๓๘}ป^{๑๓๙}ท^{๑๔๐}ง^{๑๔๑}ห^{๑๔๒}ม^{๑๔๓}ค;
 ช^{๑๔๔}น^{๑๔๕}จ^{๑๔๖}ะ^{๑๔๗}ห^{๑๔๘}ว^{๑๔๙}ง^{๑๕๐}ก^{๑๕๑}า^{๑๕๒}ล^{๑๕๓}ง^{๑๕๔}มา^{๑๕๕}เช^{๑๕๖}ย^{๑๕๗}ช^{๑๕๘}ด
 เ^{๑๕๙}็น^{๑๖๐}จ^{๑๖๑}ะ^{๑๖๒}ห^{๑๖๓}ม^{๑๖๔}ค^{๑๖๕}ท^{๑๖๖}ห^{๑๖๗}ว^{๑๖๘}ง^{๑๖๙} ฅ^{๑๗๐} ฅ^{๑๗๑}ร^{๑๗๒}ง^{๑๗๓}น.

นักคุมกลบไปนครหลวง,
 คงแดงเทดปวงโดยฉ้วนด;
 เมื่อขุนขอมทราบเหตุทองปวงน,
 เห็นทระแค้นเป็นพันไป.

บางทระส่งกองทัพ
 มาจับควเรากเป็นไท.

หลวงเมือง

พวกข้าจะยอมได้ไฉน?

หลวงวัง

ยอมไม่ได้!

หลวงนา

เป็นไรก็เป็นกัน!

พระร่วง

จะทานทานกำลังทัพขอม
 ชนพริ้งพริ้มอาวุธแข็งขัน,
 ทงทหารเจ้าชาญเชิงประชัน
 จะสู้กันมแตกแพ้กำลัง.
 เพราะดังแม้ว่าไทยเราใจกล้า,
 เพลงคำตราอาวุธไม่แข็งขลัง;
 ชกทองจำนวนคนพลกำลัง
 หรอกยังไม่เคยขทนต์ศร.
 ขอทานอย่าเห็นเป็นเราขลาด,

หลวงเมือง

แต่^๕ที่จะ^๕ประ^๕มา^๕ท^๕น^๕น^๕ห^๕ม^๕น^๕อ^๕ย^๕;ขอ^๕ท^๕า^๕น^๕ท^๕ง^๕ผ^๕อง^๕จ^๕ร^๕ท^๕ร^๕อ^๕ง^๕ก^๕,ท^๕ข^๕้า^๕ไ^๕ม่^๕อ^๕ย^๕าก^๕ใ^๕ห^๕ี^๕พ^๕ล^๕อ^๕ย^๕ท^๕าย^๕.อ^๕น^๕ท^๕ข^๕้า^๕ไ^๕ช^๕ร^๕ไ^๕ม่^๕ย^๕อ^๕ท^๕อ^๕ท^๕อ^๕พ^๕ว^๕ค^๕ี^๕ท^๕ร^๕ท^๕ง^๕ห^๕ล^๕า^๕ย^๕;ขอ^๕อ^๕า^๕ส^๕า^๕พ^๕อ^๕เ^๕า^๕จ^๕น^๕ท^๕ว^๕ท^๕าย^๕ย^๕อ^๕ม^๕ถ^๕ว^๕าย^๕ช^๕ว^๕น^๕ฉ^๕น^๕พ^๕ล^๕.เล^๕อ^๕ค^๕เ^๕น^๕อ^๕ร^๕าง^๕ก^๕าย^๕ถ^๕ว^๕าย^๕ไ^๕ว^๕ก^๕าย^๕ไ^๕ค^๕ุ^๕ย^๕ค^๕ล^๕ย^๕ท^๕ค^๕ี^๕;ไ^๕ม่^๕ซ^๕อ^๕ย^๕อ^๕ม^๕ใ^๕ห^๕ี^๕อ^๕ม^๕ซ^๕า^๕ค^๕อ^๕ป^๕ร^๕ิ^๕ย^๕มา^๕ข^๕าย^๕เ^๕ห^๕ย^๕อ^๕บ^๕เ^๕ล^๕เ^๕น^๕เ^๕น^๕เ^๕ก^๕เ^๕ม^๕มา^๕!อ^๕น^๕ง^๕ท^๕ะ^๕ร^๕า^๕ย^๕อ^๕ง^๕ค^๕ี^๕พ^๕อ^๕เ^๕า^๕เ^๕า^๕ไ^๕ป^๕เ^๕ห^๕เ^๕ม^๕อ^๕น^๕ห^๕น^๕ง^๕ท^๕า^๕ส^๕า,เ^๕เ^๕น^๕อ^๕น^๕ย^๕อ^๕ม^๕ไ^๕ม่^๕ไ^๕ค^๕, ไ^๕ค^๕ว^๕ซ^๕ึ^๕น^๕มา^๕พ^๕ว^๕ก^๕ข^๕้า^๕จ^๕ะ^๕ซ^๕อ^๕ท^๕อ^๕ค^๕จ^๕น^๕ก^๕ว^๕า^๕จ^๕ะ^๕ห^๕ม^๕ค^๕ล^๕ม^๕ป^๕ร^๕า^๕ณ^๕,ม^๕ิ^๕ใ^๕ห^๕ี^๕เ^๕อ^๕ง^๕ว^๕า^๕ค^๕า^๕ณ^๕ย^๕ท^๕ค^๕ี^๕!

หลวงนา

เกิดมาแล้วต้องตายวายชีวิ;
ชอตายเพราะรักคือเจ้านาย!

พระร่วง

อินท้านรักคือเราไซริ,
เราชอชอใจท้านทงหลาย;
อินแต่คงพรังพร้อมจะยอมตาย,
มอชกายแก่เราเช่นนี้ไซริ.
ถ้าแม่มปรรณนาพร้อมอยู่
จะต่อสู้, ทัวเราหาชกไม;
เราชอแต่เพียงอยั่วชละใจ
ชกไปสู้รบชากกลางแปลง.
พวกชอมพรังพร้อมกำลังพล
เริงวิชาตรากล้าแขง;
ควรเราจะคิดช้อมกำแพง
ตกแต่ชกค่ายทงหลายไว้,
เผอว่าทพชอมชกมา
จะได้ชกพารามันได้,
แล้วรบส่งมาเร็วไป
ยังกรุงสุโขทัยอัน,

เม^๕อ^๕ส^๕ไ^๕ท^๕ย^๕ร^๕ว^๕า^๕ข^๕อม^๕
 มา^๕ล^๕อ^๕ม^๕ล^๕ะ^๕ไ^๕ว^๕บ^๕ร^๕ศ^๕ร^๕,
 ข^๕าง^๕ท^๕ะ^๕ล^๕ง^๕ไ^๕ย^๕อ^๕
 มา^๕ช^๕ว^๕ย^๕ร^๕ว^๕ศ^๕ค^๕ร^๕เว^๕า;
 เพ^๕ร^๕า^๕ะ^๕ถ^๕า^๕ล^๕ะ^๕ไ^๕ว^๕เส^๕ย^๕เม^๕อ^๕ง^๕
 ก^๕ิ^๕า^๕จ^๕ะ^๕ร^๕ะ^๕ค^๕า^๕ย^๕เค^๕อ^๕ง^๕ไ^๕ป^๕ด^๕ง^๕เ^๕า,
 ข^๕อ^๕ม^๕อ^๕า^๕จ^๕ุ^๕โ^๕ง^๕ม^๕ร^๕อ^๕เ^๕า
 ฝ^๕ก^๕น^๕ข^๕อ^๕ง^๕เ^๕า^๕พ^๕ล^๕อ^๕ย^๕เก^๕อ^๕ค^๕ร^๕อ^๕น^๕.
 ท^๕ข^๕า^๕น^๕เ^๕็น^๕ช^๕อ^๕บ^๕ค^๕ว^๕ย^๕;
 ท^๕อ^๕ง^๕ช^๕ว^๕ย^๕ก^๕น^๕แ^๕ท^๕ง^๕เม^๕อ^๕ง^๕ม^๕น^๕ก^๕อ^๕น^๕,
 ถ^๕า^๕ห^๕า^๕ไ^๕ม^๕ค^๕ั^๕ร^๕ย^๕ก^๕ั^๕จ^๕ร^๕
 มา^๕ด^๕ง^๕น^๕ค^๕ร^๕จะ^๕เส^๕ย^๕ท^๕.
 ท^๕ข^๕า^๕ข^๕อ^๕ล^๕า^๕ไ^๕ป^๕ร^๕บ^๕แ^๕ท^๕ง^๕
 ค^๕ค^๕า^๕ย^๕ก^๕า^๕แ^๕พ^๕ง^๕บ^๕ร^๕ศ^๕ร^๕;
 จ^๕ะ^๕จ^๕ค^๕แ^๕จ^๕แ^๕ย^๕ข^๕น^๕พ^๕น^๕า^๕ท^๕
 ค^๕ว^๕ย^๕ค^๕ม^๕ช^๕า^๕ว^๕บ^๕ร^๕ไ^๕ห^๕ั^๕ง^๕า^๕น^๕

หลวงเมือง

[หลวงเมืองและกรมการกราบลา, แล้ว
เข้าโรง.]

พระร่วง

ภูเอเด็ก! ชาวไทยโง่หาญชก;

นก ๆ ก็แสนจะสงสาร,

จะต่อสู้พิชิตชัยชาญ,

จะทนทานไ้เพียงสักเท่าไร?

พวกเรามาแค่เพียงหยิบบ่อ

หรือว่าจะทนกำลังไ้;

ละโว้จะมีเกศภย

ก็เพราะตัวกโสรตระนงตน.

เมอคึกเขาเปรี้ยแ่ข้าหลวง,

มิไ้ใครของคปวงเทศ

ให้ถวนถ, ขวคคตระนงตน,

จนจะแลเห็นผลความตระนง.

หมายหากำลังสุโขทัย,

ก็มีไ้สำเร้สมประสงค์;

คึกก็แ่ขันใจควมว้แ่งง

หลังทววาคมีบุญญา!

[นายมน บันยาว ออกมา, หน้าตาต้น,

เหลียวซ้ายแลขวา, แล้กราบพระร่วง.]

เฮะ, ^๕ขอมัน, ^๕ฉันใดทำหน้า^๕คน?

^๕ถอย^๕นกล^๕ว^๕ใคร^๕ทำ^๕ไม^๕ห^๕ว?

ก^๕เห็น^๕แต่^๕ไหน^๕แต่^๕ไร^๕มา

^๕ม^๕ง^๕กล^๕า^๕ส^๕น^๕ค^๕ไม่^๕ม^๕กล^๕ว.

นายมัน

^๕ท^๕ด^๕ชา^๕ร^๕บ^๕มา^๕ใน^๕คว^๕ร^๕า^๕น,

^๕เพ^๕ร^๕า^๕จ^๕ร^๕ก^๕ก^๕ก^๕ค^๕ค^๕ท^๕อ^๕ท^๕น^๕ห^๕ว;

^๕ท^๕ม^๕า^๕น^๕ม^๕ไ^๕ช^๕อ^๕ภ^๕ย^๕ท^๕ว,

พ^๕อ^๕เจ^๕้า^๕ข^๕ย^๕า^๕ม^๕ว^๕ค^๕า^๕ย^๕ไ^๕.

^๕ย^๕ค^๕น^๕พ^๕ญ^๕า^๕เก^๕ไ^๕ซ

ค^๕ุ^๕ม^๕ท^๕พ^๕ไ^๕ห^๕ญ^๕ไ^๕ท^๕ห^๕า^๕น^๕อ^๕ย^๕ไ^๕ม,

จ^๕ร^๕มา^๕จ^๕ย^๕พ^๕อ^๕เจ^๕้า^๕เ^๕า^๕ไ^๕ไป

ล^๕ง^๕ไ^๕ท^๕ย^๕ท^๕ไ^๕น^๕น^๕ค^๕ร^๕อ^๕ม;

เ^๕า^๕ว^๕า^๕ค^๕ิ^๕ค^๕ค^๕ก^๕ก^๕ก^๕ย^๕ญ^๕เจ^๕้า,

^๕จ^๕ิ^๕ง^๕จ^๕ร^๕เ^๕า^๕ป^๕ร^๕ะ^๕จ^๕า^๕น^๕เ^๕็^๕ย^๕ไ^๕ห^๕ั^๕ส^๕ม,

^๕เพ^๕อ^๕ค^๕ค^๕การ^๕ท^๕ไ^๕ท^๕ย^๕ไ^๕จ^๕น^๕ย^๕ม;

เ^๕็น^๕ล^๕่^๕ม^๕จ^๕ม^๕เ^๕น^๕เ^๕ล^๕ว^๕ไ^๕น^๕คว^๕ร^๕า^๕น^๕!

พระร่วง

^๕ม^๕ง^๕ว^๕า^๕พ^๕ญ^๕า^๕เก^๕ไ^๕ซ

ค^๕ุ^๕ม^๕ท^๕พ^๕ไ^๕ห^๕ญ^๕ไ^๕ท^๕ค^๕ร^๕ง^๕ม^๕า^๕น,

เพื่อจะจับตัว^๒ไป^๑อัน
จริงหรือน^๑?

นายมัน

พ่อเจ้าอย่าตายใจ.

ตามชายประเทศก็มีพญา
เขาเล้า^๑ลือ^๒กัน^๑ชา^๑เสียง^๑ของใหญ่;
เขาวา^๑บารมี^๑พระ^๑ร่วง^๑ไช^๑ร
ลือ^๑ไกล^๑ไป^๑กระ^๑ทั้ง^๑ใน^๑วง^๑ร^๑ต^๑น.
ขุน^๑ขอม^๑ท^๑ร^๑า^๑ย^๑ว^๑า^๑พระ^๑ร^๑ว^๑ง^๑เจ้า^๑
เป็น^๑ท^๑ล^๑เก^๑ลา^๑ข^๑อง^๑ไทย^๑แน^๑อัน^๑ค^๑,
ท^๑ร^๑ง^๑ช^๑ท^๑ธิ^๑ฎ^๑ท^๑ธา^๑สา^๑ร^๑พ^๑ค^๑.
ช^๑ร^๑ง^๑ค^๑ำ^๑แ^๑ห^๑ง^๑แ^๑ร^๑ง^๑น^๑ก^๑.
ท^๑ง^๑ส^๑ค^๑บ^๑ญ^๑ญา^๑สา^๑มา^๑ร^๑ถ^๑
ฉ^๑ลา^๑ค^๑มา^๑ก^๑อ^๑ย^๑ู^๑แ^๑ส^๑น^๑ร^๑ห^๑ล^๑ก^๑;
ค^๑ิ^๑ค^๑ส^๑าน^๑ช^๑ะ^๑ล^๑อ^๑ม^๑พ^๑ก^๑ล^๑น^๑ก^๑,
ไ^๑ช^๑ค^๑ก^๑น^๑ำ^๑ไ^๑ว^๑ไ^๑ค^๑ำ^๑ย^๑.
เขา^๑เก^๑ร^๑ง^๑จ^๑ะ^๑เป็น^๑ฝ^๑ู^๑ว^๑เ^๑ศ^๑ย^๑,
ก^๑่อ^๑เห^๑ต^๑ก^๑ำ^๑เว^๑ิ^๑บ^๑ไ^๑ค^๑ย^๑ง^๑ำ^๑ย^๑;
ข^๑น^๑ท^๑ง^๑ค^๑่อ^๑ไป^๑ไ^๑ม^๑ท^๑ำ^๑ลา^๑ย^๑

เหลือ^๕พระนาง^๕ผู้^๕ยอม^๕กำลัง^๕ขลัง;
 เหมือน^๕แสร้ง^๕ให้^๕ไป^๕ตาย^๕วาย^๕ช่วง,
 กะ^๕ยัง^๕อยู่^๕ไซ้^๕ไร^๕ไม่^๕เข้า^๕ท.
 จำ^๕จะ^๕หลก^๕เล^๕ง^๕ไป
 สู่^๕แดน^๕สุ^๕โข^๕ทัย^๕กร^๕ง^๕ศ^๕ร;
 ขอ^๕ม^๕ร^๕ว^๕าก^๕ไ^๕กล^๕ย^๕ร,
 คง^๕จะ^๕ไม่^๕โ^๕จ^๕ม^๕ค^๕ค^๕อ^๕ไป.

นายมัน

พ่อ^๕เจ้า^๕จะ^๕ค^๕ิ^๕ก^๕ก^๕ล^๕ย^๕า^๕
 อย่าง^๕ชน^๕ไม่^๕ไ^๕ค^๕ี^๕ห^๕ร^๕อ^๕ไ^๕น?

พระร่วง

แม^๕ก^๕คง^๕อยู่^๕ละ^๕ไว^๕ไซ^๕ไร,
 เหมือน^๕แสร้ง^๕พา^๕ชาว^๕ไทย^๕ให้^๕ย^๕อ^๕ย^๕ย^๕.
 ท^๕ว^๕ม^๕ง^๕จ^๕ง^๕แสร้ง^๕ทำ^๕หล^๕ง
 เค^๕น^๕ตร^๕ง^๕เข้า^๕ไป^๕ให้^๕ข^๕อม^๕จ^๕ัย,
 แล^๕ว^๕จ^๕ง^๕เล^๕า^๕คว^๕าม^๕ไป^๕ให้^๕แม่^๕ท^๕พ^๕
 ปร^๕ะ^๕ท^๕น^๕ง^๕ร^๕ย^๕ส^๕าร^๕ภ^๕า^๕พ^๕ร^๕ิง^๕ไ^๕;
 ว่า^๕ก^๕ไ^๕ค^๕ี^๕ร^๕า^๕ว^๕ค^๕ร^๕า^๕ว,
 ส^๕ะ^๕ท^๕ก^๕ท^๕น^๕า^๕ว^๕เก^๕ร^๕ง^๕ก^๕ล^๕ว^๕ห^๕า^๕น^๕อ^๕ย^๕ไม่;
 จ^๕ร^๕ย^๕หล^๕ก^๕ล^๕ท^๕น^๕ไป

สู่แดนสุโขทัยธานี
 ขอมคงจะตามกันไป,
 คงจะไม่ช่วงชิงบุรีศรี;
 ชาวละโว้ระไกรอยู่ก็,
 ไม่ต้องบ่นบพลอยตาย.

นายมัน ทนหัว! ฉันใดใช่เช่นนั้น?

พระร่วง ถ้าภิกษุจงทำเช่นกฤตมาย.

นายมัน อนิจจา! พ่อเจ้ามุลนาย
 จะไปว้ายวอกปั่นอยู่คนเดียว.
 ที่ไหนขอมจะยอมไว้ชีวะวาทม์?
 มันร้ายกาจทารุณคนเดียว.

พระร่วง ถึงจะตายก็ตายแต่คนเดียว;
 กระเทยวช่อนเร้น.

นายมัน เห็นไม่พิน!

มันคงจะล้าลงไปแน่,
 สาระแนตามไปทุกแห่งหน.
 ขอเชิญอยู่ท่ามกลางประชาชน,

ทั่วทุกคนช่วยกันประจัญต์
 คอสู๋ขอม.

พระร่วง

กขอมหาได้ไม่!
 เหมือนแสงรำพาชาวไทยให้ปั่นป่วน;
 เกลียวกมาในคราน
 มีปรารณารับแก้ตัว;
 เหตุระเนนเมธกรจา
 ว่าตัวไชรมิไคยอยู่,
 ขอมคงไม่ตเวียงก,
 คงจะรู้ตามหา—

นายมัน

อย่าตายใจ!
 ช้ายขอมจัญไรใจกลาง,
 พยาบาทพ่อเจ้าห่านชัยไม่;
 เกลียวมันลั่นวาจาไว้
 ว่าจะจับตัวไปให้นายมัน.
 มันว่าจะจับไปเป็น ๆ;
 คอเมือเห็นคอสู๋แข่งขัน
 จึงจะเอาพลโหมโรมรัน.

พระร่วง

ถ้าจะ^๕นั้น^๕ก็^๕ทรง^๕ทก^๕คึก!แม^๕ก^๕ชน^๕นอ^๕ย^๕ ณ^๕ ท^๕น,ชน^๕ละ^๕ไว^๕ย^๕ร^๕ค^๕ก^๕ค^๕ก^๕ค^๕;ก^๕ต^๕ข^๕ง^๕ไป^๕, ล^๕อ^๕ใ^๕ห^๕ย^๕จ^๕า^๕ม^๕ิ^๕ท^๕รท^๕า^๕ม^๕ค^๕ค^๕ท^๕ว^๕ก^๕.

นายมัน

อยู่^๕เป็น^๕ไร^๕!อน^๕จ^๕า^๕! ท^๕ล^๕เก^๕ด^๕า^๕ท^๕น^๕ห^๕ว^๕ซ^๕าง^๕ไ^๕ม^๕น^๕ก^๕ด^๕ง^๕ท^๕ว^๕.

พระร่วง

น^๕ก^๕ไ^๕ม^๕ไ^๕ค^๕!ชน^๕ชา^๕ว^๕ละ^๕ไว^๕เว^๕ย^๕ง^๕ไท^๕ย^๕เห^๕ม^๕อน^๕ล^๕ก^๕ใน^๕ไ^๕ส^๕ก^๕ท^๕ง^๕น^๕.แม^๕ก^๕ย^๕ง^๕อ^๕ย^๕ค^๕ง^๕ไ^๕ม^๕ย^๕อม^๕ใ^๕ห^๕ย^๕อ^๕ม^๕จ^๕ั^๕บ^๕เ^๕น^๕ม^๕เ^๕น^๕มัน^๕,ก^๕ั^๕จะ^๕พ^๕ล^๕อ^๕ย^๕ม^๕อ^๕ค^๕ม^๕ว^๕ย^๕ไป^๕ค^๕ว^๕ย^๕ก^๕ัน^๕;ก^๕ง^๕น^๕น^๕เห^๕ม^๕อน^๕ก^๕ณ^๕ล^๕า^๕ณ^๕ย^๕ช^๕ว^๕า.เพ^๕ร^๕า^๕ะ^๕ก^๕ร^๕ก^๕ป^๕ว^๕ง^๕ป^๕ระ^๕ชา^๕ก^๕ว^๕า^๕ช^๕ว^๕ิ^๕ค^๕,จ^๕ิง^๕ไ^๕ค^๕ค^๕ค^๕ห^๕ล^๕ก^๕ไป^๕เส^๕ย^๕ค^๕ก^๕ว^๕า,เพ^๕อ^๕ค^๕ค^๕เห^๕ต^๕ุ^๕เก^๕ท^๕ว^๕ย^๕พ^๕า^๕ล^๕า,

ขอมม้วยมรณาลำพังตน;
ขอเพียงให้เวียงละไว้ออก,
ให้ชาวเราปลอดภัยชอกหน.

นายมัน

ทูนหัวประเสริฐเลิศคน
จะขอขอมวาชันมีผู้เคียวไซร้,
ยังคึกคักยังอนาจิต,
ยังคึกคึกยังหมองแถมร้องไห้!

ทูนหัวจริงอยู่ในหมู่ไทย,
พร้อมใจบริบরণ้องกัน.

พระร่วง

อย่าชก! ก่อก่อนอนันชัย,
มั่งเคยรกกเป็นแม่นมัน;
จงทำตามคำกแนะน
โดยพลัน, หาไม่จะเสียการ.

นายมัน

เมอทูนหัวนของคงความคิด,
ทช่าจิตรบยรรหาร;
ชาจะประพุกกการ
ตามพรมานบัญชา.

พระร่วง

กแล้ว! อนงมั่งอย่าชก

ซื้อความแพรงพราญไปนระหวา.

กจะไปจักแวงแ่งกายา

ทำที่เหมือนว่าประพาตไพร.

จะไปกับนายคนสนิท,

เพอมีให้คนคึกสงดัย.

มจรบไปยงทพชอมไว ๆ,

อย่าว่าไร.

นายมัน

ทุข้าจะรบจร. [ต่างคนต่างเข้าโรง]

ตอนที่ ๒

ฉาก : ลานหน้าคุ้มพระร่วง
[เหมือนตอนที่ ๒ องค์ที่ ๒]

[นายมัน บินยาว เดินออกมา, ท่าทางเศร้า.]

นายมัน หนิจา! พ่อเจ้าทนต์
 ข้างขอมตัวฝักขี้ไม่ย่อหย่อน;
 เพราะเธอรักประชาชนรากร,
 จะสู้จรู๋ทรงเข้าพงไพร.
 หวังเอาตนเป็นประหนึ่งเหยื่อ
 ล่อล่อขอมว้าย, มุ่งหมายให้
 คึกคามตัวเธอเข้าไป
 จนถึงสี่โขทัยธานี;
 คงนพอเจ้าจะขอมม้วย
 เพื่อช่วยละไวยุวศรี
 ให้พ้นขอมระยำยับ.
 นายไทนจะมีเหมือนนายเรา?
 แค้นใจข้าขอมสาบาน,
 ทิ้งสังสารพระร่วงทรงเครว;

จะคงตายเสียแม่แต่ยังเยาว์,
 ชาวละโว้คงเคঁราไต่กครัน.
 ขอให้เทวาธรรักษ์
 ช่วยพทักษ์พ่อเจ้าจอมขวัญ;
 อย่าให้จอมหยาบหยามตามทัน,
 ขอมันมอคม้วยเสือกกลางไพร!

[พระร่วงออก, มีนายบุญกับนายมี
 สะพายย่ามและถือห่อผ้าตามมา. พระ
 ร่วงแต่งตัวอย่างจะไปเที่ยวป่า มีดาบ
 สะพายเฉียงบ่า, มีดเหน็บผ้าคาด,
 และถือธนู.]

พระร่วง

เฮ, ขอมัน, มันไต่ไม่รีบร้อน

บทรไปยังทัพใหญ่?

รีบไปเถิดหว่า, อย่าร่ำไร;

ต้องอย่าให้ทัพมาถึงธานี.

หาไม่ระกลาภปรารณา,

อย่าชักซารบเค้นจงบ่มี;

ออกเดินไว ๆ!

นายมัน

ไปเดี๋ยวนี้.

ขอ^๑ท^๑น^๑ห^๑ว^๑ส^๑ว^๑ส^๑ก^๑ม^๑ช^๑ย^๑.

ร^๑ง^๑พ^๑น^๑ภ^๑ย^๑ท^๑ใน^๑น^๑ว^๑ย^๑า^๑;

ข^๑อ^๑ข^๑อ^๑ม^๑จ^๑อ^๑ย^๑า^๑ท^๑า^๑ม^๑ท^๑น^๑ไ^๑ค^๑.

ร^๑ง^๑ช^๑น^๑ะ^๑ศ^๑ี^๑ท^๑ร^๑!

พระร่วง

ก^๑ข^๑อ^๑บ^๑ไ^๑จ^๑.

ร^๑ง^๑ร^๑บ^๑ไ^๑ร^๑ว^๑เ^๑ก^๑ด^๑.

นายมัน

ข^๑้า^๑ข^๑อ^๑ล^๑า^๑! [ไ^๑ห^๑ว^๑เ^๑ล^๑ว^๑เ^๑้า^๑ร^๑อ^๑ง^๑

พระร่วง

ถ^๑ง^๑เว^๑ล^๑า^๑จ^๑ำ^๑ไ^๑ป^๑, ไ^๑จ^๑ท^๑บ^๑ข^๑า^๑ค^๑;

เ^๑ี^๑น^๑ก^๑ร^๑ร^๑ม^๑จ^๑ำ^๑ค^๑ล^๑า^๑ท^๑จ^๑า^๑ก^๑เค^๑ห^๑า^๑!

ไ^๑อ^๑! แ^๑ส^๑น^๑ส^๑ง^๑ส^๑า^๑ร^๑ม^๑า^๑ร^๑ก^๑a

ผ^๑ี^๑ส^๑ก^๑เ^๑ส^๑น^๑ห^๑า^๑ย^๑อ^๑ค^๑ร^๑ก^๑!

อ^๑ย^๑เ^๑ล^๑ง^๑จ^๑ะ^๑น^๑ง^๑แ^๑ก^๑ำ^๑ส^๑ร^๑ว^๑ล^๑,

ไ^๑ท^๑บ^๑ห^๑ว^๑น^๑ถ^๑ง^๑ล^๑ก^๑ผ^๑ก^๑ส^๑ม^๑ี^๑ค^๑ร^๑;

แ^๑ก^๑ไ^๑ร^๑ ๗ ไ^๑ม่^๑เ^๑ค^๑บ^๑จ^๑ะ^๑พ^๑น^๑พ^๑ก^๑ท^๑ร^๑,

ม^๑า^๑ค^๑ข^๑ง^๑ห^๑ัก^๑ไ^๑ร^๑ำ^๑ง^๑ห^๑ำ^๑ง^๑ไ^๑ป^๑.

ค^๑ร^๑น^๑จ^๑ะ^๑ไ^๑ป^๑ก^๑ร^๑า^๑ย^๑ไ^๑ห^๑ั^๑ว^๑อ^๑ำ^๑ล^๑a,

ก^๑ล^๑ย^๑a^๑ค^๑ง^๑เ^๑น^๑เ^๑ว^๑ไ^๑จ^๑ำ^๑ง^๑ไ^๑ค^๑;

จ^๑ำ^๑เ^๑ี^๑n^๑จ^๑ร^๑ว^๑ง^๑ ๗ ค^๑ข^๑ง^๑ท^๑ง^๑ไ^๑ป^๑

เหมือนไม่รักใคร่ใด.

ขอฝากท้าวอารักษ์

ช่วยพิทักษ์มาตุคามารศรี;

ลูกของขอลาในคราวนี้,

ถ้าบุญมีคงได้กลับมา!

[พูดกับทนาย] ข้าของเสียบงอาหาร

พรังพร้อมทุกประการแล้วหรือทว่า?

มีแล้วพร้อมสรรพ.

นายบุญ

พระร่วง

เช่นนั้นมา;

เราต้องรีบเข้าเฝ้า ณ บัดนี้ [พระร่วงกับทนาย

เข้าโรง]

ตอน ๓

ฉาก: ในกลางป่า, ที่พักของเทพจอม.

[มีนักสุวรรณกับทหารขอมนั่งกันอยู่เมื่อเปิดฉาก]

นักสุวรรณ พวกมึงอย่าว่านนักเลยหว่า;

ไม่ช้าถึงละโว้บุรีศรี!

ถึงแล้วเมื่อใดคงได้มี

อาหารดี ๆ พอกินกิน;

อีกทั้งผดุงยงเรือ

กมมากเหลือเพื่อสมฉवल,

คงได้ประโลมโฉมยพิน,

ทั้งนอนกินอมหน้าสำราญใจ!

ขอเพียงแต่ทนในระหว่าง

เดินทางกันมาในป่าใหญ่;

ผดึกสงัดของวันเท่านั้นไซร,

คงจะไคว่างทุกข์, สุขสำราญ.

ทหารที่ ๑

ส่วนข้าเจ้านะท่านจงไว้ใจ, เพราะเคยมาเมือง

ไทยแล้วหลายหน, เคยรู้จักผู้คนภาษาไทย,

การต้อนรับของเขาไซรนี้แข็งแรงจริง ๆ! เขาก็ได้

ทุกสิ่งไม่แหนหวง, ให้^๕ทิ้งปวงตามจนและตาม^๕มี.
 ทหารที่ ๒ แต่^๕คราว^๕นั้นเรามา^๕ไม่^๕เหมือน^๕หน^๕หิ^๕ลัง; คร^๕ง^๕ก่อน^๕ๆ
 เรา^๕มา^๕โดย^๕ไม^๕ตร^๕, แต่^๕คร^๕ง^๕นั้น^๕จะ^๕มา^๕จับ^๕พอ^๕เม^๕อง,
 เขา^๕จะ^๕ไม่^๕เค^๕อง^๕ห^๕ริ^๕อ^๕ไ^๕น?

ทหารที่ ๑ ก็^๕ช่าง^๕เป็น^๕ไ^๕ว! ไ^๕ทย^๕จะ^๕เค^๕อง^๕ไม่^๕ค^๕อง^๕วิ^๕ค^๕, เพ^๕ร^๕ว^๕
 เปร^๕ียบ^๕ไป^๕ก็^๕เหมือน^๕ล^๕ก^๕น^๕ก^๕อ^๕ย^๕ใน^๕กำ^๕ม^๕อ จ^๕ก^๕เร^๕า
 ห^๕ริ^๕อ? — บ^๕บ^๕อ^๕อ^๕ค^๕, ก^๕ร^๕อง^๕ย^๕อ^๕ค^๕ไป^๕เท^๕า^๕น^๕เ^๕อง.

นัก^๕สุ^๕ว^๕ร^๕ร^๕ณ^๕ น^๕เ^๕น^๕, ก^๕า^๕ร^๕จะ^๕อ^๕ว^๕ค^๕เก^๕ง^๕ส^๕ว^๕น^๕ท^๕ว^๕ไ^๕ช^๕ร^๕, อ^๕ว^๕ค^๕เท^๕า^๕ไ^๕ร^๕
 ก^๕อ^๕ว^๕ค^๕ไป^๕ก็^๕ไม่^๕ว^๕; แต่^๕ข^๕อ^๕ย^๕า^๕ให้^๕ป^๕ระ^๕มา^๕ท^๕ชา^๕ค^๕ิ^๕ค^๕ร^๕.
 อ^๕น^๕ค^๕น^๕เ^๕ว^๕มา^๕เท^๕ล^๕า^๕ค^๕ร^๕ท^๕า^๕น^๕ส^๕อ^๕น^๕ไ^๕ว, ว่า^๕ไม่^๕ล^๕ม^๕ข^๕ำ^๕น^๕ไ^๕ค^๕,
 อ^๕ย^๕า^๕ข^๕ำ^๕น^๕ค^๕น^๕; ม^๕ิ^๕ร^๕ณ^๕น^๕จะ^๕ย^๕บ^๕ย^๕น^๕เพ^๕ร^๕ว^๕า^๕ป^๕ระ^๕มา^๕ท.

ทหารที่ ๑ ช^๕า^๕ว^๕ไ^๕ทย^๕ไม่^๕เก^๕ง^๕กา^๕จ^๕ส^๕ัก^๕ป^๕า^๕น^๕ไ^๕ค^๕; พ^๕ว^๕ก^๕เร^๕า^๕ไป^๕ที่^๕ไ^๕ร^๕
 เ^๕เห็น^๕แต่^๕ก^๕ล^๕ว^๕ง^๕อ!

นัก^๕สุ^๕ว^๕ร^๕ร^๕ณ^๕ อ^๕อ! เ^๕ว^๕เล^๕า^๕ก^๕อ^๕น^๕น^๕ไ^๕ม^๕ไ^๕ค^๕ไ^๕ม^๕น^๕า^๕ย^๕ค^๕ๆ; แต่^๕เ^๕ว^๕เล^๕า^๕น^๕ม^๕
 พ^๕ระ^๕ว^๕ง^๕เป็น^๕พ^๕อ^๕เม^๕อง, ช^๕น^๕ซ^๕อ^๕ล^๕อ^๕เ^๕ล^๕อ^๕ง^๕ว^๕า^๕ส^๕ำ^๕ม^๕า^๕ร^๕ด^๕
 ฉ^๕ล^๕า^๕ค^๕น^๕ก^๕, ท^๕ง^๕ม^๕ย^๕ญ^๕ห^๕า^๕แ^๕ล^๕ม^๕ห^๕ล^๕ก^๕, ช^๕า^๕ว^๕ไ^๕ทย^๕
 น^๕ย^๕ม.

ทหารที่ ๒ จ^๕ริง^๕เจ^๕า^๕ข^๕า, ไ^๕ด^๕ย^๕น^๕เ^๕า^๕ซ^๕ม^๕ก^๕น^๕ท^๕ว^๕ห^๕น^๕า, ว^๕า^๕เม^๕ต^๕ค^๕า

กรุณาแก่คนทั้งหลาย; เขาว่าเหมือนพ่อมากกว่านาย, ไม่ดุดัน; ทั้งอ้างถึงธรรมสุจริต, อีกเชื่อว่าราชาธิราช, พดอะไรเป็นนั่น.

ทหารท ๑ เฮ, แล้วกัน, เพื่อนเรานั่นใด, มาขย่งพ่อเมืองไทยเป็นนักหนา? หรือว่าจะโหดเจ้าเข้าไปสวามิภักดิ์, จงรักเป็นข้าพ่อเมืองละโว้? คงมีบุญอีกไซ้ละพ่อคุณเฮ้ย!

ทหารท ๒ ไม่ท้อของเขาระเบ้ย! ข้าได้ฟังเขา, ก็นำมาเล่าสู่กันฟังกระนั้นแหละ; จะเซมเซออีกแล้วแต่ใจ.
[เสียงเอะอะในโรง, เหมือนคนไล่จับกัน.]

นักสุวรรณ เฮ, นั่นอะไร? เสียงเหมือนใครไล่จับกัน.
[นายมันวิ่งกระรอกะร่าออกมา. พวกทหารขอมที่อยู่นอกโรงแล้ว, ก็ช่วยกันจับไว้ได้.]

นักคุ้ม [พูดจากในโรง] จับให้มัน! อย่าให้มันหนีได้!
[ออกมา] อ้ายจัญไร! ไล่จับกันเสียแทบตาย

นายมัน โอ๊ย! ขอโทษเถิดนาย! นี่จะจับข้าเจ้าทำไม?
ข้าเจ้าไม่ได้ทำผิดอะไรเลยจหนัก.

นักคุ้ม ทำไมจะไม่ผิด! มึงบุกยื่นเข้ามาเกินวน, ะมึง
เข้ามาปลอมพลกระมังหว่า?

นายมัน หามิได้เจ้าข้า, ข้าเป็นชาวป่าชาวคง, เกินหลง
มิได้จึงใจเข้ามาในกองทัพ; เมื่อเจ้าประคุณสั่ง
ให้รับข้าเจ้าก็ตกประหม่า, จึงวิ่งซุ่มนุ่นเหมือน
ข้าเพราะอรารมตกใจ!

[เดโชออก คนอื่นๆ ต่างนั่งลงและไหว้.]

เดโช เอะ! นั่นใคร?

นักคุ้ม คนไทยเจ้าข้า, วิ่งเข้ามาทักทัพ. ข้าจึงให้
จับเอาตัวไว้.

เดโช จะมาสืบข่าวหรือไหน? อ้ายจัญไรจงตอบมา!

นายมัน [ทำเป็นกลัวตัวสั่น] เจ้าประคุณจงกรุณา,
ข้าเป็นสัตว์ผู้ยาก!

เดโช อย่าพูดมาก, เดชะจะให้ตบปากด้วยกระลา?

นายมัน โอหยัง! เจ้าประคุณกรุณา, ข้าไม่พูดอีกแล้ว!

เดโช ยังมีทันตบก็สั่งเสียงแ้วๆ แล่นจะหนวกหู. อย่า
อำพรางจงตอบทุกสิ่งไป.

นายมัน พุทโธ! ะตอบอย่างไรเล่าเจ้าข้า? แทน

โตเท้าว้า ข้าพคมมาก, จะให้เอากระลาทขปาก
ข้าเจาจริงนง.

เดโช อ้ายนข้างล้านวนจริง ๆ. เอาเถิดกผากไว้. มึง
จงทอขคำไปฉวันทุกสิ่ง, ตามความจริงอย่าอิงอ้า
อ้าพรางไว้; อันพลเมืองไทยละโว้พารา, ได้
เตรียมการต่อสู้ไว้ข้างอย่างไร?

นายมัน เจ้าประคุณ! ลูกขอชีวิตไว้, จะบอกความโดย
จริงใจทุกสิ่งอัน. พระร่วงนั้นครนเมอได้ทราบเหตุ,
ว่าทัพยกมาสู่ประเทศเขตแดนนี้, ก็เกรงกลัว
ยารมหนเอาทวรอกพัน, รีบร่นจากละโว้
เข้าสู่ป่า. เจ้าประคุณกรุณาอย่าสงสัย; ใน
ละโว้เวียงใหญ่ ไม่มีใคร ได้ตระเตรียม การ ต่อสู้
อย่างใด ๆ เลย.

เดโช มึงว่าพระร่วงหนีไปจากละโว้แล้วละนั้นหรือวะ?

นายมัน เจ้าข้า, หนีไปแล้ว.

เดโช มึงอย่ามาโกหกกุนะ?

นายมัน พุทโธ! โกหกอะไรได้เจ้าข้า. ข้าเจาเกรง
อาญาเจ้าประคุณทนต์หัว, จนใจไม่ อยู่กับ ทวี

แล้วเจ้าข้า.

เดโช ชาวละโว้ไม่มีใครรู้เห็นอะไรกันบ้างเลยหรือ?

นายมัน ไม่รู้เลยเจ้าประคุณ. พระร่วงรีบหลีกหนีไปมิให้
ใครรู้เลย.

เดโช ก็มั่งทำไมรู้เล่า?

นายมัน ข้าเจ้าเป็นพรานป่า, ไม่ใช่คนในบ้านเมือง; พอ
รู้เรื่องทัพของเจ้าประคุณยกมา, ข้าเจ้าก็รีบ
เข้าไปหาพระร่วงเล่าความให้. พอเมืองตกใจ
ก่อกวน, และทูลข้าเองก็รีบเสด็จเข้าป่า; ก็
เป็นกรรมเวร พันเญ็กเข้ามาสบผอกของทัพ,
เขาก็จับเอาตัวมา. เป็นความจริงแทนแหละ
เจ้าประคุณ.

เดโช [พูดอย่างหมั่นประมาท] อ้อ! ข้าร่วงผู้
วิเศษมันกษัตริย์ล้านนาคะ! แล้วมันยังจะ
แค้นกิจการ, กำเริบเสิบสานไม่เกรงพระราช-
อาชญา. สัญชาติคนไทยมันกล้าสู้แต่กระต่าย
ก็ไม่ได้!

นายมัน [โกรธ, พูดหลุดปากออกมา.] เดือนอน

ก็ว่ากลัว, ไม่รู้ตัวว่าแกลงนั่ง, เห็นไม่เอาจริง
ละก็—

เดโช มึงว่าอะไรหว่า?

นายมัน [รู้สำนึก, แกลงทำกลัวอย่างเดิม.] ทามิได้
เจ้าประคุณทูนหัว! ข้าเจ้าเผลอตัวขยับ้าตาม
ประสาพรานไพร; จิกใจไปมัวพะวงอยู่ทักทรง
เสื่อส่มิง, ท้าเจ้ายังไวทหนึ่งแล้วยังไม่คาย
มันแกลงนอนนิ่ง ไม่ถึงกายจนข้ายลกันยมันเดิน-
เลื้อ, วังชนเข่อเข้าไปให้อ้าย ไควังมันทะกรุย
ปยุเคียวเลื้อคโชนทัว!

เดโช อ้าย น มา เป็นข้า เมามัว แต่ ใน การ บึง เสื่อ บึง สาง
อะไรกัน? กุชยากจะรู้ว่าอ้ายพ่อเมืองคนสำคัญ
นะมันไปแห่งหนค้ายลโค?

นายมัน พระร่วงท่านว่าเรหนไปสุโขทัยนอก โนนะเจ้าข้า

เดโช แน่หรือหว่า?

นายมัน ข้าเจ้าได้ยินท่านกล่าวฉะนั้น.

เดโช นึกคุ่ม, เจ้าเคยได้เห็นหน้า
พรานข้าฝืนบ้างหรือไม?

(องก์ ๓ ท. ๓)

พระร่วง

นักคัม

ไม่เคยเห็น.

เดโช

เช่นนั้นเขาใจ !

เก็บสงสัยว่าจะแปร่งแปลงมา.

เม^๕อมา^๕ท^๕ร^๕า^๕บ^๕า^๕ว^๕ร^๕า^๕ว^๕ร^๕อ^๕ง

ว^๕า^๕พ^๕อ^๕เม^๕อ^๕ง^๕ท^๕น^๕แ^๕ล^๕ว^๕ค^๕ณ^๕ท^๕น^๕า,

ท^๕อ^๕ง^๕เป^๕่^๕ล^๕่^๕ย^๕น^๕แ^๕ล^๕ง^๕ค^๕ว^๕า^๕ม^๕ค^๕ิ^๕ด^๕เก^๕ิ^๕ม^๕มา

ไม่^๕ย^๕ก^๕ไป^๕พ^๕า^๕ร^๕า^๕ว^๕ี^๕ง^๕ไ^๕ท^๕ย^๕.

อ^๕น^๕ว^๕า^๕ละ^๕ว^๕ั^๕อ^๕า^๕น^๕

จะ^๕โ^๕ม^๕ค^๕ี^๕เม^๕อ^๕ไ^๕ค^๕ง^๕ท^๕ไ^๕ก^๕ไ^๕้,

จ^๕ริง^๕ไ^๕หม^๕เ^๕ล^๕ว^๕?

นักคัม

ข้า^๕เจ้า^๕น^๕เ^๕า^๕ใจ

ว^๕า^๕เ^๕า^๕ค^๕ง^๕จะ^๕ไ^๕ก^๕ไ^๕เ^๕ร^๕ี^๕บ^๕ม^๕ก^๕า^๕ร

ย^๕อ^๕ง^๕ก^๕ัน^๕ร^๕ัก^๕ษ^๕า^๕พ^๕า^๕ร^๕า^๕ย^๕ำ^๕ง.

เดโช

แ^๕ด^๕่^๕ท^๕า^๕ท^๕า^๕ง^๕ช^๕า^๕ว^๕ไ^๕ท^๕ย^๕ไ^๕จ^๕ไม่^๕ห^๕า^๕ญ^๕;

เม^๕อ^๕ช^๕า^๕ค^๕ท^๕ว^๕น^๕า^๕ย^๕ร^๕ว^๕ง^๕ผ^๕ู้^๕ท^๕ว^๕ก^๕า^๕ร

ค^๕ง^๕ไม่^๕ห^๕า^๕ญ^๕ร^๕บ^๕ร^๕อ^๕ค^๕อ^๕ท^๕.

เ^๕็น^๕อ^๕ย^๕ำ^๕ง^๕ไ^๕?

นักคุ้ม

ใจข้ายังสงสัย,
 เพราะเมื่อไปละไวเร็ว ๆ นั
 ตั้งเกศเห็นกิริยาท่าที
 ของชาวไทยคมความคึกคัก.
 ไม่เรยบรอยจอยเจ้าเหมือนเช่นเคิม,
 คเหมือนแรมเหมือนฮกกกก;
 นำสงสัย—

เดโช

เห็นไม่กระไรนัก;
 คงคึกคักเพราะอ้ายรวงมันขยง.
 เมื่อทวหนาเตียงลั่นแล้วไซ้
 ชะรวบไทยจะวายคล้ายความหลง,
 นำจะตื่นเหิมหาญการทะนง.
 แล้วและคงระบอบย่อท้อไป.
 ถ้าคณอยู่ที่ทวอ้ายพ่อเมือง
 มันจะก่อกระเคืองชนฮกไต่
 แก่อ้ายรวงหลบลั่นไป
 สู่แดนสโไซทัยธานี,
 ซึ่งอยู่ภายนอกอาณาการ;

จะชักชักตะบึงไปดังท,
 สไยทักำลึงสระพรังค,
 จะท้อคัระคมไม่สมใจ.

จำนวนพลโยธามาครอง
 จะมีมาเพียงพอกทำไม้;
 อันจะคัระไวพ้อเพียงไค,
 แต่จะคัสไยทักเห็นยากนัก.

จากจะคัคชงอุบาย
 ลอยลางทำลายประทัม;
 กจะลอคคอคไปมิให้พก,
 ลอยลกสังหารผลาญชีวา.

นักคุ้ม

อันเจ้าประคุณจะคัคไป
 โดยลำพองนัไชร์, ข้าเกรงว่า
 ถ้าแม่พลอยงพาลลงคงมรณา,
 พวกข้าจะพลอยเคอติรอน.
 ไปรคค่านังงค.

เตโช

ครานไชร์

กตังใจแม่นมนไม่ฉนผอน.

กุใดทูลแต่องค์พระภร
 วาจะรบศัสกรโดยฉลพณ;
 แม้วาพระร่วงยังคงอยู่
 กุไม่ขอคนสู้เขาคชณทำ,
 จะตามปองจองผลาญสังหารมัน,
 ให้ทรงธรรมมีสันเสียนพาลา.
 ฉะนั้นแม้กไม่ไปตามคิก,
 กจะฝึกคำทูล, กขายหน้า;
 อันตรายไ้ๆ ไม่นำพา,
 ท้องรภัยวาททูลไว้
 ฉะนั้นก็ขอแรง, นรณกคุม,
 ให้เจ้าอยู่ควยคุมทัพใหญ่,
 ทวักจะปลอมแปลงไป
 กระทั้งสุโขทัยธานีทร.
 จะแต่งกายให้เหมือนคนไทย,
 เล็ดลอบคอกไปสมฉวิล,
 ลลยเหมือนนกยกคาคิน;
 คงจะไ้เส้ร้งนกงจินกา.

ท้าวเจ้ารงค์มพลไกร
พักแรมอยู่ในแนวป่า,
เมื่อกเสด็จจากจรกดยมา
นำโยธาทัพกลับนคร. [เข้าโรง]

องกท ๔

ตอนท ๑

ฉาก: เหมือนตอนท ๓ องกท ๓.

[เป็นเวลากลางคืน. มีทหารขอมนอนหลับอยู่
หลายคน, แต่ที่กลางโรงมีนายมันนั่งกอดเข่าอยู่, กับมี
ทหารขอมอีก ๒ คน นั่งเล่นควดกันอยู่.]

นายมัน [พูดรำพึง] โอว่าอนิจจานายชองกู!

อ้ายศัตรูใจฉกรรจ์ไม่ผันผวน;

มันโตโตไม่หันหนีหายพันฟอน,

เร่งรีบรีบไป, อ้ายพาลา!

เมื่อยานเคโซมันแปลงกาย

ให้ละม้ายเหมือนไทยเช่นว่า,

เลือกสรรอาวุธศาตรา

ซ่อนในกายาเรียบร้อย,

มันซุกส่ำหีมันเกล้าเผ่าผม

อย่างไทยนิยมใช้สอย;

แล้วรบเลี้ยวลศสะกรอย,

ไต่ท้ายกึกตามพระร่วงไป.

ส่วน^๕กัน^๕แทบ^๕ตาล^๕โท^๕โส,

แต่^๕ทำ^๕ใจ^๕เพ^๕ศ^๕ค^๕ค^๕ว^๕าม^๕ส^๕ง^๕ส^๕ย;

ส^๕ู^๕เส^๕ง^๕ข^๕ม^๕เจ^๕ษ^๕ม^๕ท^๕ว^๕น^๕ง^๕ไ^๕ว,

แต่^๕ใจ^๕ค^๕ล^๕ง^๕ค^๕ล^๕ม^๕ก^๕ล^๕ม^๕จ^๕ริง^๕ง^๕!

ข้า^๕พ^๕ญ^๕า^๕เก^๕โ^๕ษ^๕ม^๕น^๕ย^๕ง^๕อา^๕า

ส^๕บ^๕ป^๕ร^๕มา^๕ท^๕ช^๕าว^๕ไ^๕ท^๕ย^๕ก^๕ย^๕อ^๕ม^๕น^๕ง;

แต่^๕คร^๕า^๕น^๕แม่^๕ม^๕ไ^๕ว^๕ท^๕ง,

เห^๕ม^๕อ^๕น^๕ท^๕อ^๕ท^๕ง^๕ม^๕ล^๕น^๕า^๕ย^๕ไ^๕ว^๕า^๕ย^๕ช^๕น^๕ม^๕.

ค^๕อ^๕ย^๕ม^๕อ^๕ง^๕ห^๕า^๕ซ^๕อ^๕ง^๕จ^๕ะ^๕แ^๕ก^๕ล^๕อ^๕ม,

ร^๕อ^๕ไ^๕ห^๕ั^๕ซ^๕อ^๕ม^๕น^๕อ^๕น^๕ห^๕ล^๕บ^๕ท^๕ก^๕แ^๕ห^๕ง^๕ห^๕น;

ท^๕อ^๕ง^๕ค^๕ิ^๕ก^๕เ^๕ล^๕ก^๕ล^๕อ^๕ท^๕ห^๕น^๕จ^๕า^๕ก^๕ร^๕พ^๕ล;

จ^๕ร^๕ล^๕อ^๕ง^๕ไ^๕ซ^๕เ^๕ล^๕ห^๕ิ^๕ก^๕ล^๕ค^๕ส^๕ก^๕ท.

[น^๕า^๕ย^๕ม^๕ัน^๕แ^๕ก^๕ล^๕ง^๕ท^๕า^๕ค^๕ร^๕า^๕ง^๕แ^๕ล^๕ะ^๕ส^๕ัน^๕ส^๕ะ^๕ท^๕า^๕น,

จ^๕น^๕ท^๕ห^๕า^๕ร^๕ข^๕อ^๕ม^๕ท^๕ด^๕น^๕อ^๕ย^๕น^๕น^๕ห^๕ล^๕ย^๕ว^๕มา^๕เ^๕ห^๕น.]

ทหารที่ ๑ เฮ้ย, พรานไพร, มึง^๕เ^๕ย^๕เ^๕อะ^๕ไ^๕ร^๕ไ^๕ท^๕ร^๕อ^๕ท^๕ว^๕า?

นายมัน เกม^๕ท^๕, ท^๕น^๕า^๕ว^๕น^๕ก^๕เพ^๕อ^๕น^๕! ท^๕ำ^๕ไ^๕ม^๕เพ^๕อ^๕น^๕ไ^๕ม^๕ก^๕อ^๕ง^๕ไ^๕ฟ

ซ^๕น^๕ฝ^๕ง^๕ก^๕น^๕ย^๕า^๕ง^๕เ^๕ล^๕า?

ทหารที่ ๒ น^๕า^๕ย^๕เ^๕า^๕ห^๕ำ^๕ม^๕ไ^๕ม^๕ไ^๕ห^๕ัก^๕อ^๕ง^๕ไ^๕ฟ; เ^๕า^๕ว^๕า^๕พ^๕ว^๕ก^๕ไ^๕ท^๕ย^๕ฝ^๕า^๕น

ไปมาจะรู้เข้าว่าเราคงอยู่ที่ไหน.

นายมัน

อะไร, เพื่อน! ทนกกกลางไพรใกล้บ้านผู้
เรือนคน; ใครมันจะสัปคนมาในกลางป่ากลาง
ดงในเวลานี้? ไม่มีใครมาดอกเพื่อน.

ทหารที่ ๑

จริงอยู่, แต่นายท่านสั่งว่าไม่ให้กองไฟ—

นายมัน

เป็นไรไป? นายท่านก็กลัวแล้ว. กองแค
บ่อม ๆ พอผิงกันสามคนเท่านั้นก็แล้วกัน; แสง
มันจะสว่างไปสักระยะก็แล้ว.

ทหารที่ ๒

จริงนะ, พรานเขาว่าถูก. นายท่านนอนในเพิง
ที่พักท่านจะรู้จักหนาวอะไร. เรานอนติดของอยู่
ตากน้ำค้าง, หนาวจนกางสันฟันกระตักกันคง
กราว ๆ. หรือเพื่อนไม่หนาว?

ทหารที่ ๑

ก็หนาวเหมือนกัน.

ทหารที่ ๒

ถ้าเช่นนั้นกองไฟผิงกันดีกว่า.

นายมัน

ข้าจะไปหาไม้มาให้. [ลุกขึ้น, แต่ทหารที่ ๑
ยัดไว้.]

ทหารที่ ๑

ไม่ต้อไป! นายเขาสั่งไว้ว่าไม่ให้เคสอนท.
[พูดกับทหารที่ ๒] มึงไปหาไม้มาที; ฟัน

ที่ทางเกาหงขาว.

ทหารที่ ๒ ข้าราชการ; ข้าจะไปเอามาอย่าร้อนใจ. [เข้าโรง]

นายมัน พทโธนายนั้นเป็นอย่างไร, สงสัยข้าเสียจริง ๆ.

ทหารที่ ๑ ไม่ใช่สิวะ, เพื่อนวงเร่วนก? แต่เมื่อเสานขง
ต้องไล่จับกันจนเหนื่อย!

นายมัน เขาเด็ก, คราวนี้ข้าสัญญาว่าไม่หนี.

ทหารที่ ๑ ก็แล้ว! นั่งอยู่ยกยักแล้วกัน.

[ทหารที่ ๒ หอบไม่ออกมา, จึงช่วย
กันกองและจุดขึ้น.]

ทหารที่ ๒ เออเช่นนั้นคอยงษ์ชว! เมอกนหรือสนรรวรราว
กยจะเป็นไซ้. [ผิงไฟ] พรานไพร, โคนไม้
กระเถิบเข้ามา.

นายมัน เออเช่นนั้น, ค่อยสบายหน่อย.

[กระเถิบเข้าไปผิงไฟ]

ทหารที่ ๑ คอยระวังอย่าให้ไฟไหม้มากนักนะ, จะเกิดความ.

นายมัน อย่าวิตก! ข้าจะพยายามคอยระวังให้. การ
กองไฟเข้าดีเป็นมือขวา, เพราะยามไปพักกลาง

ตงกลางบ้านขึ้นต๋องกองไฟ. [ทำเป็นเขี่ยไฟ,
แต่ทแต่ลอบเอายาสะกด, ซึ่งควักออกมา
จากย่ำม, ไรยลงไป.]

ทหารที่ ๑ เฮ, น้ไปเขาไม้ท่ไหนมา? ข้าคุกกลั่นไอมัน
ชอยกกลั่น,

ทหารที่ ๒ ไม่อะไรข้าก่ไม่รู้จัก, เห็นกอง ๆ ชย่ก่ฉวยเอามา.
นายมัน ไม่น่าเข้าแฉดยนหมกกลั่นแปลกกระนั้นเอง.

ทหารที่ ๑ ฮั! ฉะนั่นก่แล้วไป. [หยบบลูกควด] มา
ควดก้นใหม่เกิดเพอน.

ทหารที่ ๒ กักเหมื่อนกัน, แก่งวง.

นายมัน เขาเกิด, เพอนทงสองอย่าเป็นห้วง, ควดก้น
ให้สยายใจ; ส่วนกองไฟน้ข้าระนังระวังเอง.

[ทหาร ๒ คน เล่นทอดควดกัน. นาย
มันคอยด พอเผือกก็เอายาสะกดไรย
ลงไปในกองไฟ, แล้วค่อยพัดควน
ให้ไปทางทหารท่งสอง; พอเห็นว่า
เขาชำเลื่องมากก็ทำเป็นเขี่ยไฟ, แต่
พอเหลียวไปก็ไรยขาดอก, และพัด

(စံပြီ ဂဏ်. ၈)

พระแก้ว

৯৬

ควันไปอก. ทหารทั้งสองเริ่มหาวคนละ
 หวอดสองหวอด, และง่วงไปทุกที, จน
 ในที่สุดล้มตัวลงนอนหลับไป. นายมัน
 ไปลองเขย่าตัวดู, เห็นไม่ตื่นแล้ว, จึง
 ถวายอาวระของตน.]

นายมน

ชายพวกขบถ, กลามึงทลระวะ! [ย่องเข้าโรงไป]

ฉาก : ลานหน้าคุ้มพระร่วง. (อย่างที่ใช้ในองค์
 นนเอง.)

[หลวงเมือง, หลวงวัง, หลวงนา, เดินออกมา

หลวงเมือง ก็เกิดมาพากันนั่งเซลา,
 ราวกับเท้าไม่รู้สึกลึ;
 ไม่รู้ว่พ่อเจ้าจากขั้ว.
 ๕๕๕ ทงนเรลคเณพันไป !

หลวงวัง แต่ก็เมอพ่อเจ้าทวนสั่งห้าม
 มิให้ควมแพร่พรายชขายไซ,
 เราจล่งรู้เหตไค้อย่างไร ?

หลวงเมือง ก็จริงอัย; แต่ไคนระนั่งทาย,
 ขล่อยให้ข้อมค้อมตามพระร่วงเจ้า
 และสั่งหารนายเราสมมากหมาข ?
 เราค้องคิกคิกถามอ้ายคนร้าย.

หลวงนา คงไม่ง่าย, เพราะมันนั้แปลงไป.
 ๕๕๕ นายมันว่ามนนแสนกล,
 แปลงตนเหมือนไทยหาน้อยไม;

อนจะเที่ยวค้นหาในป่าใหญ่,
ถ้าแม่ไม่ประสพพยาน
ก็จะเปลืองกำลัง, ทงเมองน
ไม่ควรทง.

หลวงวัง

จริงของท่าน !

เพราะข้าขอมัญไรใจพาล
อาจะรุ่มาณลาญเสียลาญไป.

หลวงเมือง

จริงอยู่แล; แต่ขอทพกวเรา

จะทอดทงพ่อเจ้าหาควรไม่.

จำจะต้องคึกคึกตามไป;

ถึงมิได้ของกันไค้ทการ,

ก็ขอแต่พอไค้แก้ไค้

แทนเจ้านายเราผู้ใจหาญ;

ขอแต่ให้ไค้ฆ่าข้าสามานย์ !

หลวงนา

ถูกละท่าน, แต่ต้องทงให้ไค้.

ทพขอมมากตงขงพล

อยู่ในไพร่สนทไค้ไค้, น,

ระบะทางวันเคียวจากขร.

เวลาน้ำกำลังชะล่ำใจ.

ถ้าหากเรารีบยกโยอิ

ไปในราตรีจนเข้าใกล้,

บางทีจะมเชิงชัย

ชำนาญได้.

หลวงวัง

จริงนา!

หลวงเมือง

ข้ากขอม,

เห็นความคิดของท่านแหลมหลัก

คึก! เราจะชำนาญ

กใดแต่เมื่อนั้นไม่พร้อม;

มรดกขอมจะเสีย.

อนึ่งการแก้แค้นแทนเจ้านาย

จะสมหมาย-

หลวงนา

แน่นอน! อย่างเต็มที!

จะฆ่าใดทั้งที่พวกขบถ.

ดีกว่าฆ่าเพียงชายตัวนาย.

อย่างไรท่าน?

หลวงวัง

ได้การ! ข้าเห็นด้วย.

ขอเทวาทช่วยให้สืบทาย !

หลวงเมือง

แต่ควรจรรอวังพิงภัย

ของแม่เจ้า. [เข้าไปทางในโรง] โฉมฉายเชอ
ลงมา.

[นางจันทน์ออก, มีสาวใช้ตามหลังมา
๒ หรือ ๓ คน, และนายมันมาด้วย,
กรมการ ๓ นายนั่งลงไหว้.]

นางจันทน์

ขอหลวงเมือง, ธุระเรื่องหรือไฉน?

หลวงเมือง

นายมันเขาเล่าให้แล้วเจ้าข้า.

ข้าทงหลายขอรับอาสา

ไปรบขอมพาลาค้วยฉับไว.

นางจันทน์

ก็แล้ว, จงรีบไปรวมพล,

ผู้คนคำตรารออย่าช้าไ้;

อนตวเราเองก็จะไป,

เพราะสุกแสนแค้นใจ้ายศัตรู.

ตงแต่ไ้ฉวตวฝ่เคียว,

จะแลเหลียวกเห็นแก่ถลกข;

เราไม่ยอมเสียให้แก่ศัตรู,

จะข้อสั้นกว่าจะวายปราณ.

หลวงเมือง

ขอโทษเกิดเจ้าข้า, แต่ว่าเห็น
ไม่จำเป็น

นางจันทน์

อย่าห้ามเราเลยท่าน!

เราจะยกไปตั้งศักรพาล;

ถึงจะม้วยชนมานักตามที.

หลวงวัง

ไม่จำเป็นแท้, แม่ทูลเกล้า,

พวกข้าเจ้าจะรบอย่างเต็มที่;

ยอมตายถวายชังชว

เป็นพล!

หลวงนา

แน่แท้, อย่าลังกา!

นางจันทน์

เราเชื่อแน่! จริงแท้, จะแพ้ยอม

คงไม่ยอม-ยอมตายเสียดีกว่า!

และในการท่านห้ามเรานา

ก็คิดว่าเหล่าท่านภักดีแท้,

เราขอใจ! เราไซ้ร่มเป็นหญิง

ก็จะนั่งอยู่ไหน? ไม่ได้แน่!

เราเป็นไทยเชื้อชาติคนกรบแท้,

ชกเป็นแม่พระร่วงพ่อเมืองไทย.

เมื่อยามลูกข้าไชวไกลยว

ขานจะไปแทนให้จิงไค;

ชาวตะไวัจะถ้ายากยากอย่างไร,

เราไชวช้อยถ้ายากยากเท่ากัน.

ประการหนึ่งลูกชายเราขคน

จะร้ายด้อย่างไรไม่วมน;

ถ้าแม่ว่าลูกชายวายชวัน,

เราจะทนทุกขนั้นไคฉนไค.

เหตุฉนั้นจะไปยกกองทัพ,

ชิงชัยไล่ขับประยุทธิใหญ่;

ให้ช้ายชอมอาธรรมมัจญไว

พ่ายแพ้ล้มชไทยโดยพลัน.

หรือวามกรรมจำตอชพ่าย

กชชตายพร้อมพวกพลฉน!

เมอแม่เจ้าคงใจไวเช่นน,

ฝ่ายกฉนจะชคไคฉนไค?

หลวงเมือง

นางจันทน์ ก็แล้ว! ถ้ากระนั้นจงรีบเร่ง
รวมพลเก่ง ๆ อย่างช้าได้.

หลวงเมือง อันพวกพหลพลไกร
ไม่ช้าจะพร้อมเต็มกำลัง.

นางจันทน์ อันพหลพลไทยนั้นใจกล้า,
แต่ว่าเพลงศาตราไม่แข็งขลัง;
อันจะยกเข้าโหมโถมกำลัง
ก็ยังไม่เหมาะแน่ไซร้.
ควรเราจะยกเค้นค่อย ๆ,
ไปคอยอยู่ในป่าใหญ่
ใกล้ทัพพหลพลไกร
ของขอมนั้นไซร้และคอยท;
จนถึงเวลาศึกสงคราม,
ฟังณความนกลบเต็มท,
เราจึงค่อยโหมโถม
โดยพวกไพร่มีทหาร,
เข้าใจหรือไม?

หลวงเมือง

เข้าใจแล้ว.

อินชยายนางแก้วคิมากอยู่?
 หลวงวัง คินกหนา! ทำทางพวกคิทร
 ภาระชุลมน—

หลวงนา คงวันจิง!

นางจันทน์ ขอท่านกรมการทั้งหลาย
 จงทำตามอุบายให้พร้อมพรัง;
 ส่วนเราจะคอยอยู่ข้างหลัง
 คอยต้อนกำลังหนุนเข้าไป.
 [ประนมมือ] เจ้าประคุณ! พระไตรรัตน
 อภิกรรมารคาและผไทใหญ่
 ทงทวยเทวาธราลย,
 ขอให้ช่วยคุ้มครองพาล.
 ขอให้มีชัยชนะ
 แก่จอมเกราะห้าวหาญ,
 เพื่อให้ชาวไทยได้สำราญ!

หลวงเมือง เหล่าข้าสำนักการด้วยเต็มใจ. [ยกมือไหว้]
 ขอพระคุณแม่เจ้าปกเกล้า
 ช่วยประมลพเนตย์ยิ่งใหญ;

ยามรบฮ้ายขอมจัญไร

ขอให้มันแพ้โคยพลัน !

หลวงว้าง

ขอสิ่งซึ่งประสงค้งสัมฤทธิ์ !

หลวงนา

ขอพรจงสืบทอดก่สงสรพ์ !

นางจันทน์

อย่าช้า, จงรีบไปพลัน

เตรียมพวกพลชั้นพร้อมไว้. [ต่างคนเข้าโรง]

ตอนที่ ๓

ฉาก : ในป่าทพทพหอม. (เหมือนก่อนนั้นเอง.)
[เป็นเวลากลางคืนดึกสงัด. ทกลางโรงมัทหารหอม
อยู่ยามคนหนึ่ง, ออกง่วงๆ อีกครู่หนึ่งนายมัน
ค่อยๆ ย่องออกมา, ค้อมมองดูอยู่, พอได้ทจิงโศด
ไปแทง ทหาร ยามหอมด้วย หอกลัม ลงโดยไมทั้น
ร้อง, แล้วชูหอกขึ้นเป็นสัญญาณ.]

เสียงไทย [ร้องโห่พร้อมกันในเรื่อง] ชโย! ชโย! ละโว้,
ชโย!

[เสียงเอะอะในเรื่อง, เป็นเสียงโห่ร้อง
ปนกัน เสียงคนเรียกกัน. นักสุวรรณ
วิ่งออกมา, หน้าตาตุน, มือถือดาบ.]

นักสุวรรณ ขอมท่น! ขอมท่น! ทนชนเกิด!
เกิดคววม! ศัทรุมายู่ไกล!
เร็วๆ เข้าหว!

นายมัน ขย้าอิงไป!
หาไม่ว่าแทงเสียบท่น.

นักสุวรรณ เอะ, เอะ! ไครท่นอ? อ้อ, ข้ายพรวน;

ชายตัวการ! พอรู้ว่าหน้,
 ก็เสียใจทมิไคผลลาญชว.
 ชายตัวคิ, เขาเจ็ดกฝากไว้!
 เวลานคแตกว
 ของคุมพลทอสู, ถ้าหาไม่
 มงคงทอสม้วยท้วยทนไค;
 กฝากไว้! [วิ่งเข้าโรง]

นายมัน

ไม่ทอให้รชรี! [วิ่งตามนัก-
 สุวรรณไป]

เสียงต่อสู้กันอิงอยู่ในโรงครู่หนึ่ง, แล้ว
 ทหารขอมกับชาวเมือง ละโว้จึงออกมา
 จากทางขวา, รบพุ่งกันพลาง; ไทย
 รุก, ขอมสู้พลางถอยพลาง, ผ่านพน
 โรงที่เล่นไป, จนเลยหายเข้าโรงทางข้าง
 ซ้าย. เสียงอิงในโรงอีกครู่หนึ่ง, จึง
 นักคุ้มกับนักแก้ว ออกมาจากทางขวา;
 ทง ๒ นายเสอผารุงรัง, และท่าทาง
 เพลี้ย.]

(องค์ ๔ ท. ๓)

พระร่วง

๑๐๓

นักคุ้ม

สิ้นแรงสิ้นฤทธิ์, เพราะคึกคึกพลาก;

เพราะประมาณชาวไทย.

นักแก้ว

ไม่พอท!

เราเรียนท่านแล้วหน่ว่าคราน

ชาวไทยชวคึกคึกชานมากน;

ท่านก็ไม่เชื่อถือ.

นักคุ้ม

ฮือ, ฮยาชค!

ท่านแม่ทพผดณคเห็นประจักษ์;

แต่ส่วนตัวเราเองก็ผดณ,

ทมิโคพทกษรชการ.

ปล่อยให้ข้าศึกโจมตี

โดยมรตักตน.

นักแก้ว

พลทหาร

คนชนงว่งขงเสชการ.

ขคนทามจะคึกคึกนโค?

นักคุ้ม

สิ้นคค, สิ้นฤทธิ์จะคค;

เหลือทจะอยู่คคไปคค!

ถ้าเพอนเมคคทปรานไซร,

จงไ้ช่วยฟาก^๕พื้นเสียด^๕ทน^๕ท;

อย่า^๕ทิ้งไว้ให้^๕ตก^๕เย็น^๕เชลย.

เฮน^๕ค^๕เือก^๕เพอน^๕เฮย!

นักแ้ว

ไม่ควร^๕ท!

ถ้า^๕แม่^๕เพอน^๕อยาก^๕กาย^๕ว้าย^๕ชว,

จง^๕ไป^๕กาย^๕ใน^๕ทย^๕ท^๕ธนา;

จง^๕เซอ^๕พง^๕คำ^๕เทอน.

นักคุ่ม

เพอน^๕พค^๕!

ควร^๕ท^๕ไป^๕กาย^๕กาย^๕หน้า.

เสียด^๕แรง^๕เป็น^๕ท^๕หาร^๕ชา^๕ญ^๕คัก^๕ดา,

ต้อง^๕ไม่^๕ยอม^๕ขาย^๕หน้า^๕—สั^๕ยอม^๕กาย!

[นักคุ่มนักแ้ววิ่งเข้าโรง]

[เสียงเอะอะในโรง, แล้วหอมกับไทยรบติดพัน
ผ่านโรงจากขวาไปซ้ายอย่างเช่นก่อนอีกครั้งหนึ่ง,
แล้วเสียงไทยร้อง “ชโย!” ดังก้อง, แล้วนางจันทน์
กับบริวารจึงออกมาจากทางขวา, กรมการออกทาง
ซ้าย; กรมการต่างหน้าตาชื่นบาน. “โห่นางจันทน์.”]

นางจันทน์ อย่างไรท่าน?

หลวงเมือง

กิจการคราน

ถ้าเราอย่างก็สมดังหมาย !

ข้าจกแรงแบ่งกำลังพลกาย

แยกย้ายกันเข้าโจมตี.

ต่างคนต่างหาญราญรุก,

ทุกตนรุกหนัก;

ขอมแผลขเหมืออยู่ไม่รท,

กับนบขอยขไปลยพลัน.

นางจันทน์

ชอบใจฉ้วนทั่วทุกทวคน,

ตลอดทงพวกพลแข็งขัน;

ขอมแพ้วกไทยใจกรรจ,

ทพม้นครานแตกกระวาย.

หลวงเมือง

แต่ว่าเคโไซทวกัน

มันเก่งกว่าขอมทงหลาย;

ทรายไคมันไชรยังไม้ตาย,

อันทรายไม้พันด้วยก.

ข้าขอรวยลารับคลาไคล

ไปยังสุโขทัยกรุงศรี,
 พยายามตามจับชายช่อดรย
 ก่อนททารายนายรัก.
 คชားไปกับนายมัน,
 กับจรตวรไพร่พลคนสมัคร,
 เลอกลวนชาติกษิก;
 ไม่ผ่อนพักจะไปในพรุ่งนี้.

นางจันทน์

ก็แล้ว; ขอท่านจงไปรอค
 ไปรุ่งปลอด, เป็นสุขเกษมศรี;
 ตัวเราจะเฝ้าท่าน.

หลวงเมือง

ข้าขอชญาชลกราบลา. [ต่างคนเข้าโรง]

๘๘
องกต ๕

ฉาก : ลานวัดพระบรมธาตุ, เมืองสุโขทัย.

[พระร่วง, ผนวชเป็นภิกษุ กวาดลานวัดอยู่.]

พระร่วง ชะรอยกุศลทนหลัง
ยังตามชกเซยแก่กฐา,
จึงไคเกินทางรอกปลอกมา
กระทางถึงมหาธาน.

ไคเอาจชยพระอรหัต
มากระพทพงอชเป็นสช;
ถึงแมชอมตามมาถึงทน,
บางทระไมกลาทำร้าย;
เพวระเป็นชยานาสังฆ,

จะมาปลงชวณกนง่าย ๆ
ชาวบรคงเห็นเป็นโทษร้าย,
เหมือนทาตายคาสนาทถาคค
แต่คคถึงเมองละไว, ไชรันจิก,
คคจะคค, ราชฏรเกอกรอนหมก
หวัชจะรอกเพวระชอมมนชอมก,

และมิวสักรอยก ?

ถ้าหากมันยกเข้ตเมือง

ก็จะนำแดนเคืองมากอยู่;

ชาวเวียงจะเห็นเป็นทวัก

รู้เห็นเพราะชลาต ! อนาคตใจ !

[เดโช, แต่งตัวแปลงเป็นไทย, คล้าย

นายมัน ออกมาเมียงมอง; เห็น

พระร่วงไม่รู้จักจึงไปนั่งลงยกมือไหว้.]

เดโช

ประทานโทษ, โปรกด้วยเบิกเจ้าข้า,

ข้ามาหาพระร่วงผู้เป็นใหญ่;

ทชานเป็นคนไทย,

มาไกลจากละโว้ธานี.

ทราบว่าพ่อเมืองของข้าเจ้า

เข้มาฉนวนชอขุ่น;

ทช่าจรงรักภักดี

ทวงทจะกราบขาทา.

แม้ว่าพระร่วงเชอปราน

บางทจะรบไว้เป็นข้า;

ขอท่านจงไถ่ไต่คทา,
จงไปรทช่วยพาข้าไป.

พระร่วง

[พูดรำพึง] เอะ! ชายน่าน่าหลាកิจ,
ขังคักขังออกสงสัย.

บุรุษ^๕นอ้างตนว่าคนไทย,
แท้ไฉนพดแปร่งแกว่งทำนอง?
ชระรอยขอมจะปลอมแปลงมา;

ท้วง^๕ทิ่มท่าออกจของทอง!
ค้องมิให้ขอมได้สัมปอง,
จำระค้องชกเชือนเกลือนไวท.

[พูดกับเดโช] ทัก่อนประสกคนชยัน,
ถ้า^๕ฉะนงคชยชยัน;

รูปจะเข้าไปในกฎ,
บางท^๕พระร่วงจะเอจมา. [เข้าโรง]

เดโช

ก็แล้วพระร่วง, มึงชวคัก^๕
ว่า^๕มชงบุญวาสนา,
ไม่ข้าเกรงพระราชาชญา;
จะ^๕ถึงอาชช^๕ในวณน.

[นายบุญ, นายมี, กับศิษย์วัดหลายคน
พากันออกมา, นายบุญถือเชือกมา
เส้นหนึ่ง และนายมีกับศิษย์วัดอีก ๒ คน
ถือพลอง; นอกนั้นมือเปล่า.]

นายบุญ

ข้ายคนนี้ใช่ใหม?

นายมี

ใช่ละสิ! พวกเราล้อมไว้อ้ำให้มันไปไ้!

[ศิษย์วัดล้อมเดโชไว้]

เดโช

อะ! อะไรกัน? [ลุกขึ้นยืนตั้งหมัด]

นายบุญ

อย่าทำอู้! พวกเราจะพลองว่าเสียตายคาที่!

[ตรงเข้าไปจับ]

เดโช

[สลัดแขน] ซัก่อน! กูมาที—

นายมี

ข้ายอ๊วย, ยังจะมีหน้าโกหก! [นายบุญจะ
มัด, เดโชคืน.] อย่าคนไป, ข้ายสัควนรก
เก็บวักกขาลแยะ! จับมัน! [เดโชชักมีด
ที่ซ่อนในตัวออกมา, นายมีก็ตีด้วยพลอง
ทันที.] เฮ้, นั่นละ! กูว่าแล้วไม่ฟัง!
[ตีอีก]

เดโช

โอย! โอย!

นายม

พอหรือยัง? หรือจะให้ตกเล่า? — โว ๆ บุญ,
มดมันเข้า; เทยวณจมน้ำไหลหลัง.

[นายบุญมดเคโซ]

เคโซ

อนิจจัง, อนิจจา! ข้าผิอย่างไรหรือ?

นายบุญ

มึงไม่ต้องทำใจเสีย, ช้ายขอมัจฉะ!

เคโซ

พทโธ่ ขอมทไหนด, ข้าเป็นไทยชาวละโว้—

นายม

[หัวเราะ] โฮโฮ! โฮโฮ! โกหกอย่าง
หน้าด้าน! ช้ายเคยรจณามึงไม่ว่ากคช

ใคร. กกขนายบุญต้องคนนั้นไซ้เป็นทนาย

สนิท, คนไซ้ชิดของพระร่วงพ่อเมืองละโว้;

มึงอย่ามาโยโสโกหกให้หนัก. ชนพคมาก

ไปอึกกจะกลั่นโมโหไม่ไ้, กัระฟาคลงไป

กัวยพลองชกอยู่กยทเทานนเอง.

นายบุญ

พวกของมึง เคยไป ช่มเหง พวกก มามาก มาย;

ถ้าเจ้านายท่านไม่กำชัยห้าม ปราม ไว้ละ กักระ

เขามึงไปทั้งแม่น้ำเสยเคยวณ!— พวกเราคัน

กท, มันจะมีคำตราวอะไรอีกข้าง.

[พวกศิษย์วัดคันไ้คาบอึกเล่มหนึ่ง, กับ
ยาห่อหนึ่ง.]

นายมี

ดูเฮาสี! มีมาหลายอย่าง; ถ้าใช้ข้าวไม่ได้
ก็จะใช้ยาพิษ.

นายบุญ

ข้ายอภัย! มีความผิดมากนักหนา; เขามัน
ไว้ทำไมหวา—[เงื่อตาบ]

พระร่วง

[ออกมาทันจึงร้องห้าม] อย่า! อย่า! จะ
ฆ่าเขาหาควรไม่; ทวเขานับไซ้เจ้าขุนมลนาย.

นายบุญ

กมณนเบนฝราย, มิ่งหมายมาฆ่าพ่อเจ้า—

พระร่วง

ก็ช่างเขา! เรายุทวแล้วกแล้วกนไป. ออบุญ
มิ่งนช่างกระไร ไม่นัก; ว่าทวักเป็นชยานา—
สงม, จงปลงศพสทวทรอมนยไม่ไค.

[ขณะนั้นนายมีนั้น, หลวงเมือง, กับพวก
ชาวละโว้ออกมา, พร้อมด้วยพวกขุน-
นางเมืองสุโขทัย และพลเมืองเป็น
อันมาก.]

นายมี

อย่างไร! อย่างไร? อยู่ไหนเล่า?

หลวงเมือง

พระร่วงเจ้าของเราเรออยู่ไหน?

เขาวาอยู่คน—

นายบุญ

นเป็นไร!

หลวงเมือง เจ้าประคุณ! [กราบ] ก็ใจเหลือประมาณ!

พระร่วง เราขอใจของท่านสักคู่สักที
ตามมาสักใจทัย; ขอใจท่าน.

หลวงเมือง ข้ายเคโซชั่วชาสามานย์
ที่ไต่ลอบมาฉลากฎพ่อเจ้าไชว,
อวดโวว่าระรบกระบง,
ยังไม่มาถึงหรือไหน?

นายบุญ ข้ายขอมคนนหรือมิใช่? [ชเคโซ]

นายมัน นแหละข้ายัญไรทักการ!

หลวงเมือง เอะ! ก็ฉันใดจึงจับได้?
มันมาเมื่อไร?

นายบุญ ข้ายเหิมหาญ

พึงระไกรเขามามีชานาน,

พบพ่อเจ้ากลางลาน, มันไม่ร,
จึงเรยนถามถึงองค์พระร่วงเจ้า,

เชอริเคาจึงบอกให้รออยู่;

แล้วท่านสั่งให้ข้าออกมาก,

จึงไต่ครกนจับมดไว้.

นายมัน

ฉา ๆ เตะโซโซ่อ่านา,
 เก่งกาจยิ่งขวกขวกทีใหญ่,
 มั่งว่าจะมาสู่โซทัย
 ลับลิมให้ใครล่องรู้;
 ด้ ~ ด้ ~ ด้ ~ คำนมา—
 คึก ๆ ก็น้ำหัวเราะอ้อ!
 มั่งเคยทำอ่านาขวาก,
 ขคนลัดคึกคึกขบตา!

หลวงเมือง

ข้าขอมมั่งร้ายหมาขวัญ,
 ทวมนกลบกลายเป็นเสี้ยทำ;
 ขณนายเรามากเต็มประดา,
 ข้าพลาจึงแพบารม.

ชระ ๆ ข้าขอมคำกิน,
 สันคึกแล้วหรืออย่างไร?
 เสี้ยแรงขวกคนเป็นคนค,
 ไม่ควรที่จะแพ้ลัดคึกขวัก!

เดโช

เฮะ! คนไทย, ช่างกระไรนะเจ้าเฮ้,
 มาเขาะเขี้ยพคมากปากจึก;

ช่างแคะก่อนว่าสารพัด,
 จะชงกัณฑ์ปากกอกกรรมง?
 ไม่ชานักคุ้มจะคุ้มทัพ
 พร่อมสรรพพลทหารชาญสระพร้ง,
 เขา^๑ท^๒เม^๓อง^๔ม^๕ง, ^๖ง^๗ระ^๘ว^๙ง!
 เม^๑อง^๒ระ^๓ว^๔ไ^๕ก^๖า^๗ด^๘ง^๙ม^{๑๐}พ^{๑๑}ร^{๑๒}อ^{๑๓}ม!
 อ^๑ย^๒า^๓อ^๔ว^๕ก^๖ก^๗, ^๘ด^๙ิ^{๑๐}ง^{๑๑}จะ^{๑๒}มี^{๑๓}ส^{๑๔}ัก^{๑๕}เท^{๑๖}า^{๑๗}ไ^{๑๘}ค
 ไม่^๑ท^๒น^๓ท^๔พ^๕ก^๖ไ^๗ค^๘.

หลวงเมือง

เดโช

หลวงเมือง

เซ^๑ย^๒ช^๓าย^๔ช^๕อ^๖ม,
 ม^๑ง^๒เค^๓ย^๔เ^๕ห^๖น^๗พ^๘ว^๙ก^{๑๐}ก^{๑๑}เค^{๑๒}ย^{๑๓}ค^{๑๔}ค^{๑๕}อ^{๑๖}ม,
 ม^๑ง^๒ก^๓ย^๔อ^๕ม^๖ป^๗ระ^๘มา^๙ท^{๑๐}จ^{๑๑}ิง^{๑๒}พ^{๑๓}ลา^{๑๔}ก^{๑๕}ไ^{๑๖}ไป.
 อ^๑น^๒ท^๓พ^๔ข^๕อ^๖ง^๗ม^๘ว^๙เ^{๑๐}ล^{๑๑}อ,
 เ^๑ล^๒เ^๓อ^๔ห^๕ล^๖ย^๗อ^๘ย^๙ใน^{๑๐}ป^{๑๑}า^{๑๒}ไ^{๑๓}ห^{๑๔}ญ;
 พ^๑ว^๒ก^๓ก^๔ก^๕ระ^๖ห^๗น^๘า^๙ระ^{๑๐}ย^{๑๑}า^{๑๒}ไ^{๑๓}ไป,
 ส^๑ัน^๒เ^๓ล^๔ย^๕น^๖า^๗ญ^๘ไ^๙ร^{๑๐}ไ^{๑๑}ร^{๑๒}าย.

เดโช

[ตกใจ] ร^๑ิง^๒ห^๓ร^๔อ^๕น?

หลวงเมือง

ร^๑ิง^๒ช^๓, ก^๑ไ^๒ป^๓ล^๔อ^๕ม,พ^๑ว^๒ก^๓ช^๔อ^๕ม^๖ย^๗ย^๘ย^๙น^{๑๐}ย^{๑๑}น^{๑๒}ห^{๑๓}า^{๑๔}ย.

เตโช

๕๕
 ครวงนแค้นเจ็บแค้นอาช,
 ต้องชอตายไม่ยู่คหน้าคน.
 เจ็บนัหนา! ๕๖ คราพร่ววงเจ้า.
 ๕๗
 จงเอาบุญคุณข้าสักหน;
 ๕๘
 ขานดังทอขจน,
 ๕๙
 เสียดกลเสียดทวารชาญุทธ.
 ๖๐
 ข้าเป็นผลคึกคราย,
 ๖๑
 มุ่งหมายฆ่าท่านเป็นทสุต;
 ๖๒
 ชอตายด้วยคมอาวุธ,
 ๖๓
 จงสั่งให้กุกหวพลน!

พระร่วง

๖๔
 คราพญาเตโช,
 ๖๕
 มงอย่าโทโสโมหนธ,
 ๖๖
 ทวักผัทรงพรหมจรรย
 ๖๗
 จะหาหนบนมิ่งใดอย่างไร?
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐

เดโช

พระร่วงเจ้า, เรายกราบแทบบาท,
 ขอจงมีบุญสาสิ่งประหาร
 ชีวิตข้านไฉนอย่าไถ่ยาวนาน;
 ขออย่าไต่ประจานให้อายคน.
 ถ้าแม่ส่งข้าไปนครหลวง
 ชนทั้งปวงจะเย้ย —

นายมัน

เย้ย! คงยื่น!

มีหน้าข้าไต่ทูลถวาย,
 ฝืนนายคนเป็นคำอวดคิดครั้น;
 ว่าถ้าแม่พระร่วงยังคงอยู่,
 จะไม่ขอคืนสู่เขตชัณหา;
 อันจะให้กลับไปเมืองมัน
 โดยลำพังเช่นนอกสุใจ.
 ทำการไม่สมปากว่า
 จะเอาหน้าไปวางไว้ที่ไหน?

หลวงเมือง

ชอยแล้ว, ควรส่งมันคนไป
 ให้นายมันมาแจ้งควรการ!

พระร่วง

ถึงอย่างไรเราไฉนเป็นไม่ว่า.

๒๕
 ๒๖
 ๒๗
 ๒๘
 ๒๙
 ๓๐
 ๓๑
 ๓๒
 ๓๓
 ๓๔
 ๓๕
 ๓๖
 ๓๗
 ๓๘
 ๓๙
 ๔๐
 ๔๑
 ๔๒
 ๔๓
 ๔๔
 ๔๕
 ๔๖
 ๔๗
 ๔๘
 ๔๙
 ๕๐
 ๕๑
 ๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐

หลวงเมือง
มีคนทุกตระกูลในเรือน
ระคายเคืองเมืองบาตนาฉา,
ขอเชิญกลับละโว้พารา
เพื่อรวมเป็นแก่ประชาราษฎร์.

พระร่วง เราก็คงจะกลับอยู่แต่นาน,
 แต่ต้องลาสิกขาบทก่อน;
 ท่านจงคอยสักหน่อย, อย่าเร่งร้อน,
 เราลาก่อน—จะไปลาพระอาจารย์. [เข้าโรง]

มหาราชครู ท่านช่างกินแท้ ๆ เจ้าประคุณ,
น้ำนียมชมบุญของท่าน!

อำมาตย์ ๑ อินทชัยขอมพระนางจงผลาญ
ท่านยังไม่เอาชีวิตมัน.

อำมาตย์ ๒ ไม่มีพยายาทของเวร,
เห็นท่านจริงเป็นแม่นมั่น.

อำมาตย์ ๑ นารัก!

อำมาตย์ ๒ น่าไหว!

พวกขุนนาง ใจก็กรัน!

มหาราชครู เชอเทยงตรง!

อำมาตย์ ๑ ทรงธรรม!

อำมาตย์ ๒ กังตราช!

หลวงเมือง คักอนท่านอำมาตย์มนตรี,
เห็นเพียงนงขมกรรมอยู่;
ถ้าหากว่าท่านไซ้ไรไต่ล่องรู้
ว่าเธออยู่ปรกคิณใด,
ท่านคงจะชมยงกว่าน
และเห็นว่าไม่มีใครเปรียบได้!

พระร่วงรักประชาชาวไทย
เหมือนลูกในไส้ทวทบน.

ยี่ได้คิดถึงคนสู้ทนยาก
 ลำบากกายใจทุกสิ่งสรรพ,
 ขอแต่ให้ไพร่ฟ้าประชาชนนั้น
 เกษมสันต์สำราญ, ท่านพอใจ.
 จิตท่านโอบอ้อมอารี
 จะมีใครเสมอเหมือนก็หาไม่;
 ถ้าแม้ใครมีเรื่องชุ่นเคืองใจ
 ก็ช่วยให้เหตุร้ายกลายเป็นดี.
 กอบด้วยเมตตาการุญ,
 มีคุณแก่ชายทศร
 ยิ่งนิศรมารดาปรานี,
 ชาวบุรีระไวต์ชสำราญ.
 เก็บที่เรามาไว้แต่กลัวขอม
 ระบอบขอมให้มันจมนเหงหาญ;
 ท่านปลุกใจให้เราคิดการ
 อาจหาญชกขอมไม่ค้อมคู้.
 พระร่วงเธอหวังตั้งใจ,
 ให้ไทยเป็นไทยได้จริงอยู่,

จึงมาชวนท่านไชวไปช่วยสู้

ข้าศึกศัตรูของชาวไทย.

แต่เหล่าท่านพันเอญช้องชก

จะจกทัพไปช่วยหาได้ไม่;

พอพระร่วงรู้เหตุเภทภัย

ว่าทัพขอมยกไปยังธานี.

รู้วามารับทวนพ่อเจ้า

เพื่อเอากลับไปกรุงศรี;

จึงรบจากทะเลไว้อาน

เพื่อลชชอมอปรียให้ตามมา,

จะได้ละเว้นการโจมตี

บริวารไว้อย่างช้า,

พระร่วงยอมตายแต่เอกรา

เพื่อมิให้เหล่าข้าพลอยบรรลย.

อันเจ้าขุนมูลนายไหนจะมี

เหมือนพระร่วงของคนหามไม่!

เป็นเขียงอย่างประเสริฐเลิศไทย,

อันพระร่วงทรงคุณบุญมี,
เห็นว่าจะเป็นทรมเกศา;
ควรอัญเชิญขึ้นเป็นพระราชา
ครอบครองอาณาประชากร.
ท่านจะเห็นอย่างไร ?

อำมาตย์ ๑

ใจช้าน.

เห็นชอบด้วยเดิมท.

หลวงเมือง

ฮะ! ช้าก่อน!

ท่านจะเชิญพระร่วงเป็นภุช
ครอบครองนครสุโขทัย.
อันชาวละโว้พารา
จะให้กึกหาพ่อเมืองใหม่,
ยังไม่แลเห็นว่าบุคคลใด
จะใดเหมือนพระร่วงของคน.
ขอท่านจงครอง —

มหाराชครู

ท่านต้องทวิ,

ถ้าวิรอบคอบจงควรท;
สุโขทัยเป็นมหาราชนิ

ควรเป็นทศกัณฐ์พระราชา.

ถ้าแม่พระร่วงชนทรงราชย์

เถลิงอาสน์สโชทัยหรรษา,

พระเกษรจรกระเคืองเรอองเคษา -

นภาพทวทศานทศ.

ส่วนเมืองละโว้มารวม

ร่วมอาณาจักรจะสถิต

มั่นคง, เพราะองค์พระขนิษฐ

จะแผ่ฤทโธปการของมีองค์.

อันว่าละโว้เวียงท่าน

จะโตเป็นเมืองท่านเขตขนิษฐ;

ชาวไทยไพร่ฟ้าประชานันท์

จะรวมกันยกแผนแนบ.

จะสามารถค่อสัศักรขอม

ด้วยสมัครพรรคพรอมน้อม.

อำมาตย์ ๑

อันพระครูแดงแจ้งครุฑ,

เราทั้งหลายเห็นคฤกษการ.

ทว่าท่านไม่ควรจะชังชก;

หลวงเมือง

ทนายท่านเป็นกษัตริย์มหาศาล,
 เราจะไต่พงไพร่สมภาร
 เป็นสุขสำราญทั่วกัน.
 เมื่อใดไต่ไพร่ครองครอยคอย,
 ก็เห็นชอยเห็นจริงทุกสิ่งสรรพ;
 ขอแต่ให้ไพร่ฟ้าประชาชนันต์
 เกษมสันต์เสมอหน้าคณาไทย.

อำมาตย์ ๒

การทปรงคองกันเช่นนั้น,
 เราทั้งหลายยินดีหามิ.
 ควรทูลเชิญวันนเทยวเป็นไร?

มหาราชครู

โน้นแน่ทั่วไทเสด็จมา.

[ทุกคนหมอบลง, รอพอพระร่วงซึ่ง
 ลาผนวชแล้วดำเนินออกมา, จึง
 ถวายบังคมพร้อมกัน. พระร่วงตะลึง
 แลอยู่ครู่หนึ่ง แล้วจึงพูด.]

พระร่วง

คร่ำชวณครสโขทัย
 เราขอชอยใจท่านนักหนา,
 เมื่อเราพลัดพรากจากพารา

ไ้มาอาศัยในกรุง^๕,
 ก็ไ้อยู่เป็นเป็นสุข
 นร^๕ท^๕ก^๕ชน^๕ร^๕ย^๕ไ้^๕ไ้^๕ไ้^๕ไ้^๕
 เราะ^๕จะ^๕ท^๕อง^๕ช^๕อ^๕ล^๕า^๕ก^๕ล^๕บ^๕า^๕น,
 อ^๕ก^๕ท^๕ง^๕ม^๕ป^๕ร^๕า^๕ร^๕ณ^๕า^๕จะ^๕ช^๕อ^๕ร^๕า^๕ง.
 เม^๕อ^๕ค^๕ว^๕า^๕ม^๕ท^๕ร^๕า^๕ย^๕ด^๕ง^๕น^๕ค^๕ร^๕ท^๕ล^๕ว^๕ง
 ว^๕า^๕ป^๕ว^๕ง^๕ช^๕า^๕ว^๕ล^๕ะ^๕ว^๕ั^๕ช^๕น^๕แ^๕ง
 ท^๕ช^๕อ^๕ม^๕ล^๕อ^๕ม^๕ผ^๕ล^๕า^๕ญ^๕เ^๕ด^๕ี^๕ย^๕ล^๕า^๕ญ^๕แ^๕ง,
 บ^๕า^๕ง^๕ท^๕า^๕จะ^๕ส^๕่ง^๕ร^๕า^๕ง^๕ม^๕า^๕ร^๕ุ^๕ก^๕ร^๕า^๕ญ^๕,
 เพ^๕อ^๕ย^๕ำ^๕ร^๕า^๕ย^๕ป^๕ร^๕า^๕ย^๕ป^๕ร^๕า^๕ม^๕ช^๕า^๕ว^๕ล^๕ะ^๕ว^๕ั^๕
 ท^๕ไ้^๕ไ้^๕ส^๕ำ^๕ม^๕า^๕ร^๕อ^๕า^๕ห^๕า^๕ญ^๕;
 ช^๕อ^๕ท^๕พ^๕ศ^๕ไ้^๕ท^๕บ^๕ช^๕ย^๕ช^๕า^๕ญ^๕
 จ^๕ง^๕ไ้^๕ช^๕ว^๕่^๕ย^๕ท^๕ำ^๕ก^๕า^๕ร^๕ช^๕ิง^๕ช^๕ย^๕.
 ถ^๕ำ^๕ม^๕ำ^๕ช^๕อ^๕ม^๕ไ้^๕ล^๕ะ^๕ว^๕ั^๕อ^๕ำ^๕น,
 บ^๕า^๕ง^๕ท^๕า^๕จะ^๕เ^๕ย^๕ม^๕า^๕ไ้^๕
 จ^๕น^๕ด^๕ง^๕ช^๕ง^๕แ^๕ก^๕น^๕ศ^๕ไ้^๕ท^๕บ^๕;
 ฉ^๕ร^๕น^๕น^๕ไ้^๕ช^๕ว^๕ร^๕จ^๕ง^๕ช^๕ว^๕่^๕ย^๕ท^๕ว^๕ย^๕ม^๕ไ้^๕ท^๕ร^๕.
 ช^๕ว^๕่^๕ย^๕ร^๕ะ^๕ท^๕อ^๕ศ^๕ี^๕ศ^๕ี^๕ท^๕ร^๕ช^๕อ^๕ม,

พริกพร้อมชาวไทยให้เต็มที;
ให้ทวยไทยได้พ้นอสร
ให้สมที่ชอไทยแก่เต็มมา.

มหาราชครุ

ขอเกษะผ้านธของฉลพระบาท
บงกชมาศปกเกล้าเกล้า,
ข้าชอกราบทูลพระกรุณา
ทราบบ้างพระบาทพระอิสร.
ข้าเจ้าเสนาพฤคมาทูล
อิกทงทวยราษฎร์โมสร,
ระยอบนอชเคียรฉวายกร
ทูลวอนพระองค์ผู้ทรงธรรม.
ขอเชิญพระองค์ขึ้นทรงราชย์
เถลิงอาสน์สุโขทัยรังสรรค์,
เพื่อผดุงไพร่ฟ้าประชาชนนต
เกษมสันต์ทั่วแคว้นแดนไทย,
ขอเชิญจรรโลงแหล่งหล้า,
เป็นสง่าดังดวงมณีใส;
พระเกษรติเกริกแคว้นแดนไกล,

หลวงเมือง

ทวยไทยพึงโพธิ์สมภาร.

อันชาวสโขทัยไผ่จำนง

เชิญพระองค์เป็นกษัตริย์มหาศาล,

ข้าบาทผวาชยวิพาร

พลอยมาจตุสมานไมตรี.

จะไต่พงพระองค์ผทรวงราชย์,

ทลิลพระบาทเห็นอเกศ;

ปวงชาวละโว้ธานี

ก็จะไต่เปรมปรกติทวกัน.

ขอพระองค์จงทรงชงเคชระ

ชัยข้านะศักริผแจ้งชน;

พระชนมบนหมันขวยจวบสันกลป,

ให้ชาวไทยเกษมสันต์นรินทร์ !

พระร่วง

กก่อนราชครุผลลาค

อิกทงทวยราชภูริสโมสร,

อันท่านกล่าวพจนสันทร

วิงวอนให้เราผ่านธานี.

เรานบบุญญาข่อยห่อน,

ยังอ่อนความคิดไม่เต็มที;
 แต่ใช้ว่าจะคิดหลัก,
 ท่านนิยมยินดีพร้อมเพรียง;
 เราชักคำสอนท่านมิได้,
 ไม่มีแก่ใจจะโต้เถียง,
 เราขอปฏิญญาไม่เอนเอียง,
 จะตั้งใจให้เที่ยงในทางธรรม,
 เราจะบำรุงกรุงไกร
 ให้ทั่วไทยอิสสระเกษมสันต์;
 ขอพระไกรรค์นาคคุณอนันต์
 และเทวัญเป็นพยานวาจา.

มหาราชครู

ข้าขอขงคัมยกุลยาท
 รัชราชบรรหารเห็นอกเศา;
 ขอพระองค์ทรงเจริญชนมา,
 เพื่อบำรุงไพร่ฟ้าประชากร.

[พระมหาราชครูให้สัญญาณั้, พรหมณั้
 เป้าสังข์, จึ่งพนักงานเชิญพระกลด]

สัววามากนถวายพระร่วง, และบรรดา
ขุนนางและพลเมืองถวายบังคมพร้อม
กัน, และเสียดคนร้อง “ชโย” อยู่
เชิงแซ่ที่ทางข้างในโรง ครู่หนึ่งจึง
สงบเสียด.]

พระร่วง

ททานเสียดเราชนทรงราชย์
เถลิงอาสน์สุโขทัยสโมสร;
เราจะประกาศสงครามคร
ให้ประชาชนนิกรสุขสราญ.
ซึ่งท่านให้อิสริยยศ
เรามีอาภัพจนพ้อตอบท่าน;
ขอแต่ให้เสนาพฤตมาจารย์
สมัครสมานสามัคคี.
อย่าเห็นแก่ตัวมิวพระวง
ลุ่มหลงวิทยาไม่ควรท;
อย่าต่างคนต่างแข่งกันแย่งที;
อย่าให้ช่องไพร่ทมิ้งร้าย.
แม้เราเรียนกันและกัน

ไม่ช้าพลันจะพากันหนีหาย;
 ระวังการยของสิ่งร้าย,
 นน^๒แหละ^๕เควร^๕ของ^๕ทำลาย^๕สาม^๕คค.

คณ^๒ะ^๒ไท^๒ศั^๒ตร^๒ผู้^๒น^๒ล^๒า^๒ค
 หมาย^๒มา^๒ค^๒ทำลาย^๒ให้^๒เร^๒ว^๒ร,
 ก^๒ย^๒แบ^๒ก^๒ให้^๒แท^๒ก^๒สาม^๒ค^๒ค,
 เ^๒ชน^๒ก^๒ย^๒ท^๒ร^๒บ^๒ล^๒จ^๒ว^๒ง^๒ศ^๒ไ^๒บ^๒ร^๒า^๒ณ.
 พ^๒ร^๒า^๒ห^๒ม^๒ณ^๒ผู้^๒เ^๒ก^๒ย^๒ว^๒ร^๒บ^๒ไ^๒้^๒ไป^๒ย^๒ุ^๒แห^๒ย^๒
 ส^๒า^๒ร^๒ะ^๒น^๒น^๒ย^๒ญ^๒า^๒ค^๒ให้^๒แท^๒ก^๒ณ^๒า^๒น,
 จ^๒น^๒เว^๒ล^๒า^๒ศ^๒ั^๒ท^๒ร^๒จ^๒ไ^๒ป^๒ร^๒า^๒ณ^๒
 ม^๒ว^๒เก^๒ย^๒ง^๒ก^๒น^๒เส^๒ย^๒ก^๒าร^๒, เ^๒ย^๒น^๒ค^๒ร.

ค^๒ร^๒น^๒น^๒ไ^๒ช^๒ร^๒ั^๒อ^๒ไ^๒ท^๒ย^๒จ^๒ร^๒ว^๒ม^๒ร^๒ัก,
 จ^๒ร^๒ว^๒ม^๒ส^๒ม^๒ค^๒ร^๒ส^๒ไ^๒ม^๒ส^๒ร,
 เ^๒า^๒ไ^๒ว^๒เ^๒อ^๒เ^๒ม^๒อ^๒ม^๒ไ^๒พ^๒ร^๒ร^๒อ^๒น
 จ^๒ะ^๒ไ^๒ค^๒ั^๒ส^๒ั^๒ก^๒ั^๒ร^๒ค^๒ว^๒ย^๒เ^๒ม^๒ร^๒เ^๒ง.
 ไ^๒ท^๒ย^๒ร^๒ว^๒ม^๒ก^๒า^๒ล^๒ง^๒ค^๒ง^๒ม^๒น
 จ^๒ะ^๒ส^๒า^๒ม^๒า^๒ร^๒ล^๒ย^๒อ^๒ง^๒ก^๒น^๒ช^๒น^๒แ^๒ง,
 ถ^๒ง^๒แ^๒ม^๒ว^๒า^๒ค^๒ั^๒ท^๒ร^๒ผ^๒ม^๒ร^๒เ^๒ง
 ๒ ๒

มายุทธแย่งก็จะปลาทไป.

ขอแต่เพียงไทยเราอย่าผาญญาทิ;

ร่วมชาติร่วมจิตเป็นข้อใหญ่;

ไทยอย่ามุ่งร้ายทำลายไทย,

จงพร้อมใจพร้อมกำลังระวังเมอง

ให้นานาภาษาเขานิยม

ชมเกียรติยศฟเฟื่อง;

ช่วยกันบำรุงความรุ่งเรือง,

ให้ชื่อไทยกระเทืองทั่วโลกา.

ช่วยกันเต็มใจใส่แรง

บำรุงทั้งชาติศาสนา,

ให้อยู่จนสิ้นกินฟ้า;

วัฒนาเด็กไทย, ไชโย!

[คนอื่นกร้อง “ไชโย” ตาม]

จบเรื่องพระร่วงเพียงน

ใจความย่อ ๆ ของเรื่องพระร่วง

พระร่วงเป็นพ่อเมืองละโว้ ซึ่งขณะนั้นอยู่ใต้อาณาจักร
คราวหนึ่งเมืองละโว้เกิดอดคึกคักขาดแคลนอาหาร จึงไม่สามารถ
จัดการส่งส่วยน้ำไ้ทันกำหนด นักคัมก็คุมพลขอมมาทวงส่วย
น้ำ พระร่วงเห็นว่า หากเกณฑ์ชาวไทยให้ไปส่งน้ำถึงนครขอม
ย่อมเป็นการเดือดร้อนอย่างยิ่ง จึงขออนุญาตให้นักคุมช่วยขน
น้ำไปเอง แต่นักคุมไม่ยอมอ้างว่า ฝักประเพณี และทรงทนกล้ำ
เกลี่ยนมาเพียง ๑๐ เล่ม ไม่พอที่จะขนส่งส่วยน้ำตามอัตราไ้ไ้
พระร่วงจึงออกอธิบายถามว่า ถ้าสามารถบรรจุน้ำตามอัตรา
เคยส่งลงในเกวียน ๑๐ เล่มไ้ นักคุมจะยอมขนน้ำไปเองหรือ
นักคุมไม่เห็นทางที่พระร่วงจะทำได้ จึงขอมรบบคำ พระร่วงจึง
เกณฑ์ชาวไทยช่วยกันสานชะลอมให้ทาก ๆ และเอาขึ้นยกลงใน
ใช้ชะลอมนั้นบรรจุน้ำบรรทุกไปในเกวียน ๑๐ เล่มไ้

นักคุมก็ยกน้ำส่วยน้ำไปนครขอมเอง และได้กราบทูล
เรื่องราวทคนเสียดูให้ท้าวพนมมทราบ ท้าวพนมมเห็นความ
ฉลากลของพระร่วงเกรงว่าจะแข็งเมือง จึงรีบสั่งให้พญาเดโช
คุมพลไปจับตัวพระร่วงมาถวาย ถ้าขกชนสู้ จึงให้ฆ่าเสีย

นายมัน พรานป่า ไก่ทรายขาวขอมยกทัพมา จึงนำ
 ความไปทูลพระร่วง พระร่วงคิดว่า ถ้าท่านอยู่ในเมืองละโว้
 เมืองละโว้จะถูกทัพขอมโจมตี จึงรีบหนีไปสุโขทัย และบวช
 เป็นภิกษุ พญาเตโชทราบจากนายมันว่า พระร่วงหนีออกจาก
 เมือง จึงให้นกคุ้มคุ้มทัพแทนตน แล้วปลอมตัวเป็นชาวไทย
 ติดตามพระร่วงไปเมืองสุโขทัย พบพระร่วงกำลังกวาดลานวัด
 แต่พญาเตโชไม่รู้จึงถามหาพระร่วง พระร่วงฟังดังนั้นจึงพูด
 แปร่งก็สงสัยจึงบอกให้รอ ท่านจะไปตามพระร่วงมาให้ แต่แล้ว
 กลับไปบอกให้ทนายคนสนิท กับศิษย์วัดมาช่วยกันจับพญาเตโช
 ไว้ได้

ฝ่ายทางเมืองละโว้ เมื่อพระร่วงหนีไปอยู่เมืองสุโขทัย
 และกำลังถูกพญาเตโชติดตามอยู่ กรมการเมืองพร้อมด้วย
 นางจันทนมารดาพระร่วง จึงพร้อมใจกันยกทัพไทยเข้าล้อม
 โจมตีกองทัพขอมแตกพ่ายไป แล้วยกทัพติดตามไปยังเมือง
 สุโขทัย

ขณะนั้นกษัตริย์กรุงสุโขทัยที่วงศ์แล้ว ข้าราชการ
 เมืองสุโขทัยจึงพร้อมใจกัน เชิญพระร่วงขึ้นเป็นกษัตริย์ครอง
 กรุงสุโขทัยต่อไป

บทอาชยาน

ถ้าหรบหนังสือเรื่องพระร่วง กำหนดให้ทอง ๒ ตอนด้วย
กัน ตอนที่ ๑ หน้า ๑๑๘—๑๒๒ ตั้งแต่ “ปก่อนท่าน
อำมาตย์มนตรี ถึง “ขอจะยงคงไปช่วยคนพา” และตอนที่ ๒
หน้า ๑๓๐—๑๓๒ ตั้งแต่ “ที่ท่านเชษฐาเรานั้นทรงราชย์
ถึง “วัฒนาเกิดไทย ไชโย”

ถอดความบทอาชยาน ตอนที่ ๑ เป็นร้อยแก้ว

ท่านข้าราชการทั้งหลาย ท่านใดเห็นการกระทำของ
พระร่วงเพียงนกยงชมแล้ว ถ้าหากท่านใดทราบดีว่า ตามปรกติ
พระร่วงได้ประพฤติก่อนอย่างไร คงจะชมมากกว่านี้ และจะ
เห็นว่าไม่มีใครเปรียบกับท่านได้ พระร่วงรักชาวไทยเหมือนลูก
วุ่นไฉ้ ไม่คิดถึงความสุขส่วนตน ขอมทนลำบากทุกอย่าง เพื่อ
ให้ชาวไทยได้รับความสุข ท่านมีใจโอบอ้อมอารี ถ้าใครมีเรื่อง
เดือดร้อน ท่านก็ช่วยเหลือผู้อื่นหนักให้เป็นเบา ท่านเต็มไปด้วย
ด้วยความเมตตากรุณา มีพระคุณแก่ชาวไทยยิ่งกว่าบิดามารดา
ชาวละโว้จึงมีแต่ความสุข เค็มที่ชาวไทยเรามาแล้วแต่กลัวขอม
ขอมให้ข่มเหงใครได้เสมอ พระร่วงท่านปลุกใจให้เรากล้าหาญ
ไม่กลัวขอมชกต่อไป ท่านตั้งใจจะให้เราเป็นไทยสมชื่อจริง ๆ

จึงมาชวนทางสุโขทัยไปช่วยสู้รบ แต่บังเอิญมีเหตุขัดข้องเสียจึง
 จักทัพไปช่วยไม่ได้ พอพระร่วงทราบข่าวว่า ทพขอมยกมาทาง
 เมืองละโว้ เพื่อจับตัวท่านเจ้าไปยงเมืองนครธม ท่านจึงไ้ร้อ
 ออกจากเมืองละโว้ เพื่อล่อให้ขอมติดตามมา เมืองละโว้จะได้
 พ้นจากการโจมตี พระร่วงยอมตายแต่ผู้เดียว เพื่อมิให้ชาวไทย
 พลาดยไ้รบชนะนครธมไปด้วย จะหาเจ้านายทไ้ไหนเหมือนพระร่วง
 ไ้ได้ ท่านเป็นตัวอย่างที่ดีของคนไทย เกียรติคุณของท่านคงจะ
 ปรากฏไปชั่วกาลนาน

ตอนที่ ๒

การที่ท่านเข้าร่วมการทั้งหลายเชิงญวณราชนครองกรุงสุโขทัย
 นั้น เราจะปกครองบ้านเมืองให้ปรีชาชาญภูมิความสุจริตทวหนา
 กัน และการที่ท่านยกย่องให้ความเป็นใหญ่ครองน เราไม่อา
 สรรหาคำพกโคมาคอยสนองให้สมได้ ขอให้ท่านทั้งหลายจง
 ร่วมใจสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน อย่าริษยาแก่งแย่งแข่งก
 ติประโยชน์ส่วนตัวเป็นใหญ่ อย่าให้โอกาสแก่ศัตรูที่คอยมุ่งร้าย
 ถ้าหากเราริษยาชิงกันและกันแล้ว ไม่เข้าบ้านเมืองก็จะประสบ
 ความพินาศ จงระวังการขบแหยใส่ร้ายกัน เพราะเป็นเครื่องมอ
 ชของพวกศัตรู ที่คอยทำลายความสามัคคีของพวกเรา ศัตรู

ผู้ฉลาดมุ่งหมายจะทำลายหมึกตะโก ก็ใช้วิธีให้แตกสามัคคี
กันก่อน ตัวอย่างเช่น กษัตริย์ลพบุรี พราหมณ์คนเคยวรวชิรา
ไปย่นหย่อนญาติพี่น้องแตกแยกกัน ครั้นเมื่อศัตรูยกไปโจมตี
จึงเกลี้ยกันจนเสียบ้านเมือง

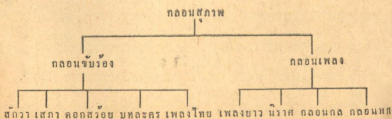
ฉะนั้นขอให้ชาวไทยจงร่วมรักสามัคคีกัน เมื่อศัตรูมา
รุกราน จะได้ช่วยกันต่อสู้อย่างเต็มกำลัง ถ้าไทยรวมกำลัง
กันได้มั่นคง จะสามารถข่มขู่กันบ้านเมืองใดเข้มแข็ง แม้ศัตรู
มีกำลังมาก มารุกรานก็จะพ่ายแพ้ไป ขอให้ไทยเราอย่าคิด
ร้ายทำลายชาติ จงร่วมใจกันรักชาติและช่วยกันป้องกันบ้าน
เมืองอย่างพร้อมเพรียง ให้ชาติต่าง ๆ เขายกย่องและให้เกียรติ
ของไทยเลื่องลือไปทั่วโลก จงช่วยกันทะนุบำรุงชาติ ศาสนา
ให้คงอยู่กาลนาน ขอให้ไทยจงเจริญรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้น

คำอธิบายศัพท์ตอนคำนำ

กลอน

คือคำประพันธ์ชนิดหนึ่ง ซึ่งใช้คำสุภาพ (คำที่ไม่มีรูปวรรณยุกต์เอก โท) เรารับถือว่า กลอนสุภาพ มีวรรคละแปดคำ เป็นบรรทัดฐาน บางคนก็เรียกว่ากลอนแปด และกลอนชนิดนี้เอง ใคร ๆ ก็จำได้ทั่วไป จึงมีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า กลอนตลาด และคำกลอนอย่างนี้แหละ ถ้าใช้ ร้อยก็กลายเป็นกลอนร้อยเรื่อง เช่น กลอนสี่กั๊ก กลอนเสภา และกลอนคอกสร้อย และถ้าใช้ในการแสดงละครว่า คือบอกทำนองเพลงไว้ท้ายบท ก็เปลี่ยนเป็นกลอนบทละครไป กระบวนการแต่ง การใช้คำวางสัมผัสเป็นอย่างไรก็ยกมาดังนี้

ชนิดของกลอนอาจแยกได้ดังนี้

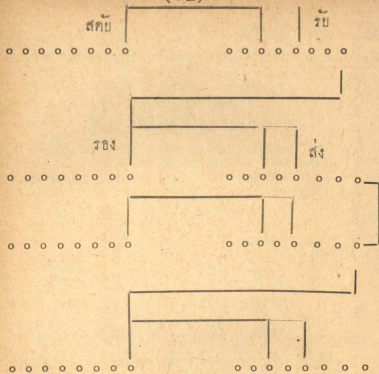

ลักษณะของกลอนสุภาพ

กลอนสุภาพ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า
กลอนแปดคน วรรคหนึ่งกำหนด ๖ - ๘ คำ หรือ
มากหรือน้อยบ้างก่อนโลมให้ใช้ได้ คำประพันธ์
๒ วรรคเป็น ๑ คำกลอน และคำประพันธ์ ๒ คำ
กลอนเรียกว่า บทหนึ่ง มีแผนผังสัมผัสดังนี้

กลอนตลาด บางท่านกำหนดไว้ ๗ - ๘ คำ
บางท่านถือว่า ๖ - ๘ คำ

แต่อย่างแต่ก่อน ถ้าผู้แต่ง ๗ ๘ คำ เขา
มักจะเรียกว่ากลอน ๖ อย่างกลอนกนกนคร คำที่ ๖
วรรคแรก สัมผัสกับคำที่ ๒ หรือคำที่ ๔ ในวรรค
ต่อไป แต่ปัจจุบันเห็นพดกันเป็น ๖ - ๘ เต็มโดยมาก

ลักษณะสัมพันธ์ คำสุดท้ายวรรคที่ ๑ ส่งสัมพันธ์
ไปยังคำที่ ๓ หรือคำที่ ๕ ของวรรคที่ ๒ และคำ
สุดท้ายวรรคที่ ๒ ทอดสัมพันธ์ไปยังคำสุดท้ายวรรค
ที่ ๓ และคำสุดท้ายวรรคที่ ๓ น ทอดสัมพันธ์ไปยังคำ
ที่ ๓ หรือที่ ๕ ในวรรค ๔ ถ้ามีบทแห่งต่อไป คำ
สุดท้ายวรรค ๔ ทอดสัมพันธ์เชื่อมบทไปยังคำสุดท้าย
วรรคที่ ๒ ในบทต่อไป โดยนัยเสมอ

ตัวอย่าง

กลอนสุภาพแปดคำประจำบ่อน อ่านสามตอนทุกวรรคประจักษ์แก่
 คอนต้นสาม ตอนสอง สองแสดง ตอนสามแจ้งสามคำครบจำนวน
 กำหนดบทพระยะกะสัมผัส ให้ฟาดพิศ ชัดความ ตามกระสวน
 วางจังหวะ กะทำนองต้องกระบวน จึงจะชวนฟังเสนาะเพราะจับใจ

เสือบา ในสมัยโบราณหมายถึงทหารซึ่งมีหน้าที่สืบข่าวทาง
 ฝ่ายข้าศึกมาแจ้งแก่ฝ่ายตน ในรัชกาลที่ ๖
 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้ง
 กองเสือบาขึ้นโดยมีพระราชประสงค์จะให้ผู้นี้ไม่เคย
 เป็นทหารไ้รับการอบรมวิชาการ

เสือบารักษาดินแดน เป็นชื่อเสือบากองประจำมณฑลหรือภาค
 ศิลาจารึก หินทหารด้วยวัตถุแหลมเป็นเรื่องราวต่าง ๆ

สุโขทัย เป็นเมืองหลวงแรกของอาณาจักรไทยในแหลมทอง
 นครธม ชื่อเมืองหลวงเก่าในประเทศเขมรสมัยขอมมีอำนาจ

โบราณคดี เรื่องราวโบราณ

พงศาวดาร เรื่องที่เล่าถึงวงศ์สกุล โดยมากกล่าวถึงองค์
 กษัตริย์

สันนิษฐาน ลงความเห็นเป็นการคาดคะเนไว้ก่อน, คิดเอาเอง

(๑๔)

ป.ร. อักษรย่อ กำกับพระนามพระเจ้าแผ่นดิน จากคำ
ปรหม-ราชาธิราช เข้าใจว่าเลียนแบบการเขียน
พระนามของกษัตริย์ของกฤษ ช่างลงท้ายด้วย
R. (R.=Rex คำละตินแปลว่าพระเจ้าแผ่นดิน)
เช่น ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ป.ร. คืออักษรย่อของ
ปรเมนทร หรือ ปรเมนทร

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หน้า [๓] ตำนาน

เรณูนันทาทเลาถึงวัดถ้ำเกาแก้ว

จุลศักราช

ศักราชที่ไซมาแตกอน ชงยคนเปลี่ยน
ใช้พุทธศักราช (การนับจำนวนปีตาม
วิธีของกษัตริย์มอญของคหิง)

พุทธศาสนายุกาล

(พุทธ + ศาสนา + อายุ +

กาล) เวลาเป็นอายุพระพุทธศาสนา

เรียกว่า “พุทธศักราช” (การนับ

จำนวนปี ตั้งแต่วันปรินิพพานของพระ
พุทธเจ้า)

พรรษา

ปี

อาณาเขต เขตแดนในอำนาจปกครอง

เมืองส่วย เมืองชนบทของสัง สังของตามกำหนด

ไปถวายพระเจ้าแผ่นดิน

ทะเลสาบ ห้วงน้ำใหญ่คล้ายบึง แต่โตกว่า

พราหมณาจารย์ (พราหมณ์ + อาจารย์)

พราหมณ์ผู้เป็นอาจารย์

พราหมณ์ เป็นคนในวรรณะหนึ่ง (อินเดียนโบราณ

แบ่งคนเป็น ๔ วรรณะ) ถิ่นเพศไว้

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ผมนั่งชาวห่มขาวเป็นพวกนกขาว มี

หน้าที่ส่งสอนวิชาความรู้และประกอบ

พิธีทางศาสนา ถอดกันว่าพวกนม

กำเนิดมาแต่โอรสของพระพรหม

ลัทธิ

ความเชื่อดิถี ความนิยม

ศาสนาพราหมณ์ เป็นศาสนาที่ชาวอินเดียส่วน

มากนับถือ เป็นศาสนาเก่าแก่ตก

คำบรรพมนมากก่อนพุทธศาสนาเกือบพัน

ปี เดิมนับถือเทพเจ้าของศุภเดว คือ

พระนารายณ์ซึ่งเรียกว่าปรพพรหม เมื่อ

พระองค์มีประสงค์ที่จะสร้างโลก จึง

แบ่งภาคเป็น ๓ ส่วน คือ

๑. พระอิศวร นามพระเป็นเจ้าผู้

สังหารโลก พระชยาชอ พระอมา

๒. พระนารายณ์ นามพระเป็นเจ้าผู้

บริหารโลก พระชยาชอ พระลักษณ

๓. พระพรหม นามพระเป็นเจ้าผู้

สร้างโลก พระชยาชอ พระสรสวดี

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

อวตาร

การลงมาเกิด การแบ่งภาคมาเกิด
 หมายถึงพระนารายณ์^๑แบ่งภาคลงมา
 เกิดในโลกมนุษย์^๒ถึงสี่ปาง มีเรื่อง
 ของแต่ละปางต่าง ๆ กัน (พระนารายณ์^๑
 สี่ปาง)

พระราม

(ราม แปลว่า เป็นทรก) นามอวตาร
 ปางที่ ๗ ของพระนารายณ์ เป็นโอรส
 ท้าวทศรถกับนางเกาสรียา ครอง
 กรุงอโยธยา มมเหสี^๓ชื่อนางสีดา
 มีโอรส ๒ องค์

๑. พระมงกุฏ ในเรื่องรามาวตาร
 เรียกว่า พระฤๅษี ครองอาณาจักร
 โกศล นครหลวงชื่อ ดาวตถ

๒. พระลพ (โอรสองค์หนึ่งพระฤๅษี^๑
 วิชฌณฤๅษี ทำพิธีชุบขนเพราะเข้าใจว่า
 พระมงกุฏซึ่งท่านรบีฝจากนางสีดา
 ให้ช่วยเลี้ยงดูไว้ห้ายปี แต่ความจริง

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

๕
 นน นางสีดาพาโอรสไปเลี้ยงเสียเอง
 โอรสที่ชยขนิหมจึงมีศักดิ์ เป็นพระ
 ชนชา

ศร

ชาวชนิกหนึ่งไซยึงตัวกำลังสายให้
 ลักลูกเล่นออกไป ลูกอน ลูกหน้าไม
 คินอน

รามาวตาร (ราม+อวตาร) พระนารายณ์แบ่ง
 ภาคลงมาเกิดเป็นพระราม เป็น
 นารายณ์อวตารปางที่ ๗

ศักดิ์สิทธิ์ ชลึง (ศักดิ์+สิทธิ์=อำนาจ+สำเร็จ
 ว. สำเร็จด้วยอำนาจ)

อานุภาพ อำนาจ ฤทธิ์เดช ความยิ่งใหญ่
 ฤทธานุภาพ (ฤทธิ์+อานุภาพ) อำนาจที่ยิ่ง
 ใหญ่

หน้า [๔] สันสกฤต ภาษาอินเดียโบราณภาษาหนึ่ง เป็น
 ภาษาราชการ คำภาษามิใช่ในภาษา
 ไทยเป็นจำนวนมาก

๕๗๗

คำอธิบายศัพท์

ปรากฏต ภาษา^๕ พนม^๕ เมือง^๕ ใช้ตาม^๕ ท้องถิ่น^๕ ต่าง^๕ ๆ^๕
 ใน^๕ อิน^๕ เกีย^๕ สัม^๕ ม^๕ โป^๕ ราม^๕ ซึ่ง^๕ สืบ^๕ เหน^๕ ง^๕ มา^๕
 จาก^๕ ภาษา^๕ ชาติ^๕ วรรณะ^๕ อริ^๕ ยะ^๕ กะ^๕

ผู้แปลภาษาวิจารณ์ ผุพเคราะห์ภาษา ท.ช.
เปรียญไทยชน

ธรรมมงคล ตั้งนามาซึ่งความสุข ความเจริญ

อริยกะ คนชาติหนึ่งซึ่งเป็นคนตระกูลของพวก
ฮินดูโบราณ และชาวยุโรปโดยมาก
ตามประวัติศาสตร์กล่าวว่า อริยกะ
เป็นชาวอารยันชาติหนึ่งในอาเซีย มา
รุกรานดินเคิมทางทิศเหนือของอินเดีย
ทางช่องไคเบอร์ เข้าแย่งดินแดนจาก
เจ้าของดินเคิม รุกไล่พวกมิลลทะ
ถอยลงทางใต้ นบถเทพเจ้าต่าง ๆ
ซึ่งกลายเป็นศาสนาวราหิณ

อภิเษก การร^๑ต^๒ ห^๑มา^๒ย^๓ด^๔ง^๕การ^๖ต^๗าง^๘ท^๙ง^{๑๐}
 โดย^๑การ^๒ทำ^๓พ^๔ธ^๕ร^๖ต^๗า เ^๑น^๒พ^๓ธ^๔ิ^๕ชน^๖
 เ^๑ว^๒ย^๓ร^๔า^๕ช^๖ย^๗ของ^๘พ^๑ร^๒เจ^๓า^๔เ^๕า^๖น^๗ค^๘น^๙เ^{๑๐}น^{๑๑}ค^{๑๒}น^{๑๓}

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ผ่านพิภพ ปกครองแผ่นดิน

อภิเษกนิยะ พริศรคณา

มูรธาภิเษก น้ำรดพระเศียร ในงานราชาภิเษก
หรือพระราชพิธีสร้าง ขาน้ำ รคณา ใช้สำหรับบรรพชีวิต
และเจ้า

หน้า [๕] คัมภีร์ ตำราทบทย่อง เช่นตำราทางศาสนา

ตำราโหราศาสตร์ ตำราแพทยศาสตร์
ไสยศาสตร์ ตำราทวาทศยลพิษณนของทวยเวท
มนตร์คาถาซึ่งถือว่าได้มาจากอินเคีย

อรรถกถา คำอธิบายเรื่อง

ฤคเวท, ยัรเวท (อยู่ในไตรเพท)

ไตรเพท ตำราพระเวทของพวกพราหมณ์, มี
๓ อย่าง

๑. ฤคเวท เป็นบทสวดสรรเสริญ

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

เกียรติยศของเทพเจ้า และขอความคุ้มครอง

ครอง

๒. ชีวเวท เป็นบทสวดในเวลา
บำเพ็ญผลกรรมอัน๓. สามเวท เป็นบทสวดเทกัลลัม
เทพเจ้าในเวลาทำพิธีบูชาญ คือ พิธี
ทรมการฆ่าสัตว์ หรือโยนอาหารนม
เนยเข้าในกองเพลิงเป็นการสังเวเวลาที่ต่อมา พวกพราหมณ์ได้จัด
ให้มีคัมภีร์ "ชาถรรพเวท" เพิ่มขึ้น
อีกเป็นประมวถเวทมนตร์สำหรับทำเพื่อ
ความวิริมงคลประเภทหนึ่ง และ
สำหรับทำ ความชั่วร้าย ให้แก่ศัตรูอีก
ประเภทหนึ่ง

สวัสดิมงคล ตั้งขึ้นมาซึ่งความสุข ความดี

ความงาม ความเจริญรุ่งเรือง
อันหาสมา เขตแดน เขตแดนส่วนหนึ่ง

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

อำนาจ สติปัญญา กำลัง ความสามารถ ความ
 มั่งคั่งมั่งมี

ปราบปราม ทำให้กลัว ทำให้ร้ายกาย กำจัด
 ให้ร้ายกาย

กบฏ การ ประทุษร้าย ต่อ ทาง อาณาจักร
 ความทรยศ

ประเพณี ขนบธรรมเนียม แขนงแผน

หน้า [๖] พ่อเมือง หัวหน้าปกครอง ซึ่งพลเมืองยินยอม
 พร้อมกัน ยกขึ้นเป็นหัวหน้าอย่างเป็น
 พ่อปกครองครอบครัว คือเจ้าเมือง
 นั่นเอง

เจ้าเมือง ผู้ที่พระเจ้าแผ่นดินให้เป็นเจ้าของประเทศ
 ตั้งแต่ง ไปอยู่บังคับ การต่างพระเนตร
 พระกรรณ คือเป็นตัวแทนพระเจ้าแผ่นดิน
 ไปปกครองกบฏราษฎร

ปาฏิหาริย์ การแสดงฤทธิซึ่งพนวิสัยคนธรรมดา
 จะทำได้

๖ ๘
ศ พท

คำอธิบายศัพท์

วาจาสิทธิ์ พดธชกมาตำโรงทามวาจา พด
 ขย่างไรเป็นขยำนน ข

ชะลอม ^๕เครื่องสานชนิดหนึ่ง ^๕สานด้วยตอกเป็น
ตาห่าง ๆ กัน สำหรับใส่สิ่งของ

หน้า [๗] ดำริ คติ

แทรก เสียด เบียดเข้าไป

ภิกษุ พระผู้ส่ายในพระพุทธรูปศาสนา

คฤหัสถ์ ผู้ครองเรือน ผู้ไม่ใช้นกบวช

หน้า [๘] สันพระชนม์ ๖๖

กิตติศัพท์ เสียงเล่าลือ (กิตติ—เล่าลือ ศัพท์
—เสียง)

สาป คำให้ร้ายให้เป็นไปต่าง ๆ

บุญญานภาพ (บุญ+ชานภาพ) คำนำ
 แห่งบุญ

อัญเชิญ เสด็จ เสด็จทวยความนับถือ

ตาพนวช สักจากพระภิกษุ

ครองราชสมบัติ เป็นพระเจ้าแผ่นดิน

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

พระเจ้าศรีจันทราธิบดี (ศรีจันทราทิตย์) ปฐม

กษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัย พระปิตา

พระเจ้ายรมคำแห่ง

เรื่องวงศ์ ๆ จักร ๆ หนังสือประโลมโลกอย่าง

หนังสือ มัชฌิมกัณฑ์ด้วยคำว่าวงศ์ เช่น

ลักษณวงศ์ มณฑลวิวงศ์ และชนชั้น

ด้วยจักร เช่น จักรเพชร จักรแก้ว

เป็นต้น เป็นคำกลอนเรื่องอ่านเล่น

สมัยก่อน

เหลวไหลไม่ได้เรื่อง เลอะเทอะ

หน้า [๕]

นิทาน คำเล่าเรื่อง เรื่องนิยาย

อัศจรรย์ แปลก ประหลาด

อุกนิหาร อานา ขลุ่ยขารมี

วิบุรุษ ชายผู้กล้าหาญ นักรบ

สติปัญญา ความรอบรู้ ความรู้ทั่ว ความฉลาด

เกิดแต่เรียนและคิด

ไหวพริบ นกชนทนทนทนใด

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

กะละออม ห่มอันำ ละครำยำนสำหรับใส่ำนำ

คล้ายครุ (ถึงที่ปรากฏในเรื่อง)

ครุ ภาชนะสำนชั้นหนึ่งรูปกลม ๆ ขำก้วย

ชั้นสำหรับคักำนำ

บัญชา สั่ง คำสั่ง

วิตก เป็นทุกข์ ร้อนใจ กังวล

กำเริบ ชักเหิม แรงชน

หน้า [๑๐] ยกอุโถม ยกเข้าไปโถมคักโดยไม่ให้รู้ตัว

อุปาย วิธ หนทาง กล ไล่ให้หลบ

ลลบั สายสนุ สนุหำย ลักขง

ประวิง หน่วงไว้ ทำให้เนิ่นช้า

โยมวัด ผู้หมั่นทำปฏิบัติพระในวัด

อิสรภาพ ความเป็นใหญ่ในคว่ำเอง ความเป็นชน

แก่ใคร ความเป็นไทย

พิเคราะห์ ไคร่ครวญ

จดหมายเหตุ เรืองราวทมุขนทกใจ

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หน้า [๑๑] ประดิษฐาน ที่

ปฐม ที่แรก เบื้องต้น

พระนครินทราชา กษัตริย์ครองกรุงศรีอยุธยา

(พ.ศ. ๑๘๕๒ - ๑๘๖๗) เป็น

โอรสของเจ้าเมืองสุพรรณบุรี ซึ่งเป็น

พระอนุชาของสมเด็จพระบรมราชาที่ ๑

ได้รบเชื้อเชิญเข้ามาครองราชสมบัติ

กรุงศรีอยุธยา ซึ่งพระรามาธิบดี

พระราเมศวรขอมถวายโคบาย มีราช

โอรส ๓ องค์ คือ เจ้าชายพระยา เจ้า

พระยา และเจ้าสามพระยา เสวยราชย์

อยู่ ๑๖ ปี ก็สวรรคต เจ้าชายพระยา

ยกเจ้าพระยาธิบดีพรหมเพ็ชรซึ่งราช

สมบัติ ได้ขึ้นช้างกันส้นพระชนม์ด้วย

กันทองสององค์ เจ้าสามพระยาจึงได้

ครองกรุงศรีอยุธยา เป็นสมเด็จพระ

บรมราชาธิราชที่ ๒

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

พระมหินทราธิราช กษัตริย์กรุงศรีอยุธยา

(พ.ศ. ๒๑๑๑ - ๒๑๑๒) เป็น

โอรสสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ กับ

สมเด็จพระศรีโยทัย ในรัชกาลของไทย

ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า พระมหินทรา-

ธิราชถูกคุมตัวไปกรุงหงสาวดี ได้

ประสูติสวรวรคตเสียดกลางทาง เป็น

กษัตริย์องค์สุดท้ายในราชวงศ์สุพรรณ

ภูมิ ไทยตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า ๑๕

ปี พระนเรศวรจึงกู้เอกราชได้

กรมพระสนมพลเรือน มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับ

เครื่องนมัสการ โถก และหีบ คุมขัง

เจ้านายทศของไทย สมัยสมเด็จพระน-

เรศวรมหาราช

พระมหากษัตริย์ซึ่งสถิตอยู่ ณ เมืองสุโขทัย

ตามทศของรัตนโกสินทร์ ๕ องค์ คือ

๑. พระเจ้าศรีอินทราทิตย์ (พระ-

ราชบิดาพระเจ้ารามาธิบดี)

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

๒. พระเจ้ายาตเมือง (พระเชษฐา
พระเจ้ารามคำแหง)

๓. พระเจ้ารามคำแหง (ผู้รัก
หลักศิลา ๑)

๔. พระเจ้าญาทยหรือพระบาทสมเด็จพระ
กรมมเทญวตหฤทัยไชยเชษฐสุริยวงศ์
(โอรสพระเจ้ารามคำแหง)

๕. พระเจ้าธรรมิกราช หรือพระบาท
สมเด็จพระกรมมเทญวตหฤทัยไชยเชษฐ
รามมหาราชาธรรมิกราชาธิราช (โอรส
พระเจ้าญาทย และผู้รักหลักศิลา
ที่ ๒ กับหลักศิลาเมืองกำแพงเพชร)

มั่งงัสนิลาบาต ซื่อแทนหินของพระเจ้ารามคำแหง
อยู่กลางกองศาลกรุงสุโขทัย เวลาน
นำมาประดิษฐานอยู่ณวัดพระศรีรัตน
ศาสดาราม

หน้า [๑๒] ถ่องแท้ ชัดเจน ถูกแน่
สงสัย ไม่น่าใจ

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ทวง ทัก คัดค้าน

กระทู้ ข้อความ หัวข้อ เค้าเงื่อน

หน้า [๑๓] สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระ

นริศรานุวัดติวงศ์

เป็น พระ โอรส ใน พระบาทสมเด็จพระ
 จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับ พระ องค์ เจ้า
 พรหมราช (น้องนางกรมสมเด็จพระ
 พระเทพศิรินทราวมาตย์) เป็นต้นสกุล
 “จิตรพงศ์”

สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ

เป็น พระราช โอรส ใน พระบาทสมเด็จพระ
 จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับ สมเด็จพระ
 พระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรม
 ราชเทวี (สมเด็จพระศรีสวรินทิรา
 พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า) ประสูติเมื่อ
 วันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๒๑
 ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสา
 ธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สวรรคต

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

วันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๓๗

พระชนม์มายุได้ ๑๖ ปี ๖ เดือน
๗ วัน

หอพระสมุดวชิรญาณ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า

อยู่หัว โปรดให้รวมหอสมุดแต่ละ

รัชกาล ๔ คือ หอพระมนเทียรธรรม

และพุทธสังคหะ เข้าเป็นหอสมุดใหญ่

สำหรับพระนคร พระราชทานนามว่า

หอพระสมุดวชิรญาณ

อภัยโทษ ขกโทษ

หลักฐาน ความมั่นคงอันเป็นพันทศ
มั่นคง พันเพ

เกณฑ์ กำหนด หมาย ยักย

พยาน ผู้เห็นเหตุการณ์ คน เอกสาร หรือ
สิ่งของซึ่งอาจเป็นหลักฐาน

กรงเก่า หมายถึงกรงศรีอยุธยา

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หน้า [๑๔] พระมหาจักรพรรดิ กษัตริย์ครองกรุงศรีอยุธยา
 พ.ศ. ๒๐๙๑-๒๑๑๑ เป็นโอรส
 สมเด็จพระรามาธิบดี ๒ ธนุชาต่าง
 พระมารดา กับสมเด็จพระชัยราชาธิราช
 มีพระมเหสีทรงพระนามว่า สมเด็จพระ
 พระศรีโยทย ซึ่งเป็นวรสตรีของคณรท
 ในประวัติศาสตร์ไทย ในรัชกาลนี้
 พระเจ้าหงสาวดีขยแรงของกษัตริย์พม่า
 ไต่ยกทัพมาตีไทย พระมหาจักรพรรดิ
 เห็นว่าจะต้านทานมิได้จึงยอมทำไมตรี
 กับพม่า

พระมหาธรรมราชา (เก็บชื่อขุนพิเรนทรเทพ)

ราชบุตรเขยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ
 เป็นปฐมกษัตริย์วงศ์สุโขทัยครองกรุง
 ศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๑๑๒-๒๑๓๓
 พระมเหสี คือ พระวิสุทธิกษัตริ
 เป็นพระราชบิดาของพระนเรศวร ผู้ก
 ขิสรภาพไทย หลังจากที่เป็นประเทศ
 ราชพม่าอยู่ ๑๕ ปี

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

พระนารายณ์ กษัตริย์ครองกรุงศรีอยุธยา

พ.ศ. ๒๑๘๘-๒๒๓๑ เป็นราชโอรส
 สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เป็น
 กษัตริย์ทศกยพระองค์หนึ่ง จึงได้รบ
 ถวายพระนามว่า “มหाराช” มี
 พระปรีชาสามารถในการปกครองบ้าน
 เมือง ในรัชกาลนี้มีสัมพันธภาพกับ
 ต่างประเทศ เจริญถึงขีดสูงสุดสมัย
 กรุงศรีอยุธยา โปรดฯ ให้ราชทูตไป
 เจริญทางไมตรีกับฝรั่งเศส

ขุนหลวงบรมโกศ กษัตริย์ครองกรุงศรีอยุธยา

พ.ศ. ๒๒๗๕-๒๓๐๑ เป็นโอรส
 สมเด็จพระพุทธเจ้าเสือ ในรัชกาลนี้
 ได้ส่งพระสงฆ์ไทยออกไปประดิษฐาน
 ศาสนวงศ์ในลังกาทวีป ไทยเป็น
 ไมตรีกับพม่าในยุคนั้น แต่เป็นอริกับ
 มอญซึ่งคงความเป็นเอกราช

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร (เจ้าฟ้ากุ้ง) เป็นพระโอรส
องค์ที่ ๑ ในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
บรมโกศ ทรงรับสถาปนาพระอิสริยยศ
เป็นเจ้าฟ้ากรมขุนเสนาพิทักษ์ กรม
พระราชวังบวรฝ่ายหน้า ทรงมีความ
รู้ทางอักษรศาสตร์แตกฉานมาก เป็น
กวีเอกแห่ง กรุงศรีอยุธยา ตอนปลาย
ทรงนิพนธ์นิพนธ์ โปษณพนิเทศคำหลวง
พระมลายคำหลวง ภาพเขียนเรือ วร

อนงค์ นาง นางงาม

อร นาง นางงาม ส่วย งาม

ไร รอยท่อนผมออกเป็นวงกลม เช่น
ไรผม ไรอก เป็นแบบผมของสตรี
ตามสมัยนิยม

พระไชยราชา กษัตริย์ครอง กรุงศรีอยุธยา
พ.ศ. ๒๐๗๗-๒๐๘๘ เป็นโอรส
ในสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ใน
รัชกาลนี้ ได้เสด็จ ยก กองทัพ ไปตีเอา

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

เมือง เชียง ตวานกลัย คนจาก พม่าได้
 ชึ่งเป็นเหตุทำให้พม่าก๊ไทยเป็นอริกัน
 ต่อมาและยังยก กองทัพไปตี ไทเมือง
 ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่

หน้า [๑๕] บันไฟ ขึ้นที่ไซคนำจากไฟเป็นกำลังส่งกระสุน
 มณฑลพายัพ คนแคนฝ่ายตะวันตกเฉียงเหนือ

ของไทย แบ่งออกเป็น ๗ จังหวัด คือ

๑. เชียงราย ๒. แม่ฮ่องสอน

๓. เชียงใหม่ ๔. ลำพูน

๕. แพร่ ๖. ลำปาง

๗. น่าน

ชายา เมษ (เป็นราชาศัพท์) ภรรยา

คำอธิบายศัพท์ในองกัท ๑

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หน้า ๑

องก

เรื่องละครที่แสดงแบ่งเป็นองก องก
หนึ่งอาจแบ่งเป็นตอนหรือฉากอีกด้วย

คัม

บ้านข้าหลวงประจำจังหวัดยกยักที่เรียก
ว่า จวน ในทันทมาลงบ้านพระร่วง

สำราญ

สบายกายใจ

เบิกบาน

แจ่มชื่น สว่างใจ

เลื่องลือ

ร่ำลือ ชึ่งแซ่

ไทยละโว้

สมัยนั้นชาวไทยแบ่งแยกออกเป็นหลาย
พวกด้วยกัน เช่น ไทยสุโขทัยพวก
หนึ่ง ไทยละโว้พวกหนึ่ง ไทยสุโขทัย
นั้นเป็นอิสระไม่ขึ้นแก่ใคร ส่วนไทย
ละโว้ คือ ไทยที่คงอยู่เมืองลพบุรี
เคยวน เป็นไทยที่อยู่ใต้บังคับบัญชา
ของเขมร มีพระร่วงเป็นผู้ปกครองอยู่

ศัพท์ คำอธิบายศัพท์

ธานี เมือง

ชวาตม์ ชวตฺตน (ชว + ชวตฺม, ชว — ชวต, ชวตฺม — ตน)

ทายาท ผู้รับมรดกสืบตระกูล

ครอบครอง ปกครอง

นรกร หมู่คน ราษฎร (นร + ชกร, นร — คน, ชกร — หมู่, กง)

ฤทัยถอน ถอนใจ (ฤทัยย่อมาจาก หฤทัย แปลว่า ใจ)

ประชากรราษฎร บรรดาพลเมือง

คณนา การนับ

ลั่นคณนา สวดทรรณย์ได้

หน้า ๒ พช เมล็ดทพณฺธิ ไม่ ตั้งทจะเป็นทพณฺธิต่อไป

พันธุ์ พช เหล่ากอ

ธัญญาหาร อาหารคหิข้าว (ธัญญ + อาหาร, ธัญญ — ข้าวเปลือก, อาหาร — ของกิน)

กัณดาร ชดคคิ ผลเคือง

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

พันเอิญ

เผอิญ บังเอิญ

จวบ

ถึง

ส่วย

ของที่เรียกเก็บจากพื้นเมืองตั้งเป็นภาค
หลวง ตามวิธีเรียกเก็บภาษีอากรใน
สมัยโบราณ เงินช่วยราชการตามที่
กำหนดเรียกเก็บจากราษฎร

ส่วยน้ำ

เพื่อเมืองสระบุรีจะต้องทักน้ำในทะเลสาบ
ชัยศรี ส่ง ไปยัง นคร หลวง ของ ขอม
สำหรับใช้เป็นน้ำในพิธีมรุชาภิเษก ๓
ปี ทศกรร

อนิจา

เป็น คำ ออกเสียงแต่ถึงความ สงสาร
หรือใช้แสดงความหมายว่า น่าสงสาร

ยินยอม

ยอม ไม่ขัด

สารพัด

ทุกสิ่ง ทุกอย่าง ทั้งหมด

กระไร

อะไร อย่างไร

ทาส

ข้าทาสไป คนที่เป็นเชลยหรือผู้ทาส
อิสรภาพจะทำอะไรได้ตามชอบใจ

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

เพราะ มี นาย เป็น เจ้า ชั่ว ๓ คอย กค ข
 บง คย

อนาค นำสังเวช นำสลกใจ ไม่มทพง คว
 สงสาร

เกิดเป็นไทยต้องเป็นทาส อนาคนัก เกิดเป็นไทย
 แล้ว ต้อง ตก อยู่ในอำนาจ ของชาติน
 เป็นสิ่งทนาสลกใจนัก

ขอม เป็นชอตกคนอนเวยกประเทศเขมร

เขมร เป็นชอตกชาวพนเมืองเวยกตัวเอง

ฟูกฟก เจ็บชามาก

ขกษ พวกคราย หมายถึง ขอม

ประจักษ์ ชักเจน แจ่มแจ้ง

ครา ครง คราว ทน

รอด หนีมาได้ อยู่ในอันตรายแล้วหลุดพ้น
 จากอันตรายมาได้

ปลอด พ้นไป รอดไป

ขบถ เรืองราว คก

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ไพร่หลวง ทหาร (ในทันท่า "ไพร่" ไม่ไ้
 หมายถึง คำ หรือ เลว ตามที่ใช้กัน
 อรรถา "ไพร่หลวง" นั้นทาง
 ราชการคิดเลือกแต่คนไทยชั้นอิสระ
 เท่านั้น ทาสหรือเชลยหรือชาวต่างประเทศ
 เป็นไพร่หลวงไม่ได้

จอมเกศา พระเจ้าอยู่หัว หมายถึง เจ้าเมืองขอม

ยาม เวลา คราว

สาลี ข้าว ข้าวชนิกหนึ่งเพาะปลูกกันใน
 ประเทศหนาว สำหรับทำขนมขี้

แสนอดใจ หักใจเหลือเกิน

หน้า ๔ พงไพร่

บ้า

นิกร หมู่ พวก

ชนนิกร หมู่คน คือ ราษฎร

ล่า ชำ ทหลัง ภายหลัง

ฤทธ ชำนาจศักดิ์สิทธิ์

ซ้องจิต ทักใจสงสัย

จนใจ ไม่มีทางคิด

ศัพท์ คำอธิบายศัพท์

ผิด ขอละเออนเวลาไป

สำหรับคืบค่อน คืบค่อนเป็นอทานสร้อยบท ทมาข

ความว่า จักอาหารให้พร้อมสรรพ

สรรพ ทุกสิ่ง ทุกอย่าง ทั้งหมด

พลัน เร็ว กว้น ทันทีทันใด

เสน, เสนา กองทหาร กองทัพ หมู่ทหาร

เคหา เรือน

บริวาร ผู้รับใช้ หรือผู้ห้อมล้อมติดตาม

หน้า ๕ แยก ผู้มาหา ผู้มาเตือน คนต่างคำว คน
แปลกหน้า

โคลก โคลก ไชคัก ฤกษ์คัก (เดิมหมาย
ถึง บท สวรรค์ สรร เสรีญ พระเจ้าของ
พราหมณ์สมัยชาติเป็นหนึ่งโคลก)

บุญโคลก ผู้มีบุญเป็นทนายสวรรค์เสรีญ

เดชะ, เดช อำนาจ

กุศล บุญ สิ่งที่ดี ความดี

ปาง เมื่อ ครัง คราว

วิงวอน ขอร้อง ขอร้อง

ศัพท์ คำอธิบายศัพท์

ประนอม เอาอกเอาใจ ยินยอม

เทพไท เทวค้ำชูเป็นใหญ่

ปัญญา ความรอบรู้ ความรู้ทั่ว

ศักดิ์ อำนาจ

สำนัก ทอ^๓บู^๔ ทอ^๔คัย

ทนาย คนใช้ของขุนนางผู้ใหญ่

ไว ทน^๓ทน^๓โค ไม่ช้า

บอกพร่อง ขาดไป น้อยไป ไม่เต็ม^๔ท

หน้า ๖ อชฌา นิสัยใจคอ (ทัศนจากอชฌา^๔สย)

มอชฌา มกรยาค

ขัดข้อง ทัก^๓ชัก ไม่สะดวก

เสียบง อาหาร อาหารที่จะเอาไปกินระหว่าง
เดินทางไกล

วาร วัน ครัง^๕ คราว ทน

ธรรมนิยม แยก^๔อย่าง^๔ทน^๓ยม^๓กน

เรือนชาน หมา^๔ย^๔ฉง^๔ บ้าน^๔ทอ^๓บู^๔ (ชาน คอ^๔ พน^๕
เรือนที่ไม่มีหลังคา)

เพลินเพลิน สนุกสนาน ว่า^๔เว^๔ง

ศัพท์ คำอธิบายศัพท์

ฉันทิ์ อย่างใด เช่นใด

หน้า ๗ ยศ เกียรติคุณ

ขอเชิญท่านนายทหารผู้ยศ ขอเชิญท่านนาย
ทหารท่านน้อย

ลิม ชิม ทองรสักควยปลายดิน

สมควรเป็นบุตรบิดาท่าน ส้มเป็นลูกพ่อ เป็นคำ
ที่แก่คุณ ขอพระร่วง วามนัสใจขอ
เหิมอนบิดา

ภูบาล พระเจ้าแผ่นดิน ในทนต์หมายดัง ท้าว
พนม

โปรดปราน เช่นใด รักใคร่

พระผ่านเผ่า เป็นคำแทนชื่อของพระเจ้าแผ่นดินเช่น
เคชจกยคำ จอมเกล้า

กรุณา ความสงสาร ความปรารณาจะให้ผู้
อันพ้นทุกข์

เมตตา ความรักและเอ็นดู ความปรารณา
จะให้ผู้อื่นไ้สุข

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ไซร์

เป็นคำสำหรับเน้นความหมายของคำ

หน้า มีความหมายไปในทางว่า อย่าง

เช่น เช่นนั้น ทกเขยว

หน้า ๘

บदन

เมื่อน ครวงน เวลาน

ชอกซา

ชา ใจ ะยม

บนบ

ขบเขน ขอขยข

อาญา

อำนาจลงโทษ

พระทรงยศ พระเจ้าแผ่นดิน หมายถึง ท้าวพนม

ภวไนย พระเจ้าแผ่นดิน หมายถึง ท้าวพนม

พิโรธ โกรธ เคือง

หน้า ๙ ไมตรีฉันท์ ความรักใคร่กันฐานเพื่อน

ผันผวน ลกหย่อนตาม

เคียดรอน ไม่เป็นสข กระทบกรวาช

ไพร่พลโยธ พลรบ ทหาร

หน้า ๑๐ ละเลย ไม่เอาใจใส่ ทอถก

เสบาย สบาย

แรนแค้น ผกเคือง ขัดสน ขันาน

ฉันทา ความพอใจ ความรักใคร่

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

แต่ส่วนในราชการงานเมืองไซ้ หมายความว่า
จะผ่อนผันไม่ได้ด้วยฉันทา กิรราชการจะ
ผ่อนผันให้กันตามความพอใคร่ใคร่กัน
ไม่ได้

เจ้าพาเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าแผ่นดิน

ผันผืนผืด กลับทำความผิด

ยำเยง กลัว เกรง

หน้า ๑๑ ยากเย็น ลำบากมาก

เช่น ฤๅชน กันไป ทำให้เคลื่อนไหวไป

ลำเค็ญ ลำบาก ยากแค้น

ประเพณี ขนบธรรมเนียม แขนงแผน

บรมฐาน เมืองใหญ่

เพรง เก้า ก้อน

ถึงลำบากยากแค้นแสนกัณดาร หมายความว่า

ชาวเมืองท่านเคยส่งจนถึงที่ จะลำบากยาก

นครบรมฐาน ครองนคร แค้นอย่างไร

เป็นไปเช่นเพรง ชาวละโว้เคยขนานน้ำไปส่งถึง

นครหลวง ครองนครอยู่ทุกเหมือน

เช่นก้อน

ขุมเหง ใช้กำลังวังแก่

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หย่อนกำลัง กำลังน้อย ถอยกำลัง

หน้า ๑๒ ขาเกรง

กลัว เกรง

ปราน

เชนค เพื่อแผ่

ไพร่ฟ้า

ฟ้า หมายถึง พระเจ้าแผ่นดิน ไพร่ฟ้า

หมายถึง ข้าพระเจ้าแผ่นดิน คือ

พลเมืองนั่นเอง

เจียนตาย

จวนตาย เกือบตาย

ทำลาย

ทำลาย ทำให้หมดสิ้นไป

จงรักภักดี

ความนบถอ ความเลื่อมใส

พำนัก

ที่พัก แผลงมาจาก พัก

คะเนงร้าย

คิดร้าย

หน้า ๑๓ เครื่อง

ในทันทีเช่นกริยา เขาความว่า เป็น

เหตุให้ ทำให้

อัครา

กำหนด เป็นประจำตามกำหนด

เกณฑ์ จำกัด

แต่อัคราวารทสังเต็ม ยสิบ หมายความว่า ส่วย

เล่มเกวียนใหญ่จึงได้ท นาทเคยส่งตามกำหนด

ต้องบรรทุกลงในเกวียน ๒๐ เล่มเต็ม

ศัพท์ คำอธิบายศัพท์

เอาเปรียบ เอาฝ่ายตนให้เป็นฝ่ายได้
สำเร็จ เสริบ แล้ว สมประสงค์ บรรลุผล
ชักชวน สอนให้แม่นยำ
สัญญา ชักคดโกงกัน

หน้า ๑๔ อูบาย วิ หินทาง เล่ห์เหลี่ยม มารยา

จําพรรษา พศ กล้าว
คดี เรือง ความ
ธรรมา นา

ทวยหาญ เหล่าทหารกล้า
เวียงชัย เมือง
ยบด เรืองราว หมายถึง เรืองราวทพทไว

หน้า ๑๕ สงสัย ไม่นั่นใจ

ผู้ชวนชม พอชมชม หมายถึง ท้าวพนม
พ้อขุน ผู้เป็นใหญ่ พระเจ้าแผ่นดิน
วจ วาจา คำพูด
สัจจา คำจริง
แหงน สงสัย ระแวง
แคลง สงสัย ระแวง

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ปริกษา

หารอิ ขอความเห็น พิจารณาหารอิ

ขาน

กล่าว พด

กรรมการ

คณะเจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่น

หน้า ๑๖ เทพดาอารักษ์ เทวคาสพิทกษรึกษา

ผู้ทรงฤทธสัทธสกลิต ผู้มีอำนาจอันศักดิ์สิทธิ์

ตุ

ข้าฉัน เรา

อวย

อำนวยการให้

สุนทร

ดีงาม

ยกยอ

เชิดชว

เกียรต

คำเลาเลอ คำสรรเสริญ

ชมขมน

เร็วทันที

หน้า ๑๗ แม่นมั่น

แน่นอน เทียง ไม่ผิด

กิง

ควร

หน้า ๑๘ สลับซับซ้อน วางซ้อนกันเป็นลำดับ

สะท้อน

กระเ็นกลับ กระดอนชน

ดำรงตริตรอง

คิด ตรกตรอง

ช่อง

โอกาส ทาง

สมหมาย

ทรงกยทกคไว

ศัพท์ คำอธิบายศัพท์

วิตก เป็นทุกข์ ร้อนใจ กังวล

บรรลัษย์ ทาย

หน้า ๑๘ เคลือบแคลง ระแวง สงสัย

ประธาน ให้ (สำหรับเจ้านาย)

ไพศาล กว้างขวาง

กระจาด ภาชนะสานรูปเตี้ย ๆ ปากกว้างกันสอย

กระบุง ภาชนะสานทึบรูปร่างกลมสูง แตะพื้น
กันเป็นสี่เหลี่ยม ถ้าสานโปร่งก็เป็น
ตะกร้า

หน้า ๒๐ มรรคา ทาง

ฉลาด เฉียบแหลม ไหวพริบดี ชู้ญญาดี

แหลมหลัก ฉลาด คมคาย เฉียบแหลม

เกะกะ เกเร

ตบถ เขาคือกตัสข้างทั้งสองข้าง อย่างไ้
ตบถ เป็นการแสดงความรัก

อย่าเพ้อตบถก่อนการ หมายความว่า อย่าคิด
ก่อนทำการจะสำเร็จเป็นผล

คำอธิบายศัพท์ในองกัท ๒

ตอนที่ ๑

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หน้า ๒๑ แคร่

ร้านเล็ก ๆ สำหรับนั่ง
มูบเป็นส-
เหลี่ยม พนักเป็นไม้

สังเว

เครื่องทักถวายเทวคา

บายศรี

ข้าวอันเป็นศรี ข้าวขวัญ ภาชนะใส่
เครื่องสังเวในพิธีทำขวัญ

ถ้อย

ชั่ว เลว ทรมาน

หน้า ๒๒ สู้

เจ้า สรรพนามบรรพตสอง เป็นคำท
สู้ใหญ่หรือสู้อำนาจใช้แก่ผู้น้อย

ชนมน

เขกขาน

อรุณ

พระอาทิตย์แรกขึ้น

มูลนาย

นายเดิม

สุราบาน

น้ำสุรา

หน้า ๒๓ อักโข

(ตกมาจากอักโขณิน)

มาก ทลาย

อสุระยักษ

ยักษอมนุษย์พวกหนึ่ง

เป็นศัตรูต่อ

เทวคา

ศัพท์	คำอธิบายศัพท์
อำพราง	ขี้ขัง
หลกกลยง	หลดจากทเคิม
หน้า ๒๔ ขา	ทำให้หายว
แน่นหนา	มั่นคง
มาร	ยักษ์ ในทณหมายฉง เขมร
หน้า ๒๕ ศร	มิง มงคด ความสำเริง ความค
	ความเจริญ
สรีขัน	พระอาทิตย์
เรื่องรอง	สว่าง สุกใส
สมจินดา	สมความคิด สมใจนึก
บ่าบวง	ขชา
ไมตรี	ความเป็นเพื่อน ความหวังคดอกน
หน้า ๒๖ นอบน้อม	อาการซงแสดงถึงความเคารพอย่างสูง
ราศ	แหล่งที่อยู่ของเทวดาบนท้องฟ้า
นบ	ไหว
ไตรสรณะ	ทพงสามประการ คือ พระพุทธ พระ
	ธรรม พระสงฆ
รัตนะ	แก้ว

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

สามรัตนะ แก้ว สาม ดวง หรือ แก้ว สามประการ
 เรยกอกอย่างหนึ่งว่า พระไตรรัตน
 ไต่แก้ว พระพุทธ พระธรรม และ
 พระสงฆ์

อนันต์ มากนับ ไม่มีสิ้นสุด

สรรพภัย อันตรายทุกอย่าง
 เทวาสุราฤทธ เทวดาผู้มฤตฤทธิ

สังคีต อธิบาย
 วิมาน ทอหรือทประตูประตูปของเทวดา

พระจักรี พระนารายณ์

ปรเมศวร์ พระอิศวร (ปรหม + อิศวร)

พรหมา พระพรหม

เสอเมือง เทวดาซึ่งถือกันว่าเป็นเชือกขมครยมา
 แท้โบราณ

ทรงเมือง เทวดาทิศนครองเมือง

หลักเมือง เทวดาซึ่งตั้งอยู่ที่หลักเมือง

อารักษ์ เทวดาทิศของกนกรักษา

จัตุโลกपालา เทวดาผู้รักษาโลกประจำทิศทั้งสี่

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

๑. ท้าวภูเวร (จอมขันธ์) ประจำ
ทิศเหนือ
๒. ท้าวอกรฐ (จอมภูทหรือจอม
คนธรรพ์) ประจำทิศตะวันออก
๓. ท้าววิรุฬหก (จอมเทวดา)
ประจำทิศใต้
๔. ท้าววิรุฬักษ์ (จอมนาค) ประจำ
ทิศตะวันตก

หน้า ๒๗ สโมส

ร่วมชุมนุมกัน รวมกัน พร้อมเพรียง
กัน

สุขสโมสร	เป็นสุขพร้อมเพรียงกัน
สัมฤทธิ์	สำเร็จ
ประสิทธิ	ทำให้สำเร็จ
สมปอง	ตรงกับที่มุ่งหมายไว้
ผอง	ทั้งหมด

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หน้า ๒๘ นายเราท่านมีบุญมาก หมายความว่า

กล่าวอะไรสมปากอย่างเต็มที่ พระร่วงมีบุญมาก

กล่าวอะไรออกมา ก็ได้ผลเหมือน

ปากพูด

บารมี บุญอันได้สร้างสมไว้

เกษม สบายใจ

นิเวศน์ ที่อยู่ วัง บ้าน

เขตขัณฑ์ เขตแดน บ้านเมือง

ยิบ ละเอียดยิบ

หน้า ๒๘ บังอาจ ไม่ยำเกรง ล่วงเกิน อาจเอื้อม

ประมาท 粗心

แม่เสยสตัยตองวายชวน (จากคึกคึกของเสยสตัย

“เสยสตัยเสยสตัย”) หมายความว่า

ว่า จานักคุมไม่ปฏิบัติตามที่ตกลงไว้

ก็ต้องตาย หมายความว่าว่าระฆ่าเสย

ให้ตาย

ขมขมน เร็ว พลัน ทันที

ตอนท ๒

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หน้า ๓๐ ลาน

สนาม ท.เตียน ท.วาง

โห่

เสียงที่เปล่งออกมาดัง ๆ เป็นเสียงนำ
เพื่อแสดงถึงความพร้อมเพรียง

อึงม

อึกทก เอะอะ

กระหึ่ม

คใจ อึมใจ

หน้า ๓๑ นิยม

ชอบ น.ยล

ลือ

โจษกัน

ขอ

ทรง ไม่คก

ตราข

เครื่องซึ่งมีทซึ่งสองข้าง

ขอตั้งตราข

เป็นคนทรงเทียงธรรมการตราข

นิตย

เสมอ เทียง ยิงชน

จะบัญชาว่าไรได้เป็นนิตย หมายความว่า พระร่วง

คนทำตามจิตทุกเมื่อไป จะสั่งอย่างไร คนก็ยอม

ทำตามทุกอย่าง

ตำรา

แบบ อย่าง

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หน้า ๓๒ อหังการ ทะนงตน อวดดี หยิ่ง จองหอง

ยอกร ขกมอ

สามลา สามครั้ง สามหน

หน้า ๓๓ เสาะหา ค้นหา

จะตถุคัสัตรุไม่ควรท หมายความว่า ไม่ควรระ
ตถุคัสัตรุ (พระร่วง)

โทษ ความผิด

เทวัญ เทวดา

ฤทธธรร ฤทธธรรแรง ฤทธธรรมาก

หน้า ๓๔ จจรด มาถึง

พิกล ผิดปรกติ แปลกไป

วาร ษา

หน้า ๓๕ ตามตำรา หมายความว่า อย่างที่เคยทำ คช

คกนาจากทะเลซศศรมาให้อย่างที่เคย

ปฏิกคมาแต่ก่อน

แปล เพียบ เต็มท

หน้า ๓๖ ริ แรกคคิ แรกทำ

จำ ขบขัน ชวนให้หัวเราะ

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

น้ำจ้ำ

น้ำหัวเราะ

ซึม

ได้คลอดไปตามช่องเล็ก ๆ

หน้า ๓๗ กำกับ

ควมคุม คุม

การัญ

ความกรุณา

ย่นย่อ

ทัชถอย

โพยภัย

อันตราย

ท่านนั้^๕เก่ง หมายความว่า ท่าน
 กว่าพ่อเมืองไทยในเมื่อเพรง นฉลากกว่าพ่อเมือง
 ไม่ยำเขงย่นย่อต่อ คนก่อน ช่างไม่กลัว
 อันตราย^๕อย่างเลยหรือ

วินัย

ระเบียบ แผน ชัยบังคับ

หน้า ๓๘ พระทรงศรีษะ เจาเห็นอหฺว หมายถง ท้าวพนธุม

ทานทัต

พดห้ามปราม ทักท้วง

ทรวง

อก

หน้า ๓๙ อดสู

อาช

เกียรตยศ

ยศคือความสรวรเสริญ

พจน์

คำพูด ถ้อยคำ

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

จะคนค้ำเสยเกยรตียศ จะไม่ยอมชนน้ำไป

ผิดพจน์ชาวไทยจะดีได้ คนไทยจะว่าไ้

บันกราวรากับบัว พร้าพคอย่างไม่พอใจมาราว

กยเป็นข่า ขนเสยเรือกของเหมือนคนข่า

กระหน่ำ ช่าๆ ลงไป อย่างช่าๆ

ย่า เขยคเขยข

หน้า ๔๐ ธัญญาสาธิต ขาวเปลือก

สาราลกษณา หนังสือ จกหมาย

ตอนที่ ๓

หน้า ๔๑ ท้องพระโรง ท้องที่สำหรับข้าราชการเข้าเฝ้าพระเจ้า

แผ่นดิน

เสวต ขาว

ฉัตร เครื่องสูงทำเป็นชั้นๆ ใช้สำหรับยกเป็น

เกยรตียศ

ระบาย ร่มผาทหอยลง

แตรงอน ซอแตรชนิดหนึ่ง ใช้ในพิธีหลวง

มโหระทึก เครื่องประโคมชนิดหนึ่ง เป็น รูปกลอง

หน้าเขยว ทำด้วยโลหะ

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ชนบท หัวเมือง

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท เป็นสรวพนามมยุร

ที่ ๒ สำหรับใช้เวลากว้างคัมภีร์

พระมหากษัตริย์ให้ทรงทราบ

บงกช บัว

บงกชมาศ คือกษัตริย์ของใช้ร่วมกับพระบาท หมายถึง

ความว่า เท้าผู้มียศ

เกศ เกศา หัว

บ ไม่

หน้า ๔๒ กิจจา กิจ อรรถ งาน หน้า

เกษมสถานต์ ชนชมยินดี ไปวังธารมณ

การณ เหตุ เรื่องราว

ผดพล่ง ผดพลาต

อภัย ยกโทษ

ระบอ เลื่องลือไป

หน้า ๔๓ เรื่องรอง รุ่งเรือง สว่าง สดใส

พญาเดโช คำว่า "พญา" เป็นคำโบราณ แปลว่า

เจ้าแผ่นดิน เป็นใหญ่ เป็นหัวหน้า แก่

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

พญาเกไช^{๒๕} ฝน^๕ เป็น^๕ นายทหาร^๕ ชน^๕ ใหญ่^๕
 ของ^๕ ขอม^๕ เทา^๕ นน^๕ งาม^๕ ทก^๕ เรวก^๕ ออ^๕ ญา^๕
 เกไช

ตัดไฟ^๕ ต้น^๕ ลม^๕ คบ^๕ ไฟ^๕ ใ^๕ หมอ^๕ อยู่^๕ ทุน^๕ ทาง^๕ ลม^๕ ท^๕ จะ^๕ พก^๕ มา^๕
 บ้าน^๕ เรา^๕ เสีย^๕ กอน^๕ เป็น^๕ คำ^๕ พก^๕ ท^๕ เป^๕ รียบ^๕ -
 เทย^๕ หมายความว่า^๕ รวง^๕ ทุน^๕ เหตุ^๕
 เสีย^๕ กอน^๕

หน้า ๔๔ แดงไข ยอก เล้า

ถนน^๕ ทะ^๕ ล^๕ ทะ^๕ ลาน^๕ วน^๕ ไป^๕ ท่าง^๕ ๆ

ฟัง^๕ ไม่^๕ สรรพ^๕ ฟัง^๕ ยัง^๕ ไม่^๕ หมด^๕ เรง^๕

ตา^๕ ขาว^๕ หวาก^๕ กลัว^๕ มัก^๕ ใช้^๕ คุ^๕ กับ^๕ คำ^๕ ว่า^๕ ข^๕ ลาก^๕ เช่น^๕
 “^๕ ข^๕ ข^๕ ลาก^๕ ตา^๕ ขาว^๕ ”

น^๕ ริน^๕ ทร^๕ ม^๕ หา^๕ สาด^๕ กษ^๕ ทร^๕ ย^๕ ผ^๕ ม^๕ ง^๕ ค^๕ ง^๕

ม^๕ ฆ^๕ วาน^๕ พระ^๕ อิน^๕ ทร^๕

เท^๕ วิน^๕ ทร^๕ (เท^๕ + อิน^๕ ทร^๕) จอม^๕ เท^๕ ว^๕ ตา^๕ หมา^๕ ย^๕ ถึง^๕
 พระ^๕ อิน^๕ ทร^๕

อิน^๕ ทร^๕ ย^๕ ร้าง^๕ กาย^๕

โอ^๕ น^๕ อิน^๕ ทร^๕ ย^๕ นั^๕ ฆ^๕ กาย^๕

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

อภิวันทน

การกราบไหว้

หน้า ๔๕ เกทภย

ภัยต่าง ๆ

ขยัน

ขันแข็ง

นัก

เขมรใช้เป็นคำนำหน้านาม อย่างคำว่า

นาย ท่าน นกคุม กคช นายคุม หรือ
ท่านคุม นั่นเอง

ข้าหลวง

ผู้ดำแหน่ง ซึ่ง พระเจ้าแผ่นดินส่งไป
ราชการ

เสยท

แพร่ พลาท้วงท

อ่อน

อ่อนหวาน

หน้า ๔๖ สบ

ฉิ่ง พย

ไต่ระครอง

ตรกครอง คึกทยทวน

ตระหนักใจ แน่ใจ ชัดแจ้งใจ

หน้า ๔๗ จินดา

ความคิด ความนึก

โดยดาย

โดยง่าย

ชอบกล

เข้าที่ แปลก

หน้า ๔๘ ตจินนินทา

ตเคยนลยหลัง

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

สำ

พวก หมู่^๕ ทนหมายความว่า หมก
ทะ^๕
ทงพวก

สัจจาว่าท

พดจริง^๕ ริงต่อว่าท

หน้า ๔๙ ระบอบ

แบบอย่าง^๕ ธรรมนิยม^๕

ทะนง

ถอดิ

องอาจ

กล้าหาญ^๕ สง่า^๕ ผ่องแผ้ว

อหังการ

ถอดิ^๕ เข่อหยง^๕

ผลุนผลัน

หนหัน^๕ ใจเร็ว^๕ ไม่ระงรอ^๕ ไม่ขังใจ^๕

หน้า ๕๐ กระหนาบ

ชาเติม^๕

จลาจล

วุ่นวายใหญ่^๕

ยุคลบาท

ยุค^๕ แปลว่า^๕ ทังค^๕ ยุคลบาทแปลว่า^๕
เทาทังค^๕ หมายถึงพระเจ้าแผ่นดิน^๕ ขอม
สรวพนาม^๕ บรม^๕ ๒ สำหรับเจ้านาย
พระเจ้าแผ่นดิน^๕ ว่า^๕ ฝ่ายาท^๕ ไทฝ่าย
ละของ^๕ ฤทธิพระบาท^๕

แสนยา

ก้องทัฬ

โยธา โยธ

พลรบ ทหาร

บุญญาธิการ บุญขารมี (บุญญา + ธิการ)

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หน้า ๕๑ พระราชอาชญา โทษหลวง

เติบโต

ใหญ่

ก้น

คุ กัด้า

บรรหาร

คำสั่ง

สามัญ

ทั่วไป ชั่วช้าสามัญ ชั่วช้าทั่วไป

ทุกอย่าง

ไฟ

พื้นแผ่นดิน

อาสา

สมัคร ทำโดยเต็มใจ

ชิงชัย

รบกัน

ช้วน

ชีวิต

หน้า ๕๒ จองผลาญ ทำลายล้าง

สังหาร

ฆ่า ทำลาย

พาลา

พาล ช้อน เลว ชั่ว

สนเสียนพาลา

หมกคัทร

บําราบ

ปราย ทำให้แพรวาย

อาญาสิทธิ์

อำนาจเกิดจาก คือสิทธิที่แม่ทัพไกรย

พระราชทานจากพระเจ้าแผ่นดินในเวลา

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ไปสงคราม เป็นต้น มกมสังสำคัญเป็น
เครื่องหมาย โดยมากเป็นพระแสงดาบ
ซึ่งเรียกว่า พระแสงอาชญาสิทธิ์

บัจจามิตร

ข้าศึก ศัตรู

ขุนขอม

พระเจ้าแผ่นดินขอม หมายถึงท้าวพนม

คำแหง

แข่ง

บุชิต

บุชา

เลอ

เหนือ เลอไกลบาล เหนือหัว

นานา

ต่าง ๆ

หน้า ๕๓ คุ่มเกรง

ปักครองไว้ให้คนอันเกรงกลัว

พระทรงภพ

พระเจ้าแผ่นดิน หมายถึงท้าวพนม

ตรลบ

(อ่านตระหลบ) พัง

พิภพ

โลก

กาจ

กล้า เก่ง ร้าย

เก่งกาจ

เก่งกล้า

หน้า ๕๔ สวัสดิ์

ความดี ความงาม ความเจริญรุ่งเรือง
ในต้นหมายถึง ให้เดินทางไปโดย
ปราศจากภัยอันตราย สะดวกทุกอย่าง

ศัพท์ คำอธิบายศัพท์

ชัย ความชนะ

ปราบ กำจัด ทำให้ราบ

ประโคม ทำเพลงดนตรี

คาบ ครึ่ง คราว

คำอธิบายศัพท์ในองกัท ๓

ตอนที่ ๑

หน้า ๕๕ หอ

เรือนซึ่งใช้เฉพาะกิจการอย่างใดอย่าง

หนึ่ง เช่น หอพระ หอนง

ปรึกษา ทารอ ขอความเห็น พิจารณาหารือ

ขุนหลวง พระเจ้าแผ่นดิน เป็นคำโบราณ ต่อมา
เลิกใช้

ประชวร เจ็บ บัวย (สำหรับเจ้านาย)

จอมธานี เจ้าเมือง

ทิวศคต ทาย ไปสู่สวรรค์ (ใช้สำหรับพระบุพราข
หรือเทียบเท่า)

รวนเร ไม่แน่นอน ไม่แนใจ

ศัพท์ คำอธิบายศัพท์

เชยชด เพิ่มเติม ใช้แทนที่เสียไป

หน้า ๕๖ ประชัน สู้รบ แข่งขัน

จะต้านทานกำลังทัพขอม อันพรุ่งพร้อมอาวุธ
 แข่งขัน ทงทหารเขาชาญเชิงประชัน จะสู้กันมี
 แต่แพ้กำลัง หมายความว่า จะต่อสู้กับกองทัพขอม
 ซึ่งพร้อมด้วยกำลังอาวุธ แข่งขัน
 ทงการรบกันแต่ระแพ้

ศาตราวุธ ของมีคมเป็นเครื่องฟันแทง (ศาตร +
 อาวุธ)

ขลัง กำลัง แรง ใช้ในความศักดิ์สิทธิ์

เทียบ เขามาใกล้ชิดเสมอกัน

ขลาด ขยาด กลัว ไม่กล้า

หน้า ๕๗ หมั่น ไม่ระวัง เกือบพลาด

ย่อท้อ ไม่สู้

ขออาสาพ่อเจ้าจนตัวตาย จากสุภาษิตโบราณ
 “อาสาเจ้าจนตัวตาย”

ศัพท์	คำอธิบายศัพท์
ฉนั้น	เช่น
ฉนั้นพล	เช่น ส่วย คือสละชีวิตของตนถวาย ทั้งส่วย
บทศรี	เทวอนมสง่า หมายถึงเทวานเอง
อัปรีย	ชั่วช้า เลวทราม
ลมปราณ	ลมหายใจ
รำคาญ	รบกวน

หน้า ๕๘ ถ้าแม่มีปรารถนาพร้อมอยู่จะต่อสู้ตัวเราหาขัด
ไม่ เราขอแต่เพียงอย่าชะล่าใจยกไปสู้รบเขา
กลางแปลง พระร่วงกล่าวว่า เมื่อทุกคนปรารถนา
จะต่อสู้ตัวท่านก็ไม่ขัดขอย่าฮึกเหิมใจ
ยกไปต่อสู้ซึ่ง ๆ หน้าไม่ได้ ต้องใช้วิธี
โจมโอบไม่ให้ข้าศึกรู้ตัว

ชะล่า เหิมใจ ไ้ใจ กำเริบ

รณ สู้รบ

ก ทิศซึ่งซีกเป็นคลองหรือร่องเพื่อล้อม
ท เช่น บานหรือเมฆอง คลอง

ศัพท์	คำอธิบายศัพท์
ค่าย	ที่พักกองทัพ
มาเร็ว	คนเกินข้าวใช้มาเป็นพาหนะ
หน้า ๕๕ ระคาย	ทำให้กระเทือนใจ
โรมรัน	รบพุ่งกัน
แบ่งปัน	แบ่งให้ตามส่วน
หน้า ๖๐ หาญฮัก	กล้าด้วยความคะนอง
ชัยชาญ	ว่องไว ชำนาญ กล้องแคล้ว
ทนทาน	มั่นคง ไม่เป็นอันตรายง่าย
หยาบมือ	เล็ดกันขย
ง	มัน คึกไม่ออก
หน้า ๖๑ ออ	ไยราณใช้เป็นคำแทนขอผูกพันด้วยหรือ
	อ้างถึง สำหรับใช้แก้ขัดเสมอจนหรือ
	ต่ำกว่า เป็นอย่างตนเอง
คน	ตกใจแล้วงันอยู่ ครั่งพร่งเพร็ก
กิดกิด	คึกไม่ทรง โกง
ประจาน	ประกาศความชั่ว
ลุ่มจม	สิ้นเนื้อประดาตัว
แน่นแล้ว	แน่นจน ไม่มีผิด

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หน้า ๖๒ กัมพูชา

เขมร

เล่าลือ

โง่งนอย่างเข่งแซ่

วังรัตน

วังแก้ว วังอันประเสริฐ หมายถึง

วังท้าวพนม

ทูลเกล้า

ในทนต์แปลว่า เจ้านั่นหรือ หมายถึง

พระร่วง

อิทธิ

ฤทธิ์ อำนาจศักดิ์สิทธิ์

สามารถ

มีคุณสมบัติเหมาะแก่การกระทำสิ่งใด

สิ่งหนึ่ง

ผู้เศษ

ผู้ขอกเขย่มในทางวิชาคุณ

หน้า ๖๓ ต่อด่าน

ค่อตู่

ประยุทธ์

รบ ค่อตู่

ณรงค์

(ศักดิ์มาจากคำณรงค์) การรบ การ

ทำสงคราม

หน้า ๖๔ ชวัง

ชวต

สะทก

หวาดกลัว ตกใจ

หน้า ๖๕ บ่นบ

ขยเขิน ข้อยขย

ทารณ

โหดร้าย

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ฉุนเฉียว

โกรธเร็ว

เร้น

ซ่อน หลีก หลบ

สาระแน

แต่ไม่เข้าเรื่อง ไม่ใช่กิจของตัวก็สอ
เข้าไปทำ

ท่ามกลาง

ตรงกลาง ระหว่างกลาง

หน้า ๖๖ ประจัญ

ต่อสู้ สู้รบ ท้าทาน

แสรัง

แก่ง

จู่

ไม่ระวัง

ฉกาจ

ทุกราย เก่งกาจ

พยาบาท

ปองร้าย ผูกใจเจ็บแตรอยากแก้แค้น

หน้า ๖๗ ขอมม้วยมรณา ขอมตาย

หมอง

ซุ่น มัว ไม่ผ่องใส

พจมาน

คำพูด

หน้า ๖๘ แพร่งพราย กระจายไป เบ็ดเผิบ แฉไป

ประพาธ

เที่ยวไป

รำไร

ซักซ้า ซ้ำๆ ซากๆ อยู่โน้นเอง

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ตอนที่ ๒

หน้า ๑๐ ผาภัย

ทนรบอินทรา

ประชาชนรกร พลเมือง

ประหนึ่ง เช่น คิง เหมือน

เหยอ เกรของลอ

เชอ โง่ ไม่รู้เท่าต้องการ

หน้า ๑๑ สุรารักษ์

เทวดาผู้พิทักษ์รักษา อารักขเทวดา

บทจร เค้นไป

หน้า ๑๒ เสน่หา

ความรัก

กำสรวล โคกเคี้ยว คร่ำครวญ ร้องไห้

โหยหวน คร่ำครวญดังไม่รู้จักหยุด

กัลยา นางงาม หมายถึง นางเงินทนมารดา

พระร่วง

หน้า ๑๓ ไยดี

เขาใจใส่

มารศรี ผู้มีสง่า หมายถึง นางเงินทน

ตอนที่ ๓

หน้า ๑๔ วัน

ยุ่ง เป็นธุระมากเกินไป โกลาหล

ผู้หญิงขี้เรอ ขี้เรอเป็นอุทานสร้อยขยท มิได้มี

ความหมายในทางใด

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

เหลือเฟือ	มากเกินไป
สมถวิล	ทรงกยทศกไว้
ประโลม	พึงใจ ทำให้พึงใจ
ยุพิน	หญิง

หน้า ๑๕ แทนทวง ทวง

หน	๕
หน	ทรงคราว

แต่ขออย่าให้ประมาทชาติศัตรู
 อันคนเฒ่าเหล่าครูท่านสอนไว้
 ว่าไม้ล้มข้ามได้ อย่าข้ามคน
 มิฉะนั้นจะบับนเพราะประมาท

นักคุ้มเกอนทหาร
 มิให้ประมาทชาว
 ตะไ้ ช้างสภานิก
 ที่ผู้ใหญ่สอนไว้ว่า
 ไม้ล้มข้ามได้ แต่คนล้มไม่ควรข้าม
 หมายความว่า ไม่ให้ถูกเพื่อนมนุษย์
 ด้วยกัน มิฉะนั้นจะบับนเพราะความ
 ประมาท

หน้า ๑๖ อารัง ทรงไว้ ชูไว้
 เทียงธรรม ทรงตามธรรม
 สุจริต ประพฤติชอบ

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

โจทเจ้า

เอาใจออกหาก กล่าวร้ายเจ้านายของ

ตนเอง

สวามิภักดิ์

ขอนน้อมนบเป็นนาย ขอมคนหรือมอข

ตนอยู่ใต้อำนาจ

เยาะเย้ย

พูดหรือแสดงกิริยาจงใจล้อให้รู้สึกอาย
และเจ็บใจซ้ำใจ

กะเรือกะร่า

แถมตัวพระร่วงพระรัง แยกหรือหอยของ

พระร่วงพระรัง

จัญไร

ชั่วช้า เลวทราม

หน้า ๗๗ บุกบัน

บากหน้าเข้าไป

ปลอมพล

ปลอมตัว ปลอมเป็นไพร่พลในกองทัพ

ตกประหม่า สะทกสะท้าน

ซุลมุน

วุ่นวาย ชวักไขว่

อาราม

มิ่งหมายอย่างวิบวอน ตกใจกลัว

กะลา

ส่วนแข็งทึบเหมือนมะพร้าว ถ้าผาครว

ชักทมว เรียกว่า กะลาทวผ เพราะ

เป็นส่วนบนของลูกมะพร้าว ชักทคน

เรียกว่า กะลาทวเมย

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

อำพราง

พูดหรือแสดงอาการไม่ให้ความจริง
ปกปิดโดยลวงให้เข้าใจไปทางอื่น

พุทโธ

เป็นคำเปล่งเสียงแสดงความรู้สึก
เป็นต้น

หน้า ๑๘

สำนวน

เล่นถ้อยคำ

องอ่า

นั่งชดอัย

รณ

เร่วงรท

โรว

เร้ว

ตระเตรียม

จัดไวพร้อม

โกหก

พูดปด พูดเท็จ

หน้า ๑๙

พรานป่า

ผู้หากินในทางจับสัตว์หรือยิงสัตว์ในป่า

ล

หิน

ประสบ

พบ

หม่นประมาท

ดหม่น

แก่น

ฝน ชน สະเออะ

กำเรบเสิบสาน

เสิบสานเป็นอทานสร้อยขท

สัญชาติ

ผู้ที่อยู่ในบังคับประเทศชาติเดียวกัน

ศัพท์	คำอธิบายศัพท์
หน้า ๘๐ ลำบาก	รว ^๒ ร ^๒ วก ^๒ ร ^๒ วก ^๒ เข้าใจ ^๒ ร ^๒
เปลอ	หลง ^๒ ลม ^๒ เล่น ^๒ เลอ ^๒ ไม่ ^๒ ระ ^๒ วัง ^๒ ทว ^๒
เสอสมิง	เสอ ^๒ ชน ^๒ ก ^๒ ท ^๒ ถ ^๒ อ ^๒ ก ^๒ น ^๒ ว ^๒ เคม ^๒ เป็น ^๒ คน ^๒ ทม ^๒
ดิง	วิชา ^๒ แก่ ^๒ ตา ^๒ แล้ว ^๒ กลาย ^๒ เป็น ^๒ เสอ ^๒ ไป ^๒
อ้ายโครง	ไหว ^๒ เสอ ^๒ โครง ^๒ เสอ ^๒ ขนาด ^๒ ใหญ่ ^๒ ลาย ^๒ พาก ^๒ กล ^๒ ชน ^๒
หน้า ๘๒ คกคก	ม ^๒ ก ^๒ าล ^๒ ิง ^๒ ชน ^๒ แ่ง ^๒ แร ^๒ ง ^๒ ชน ^๒
จ้อย	เหง ^๒ หิง ^๒ อย ^๒ ส ^๒ ล ^๒ ก ^๒
กักกัก	ก ^๒ ก ^๒ ก ^๒ ก ^๒ ต ^๒ ก ^๒ ๗ ^๒ ช ^๒ ต ^๒ ๗ ^๒
หลง	เข้า ^๒ ใจ ^๒ ผิด ^๒ พ ^๒ ล ^๒ าด ^๒ ม ^๒ ัว ^๒ เม ^๒ าว ^๒
ระยอบ	ช ^๒ ่อ ^๒ น ^๒ น ^๒ อ ^๒ ม ^๒
อาณาจักร	เขต ^๒ แ ^๒ ท ^๒ น ^๒
หน้า ๘๓ ตะบึง	ท ^๒ ร ^๒ ง ^๒ ไ ^๒ ม ^๒ ุง ^๒ ไ ^๒ ม ^๒
สะพรัง	พ ^๒ ร ^๒ อ ^๒ ม ^๒ บ ^๒ ร ^๒ ย ^๒ ร ^๒ ณ ^๒
ปรับักษ์	ค ^๒ ั ^๒ ท ^๒ ร ^๒
คำนึง	ค ^๒ ิ ^๒ ท ^๒ น ^๒ ก ^๒
หน้า ๘๔ คัสกร	ชา ^๒ ค ^๒ ก ^๒
ชานินทร์	เม ^๒ อ ^๒ ง ^๒ ใ ^๒ ญ ^๒ (ช ^๒ าน ^๒ + ช ^๒ ิน ^๒ ท ^๒ ร ^๒)

ศัพท์ คำอธิบายศัพท์

มุ่น กระหมวก

มุ่นเกล้าเผ่าผม กระหมวกผม

สะกดรอย ตามไปโดยไม่ให้รู้ตัว

หน้า ๘๑ ดาล เกิด

ดาลโทโส ยังเกิดความโกรธถึงขนาด

เส่งขม รมัศรวัง เรียบร้อย ไม่กระนอง

เจียมตัว รู้จักประมาณ เส่งขมตน

คลั่งคลุ้ม กระวนกระวาย กลุ้มใจ

ไหวติง ทักท้วง แก้อำค้ำ

วายชนม์ ตาย

แหกกล้อม หนีจากที่ล้อม

รพล กองทหาร กองทัพ

หน้า ๘๘ สัปดน อุตรินอกเรื่อง หนีขาดใจ

ฝัง ฝัง ทำให้ร้อนหรือร้อน

เฟิง หลังกาค้านเคียวท่มงลาดไป

เฟิงทพก ค่ายทัพ (ปลูกเหมือนเฟิง)

หน้า ๘๘ ระวิวรณ์

กระเถิบ ขยับเข้าไป

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

โชน

ลูกสว่าง

หน้า ๕๐ ยาสะกด

ยาทำให้นอนหลับ

ยาม

ถูกฉามหูสำหรับตะพาย

ชอบกล

แปลก

ตอนที่ ๒

หน้า ๕๒ เวลา

โง่ ช้อน ไม่รู้เท่าทัน ไม่มีไหวพริบ

สาส์

(คัดมาจากประสาธประสิทธิ์) เรื่องราว

ความเป็นไป

ไม่รู้สาส์

(ประสาธประสิทธิ์) ไม่รู้เรื่อง (ไม่รู้

ภาษา หรือพูดไม่รู้เรื่อง)

นั่ง

เฉย เงียบ

ตาย

เพิกเฉย ไม่เอาใจใส่

ด้อม

แอบย่องเข้าไป

สมมาตหมาย สมที่มุ่งหมายไว้ สมประสงค์

แสนกล มากด้วยเล่ห์กล มีอุบายมากมาย

ฉลาดแกมโกง

หน้า ๕๓ ไพโรสณฑ์ แนวป่า

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หน้า ๕๔	ชะล่าใจ	เหิมใจ ไ้ใจ กำเริบ กล้าล่วงเกิน
	ราตร	กลางคืน เวลามืดค่ำ
	เชิง	ท่าที่ ท่วงที
หน้า ๕๕	ภิปราย	(ทักษิณากภิปราย) อธิบาย
	แม่เจ้า	หมายถึงนางจันทน์มารดาพระร่วง
	โฉมฉาย	รูปงามสดใสน
หน้า ๕๖	วายุปราน	ทวยหิมกลมหายใจ
	ชนมาน	มาจากคำ ชนม์ แปลว่า ชาย
	สงกา	ความสงสัย
หน้า ๕๗	วายุขวัน	ทวย
	อาชรรณ	ไม่เป็นธรรม ไม่เที่ยงธรรม
	พ่าย	แพ้
	พลขันธ์	กองทัพ
	คิณัน คิณัน	คำใช้แทนชื่อผู้พบในทศภาพ ตามแบบ ผู้หญิงใช้คำ ชื่อน ผู้ชายใช้ว่า คิณ
หน้า ๕๘	พหลพลไกร	กองทัพใหญ่
	สังัด	เงยเหยย ไม้มัดขึงอะไรของ
	โหม	รบ ระดม

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หน้า ๘๘ นางแก้ว นางผู้ประเสริฐ หมายถึง นางจันทน์
 สุราลัย เมืองสวรรค์
 สาธการ แสวงหาความเห็นชอบด้วย
 ประมุข เฝ้ามอง

ตอนที่ ๓

หน้า ๑๐๑ สัญญาณ เครื่องหมาย

หน้า ๑๐๓ สันแรงสันตฤทธ หมกกำลัง หมกอำนาจ
 ออย่าขัด ออย่าขัดความผิดไปลงคนอื่น
 พัททกษ คม คมครอง
 จังเจย จังเจย

หน้า ๑๐๔ ฟาดฟัน เขาของมีคม เช่นดาบฟาดลงไป
 เชลย พวกข้าศึกทาสมาได้

บุทรนา สังกรรม การรบบัง ในทณหมายถึง
 สนามรบ

ควรที่ไปตายดาบหน้า หมายถึง ยังไม่ควรตาย
 ด้วยเหตุเล็กน้อยเพียงเท่านั้น ควรตาย
 ด้วยเหตุสำคัญกว่า

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หน้า ๑๐๕ ราชรุก รุกราช รบ
 เหมือ เผลอ ไม่^๕คงใจ^๕ระวัง
 ฉกรรจ์ เก่งกาจ แข็งแรง
 คลาไคล เกินไป เคลื่อนไป

หน้า ๑๐๖ โปร่งปลอด พันภัย
 อัญชลี ไหว้ การประนมมือ

คำอธิบายศัพท์ในองก์ที่ ๕

หน้า ๑๐๗ ผนวช บวช ใช้สำหรับเจ้านาย

ทรงชัยพระอรหันต์ ฝ่า^๕เหล^๕อง^๕ท^๕พระ^๕น^๕ง^๕ห^๕ม^๕ช^๕ง^๕เ^๕น^๕ก^๕
 เกร^๕อง^๕ห^๕มา^๕ย^๕ช^๕อง^๕พ^๕ร^๕ร^๕ง^๕ม^๕ผู้^๕ส^๕า^๕ร^๕า^๕พ^๕ร^๕
 ขร^๕ห^๕ิ^๕ท

กระ^๕พ^๕ด^๕ ผ^๕ก^๕ม^๕ค^๕ ห^๕มา^๕ย^๕ด^๕ง^๕ น^๕ง^๕ห^๕ม^๕

ไ^๕ด^๕เ^๕า^๕ร^๕ง^๕ช^๕ัย^๕พ^๕ร^๕ะ^๕อ^๕ร^๕ห^๕ั^๕ด^๕ เ^๕า^๕ค^๕ว^๕า^๕ ไ^๕ค^๕มา^๕
 มา^๕ก^๕ระ^๕พ^๕ด^๕พ^๕ง^๕อ^๕ย^๕เ^๕น^๕ส^๕ุ^๕ช^๕ บ^๕ว^๕ช^๕พ^๕ง^๕ฝ^๕า^๕เหล^๕อง^๕ ร^๕ง^๕
 เ^๕น^๕ส^๕ุ^๕ช^๕

ช^๕บ^๕า^๕น^๕า^๕ส^๕ง^๕ม^๕ พ^๕ร^๕ร^๕ง^๕ม^๕

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ปลง

ปลุก วาง

ศาสนาถาคต พุทธศาสนา (ถาคต - พระผู้
ไปแล้วอย่างนั้น เป็นพระนามของ
พระพุทธเจ้า)

หน้า ๑๐๘ อนาถใจ น่าสลดใจ

เมียงมอง แอบมอง

หน้า ๑๐๘ นำหลากจิต นำประหลาดใจ

พูดแปร่งแกว่งทำนอง สำเนียงพูดแปร่ง หรือ
เพี้ยนไป

ประสก (จากคำบูชาส) ผู้เคร่งครัดในพระ
พุทธศาสนา หลึง เรยก สักา จาก
บูชาส ทนใช้เป็นคำทเรยกคฤหัสถ์
ผู้ชาย

รูป

ภิกษุใช้คำแทนชื่อของท่านเองว่า รูป
เพราะท่านถือว่าตัวของท่านเองไม่มีตัว
ไม่มีตน แต่ใช้เป็นลักษณะนาม เช่น
เรยกพระภิกษุ พระสงฆ์ ว่าพระสงฆ์
๕ รูป พระภิกษุ ๑ รูป เป็นต้น พระ
ภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปเรยกว่า สงฆ์

ศัพท์ คำอธิบายศัพท์

กฏ ทอชของพระภิกษุ

วาสนา บุญที่สร้างสมมาแต่ก่อน

อายุชัย สิ้นชีวิต

หน้า ๑๑๐ เอาพลองร่ำเสียดายคาก เขาไม่พลองตเสียให้
ตายคาก

สลัดแขน สับแขน

หน้า ๑๑๑ เตะว มก

ไขสอ รุแล้วทำเป็นไมรุ

หนาดาน ไม่อาย

เคยรจนา สักวันชกจากมนุษย์

โยโส ชวคค

หน้า ๑๑๒ ยาพิษ ขาทกนแล้วเป็นอันตรายแก่ชวค

เจ้าขุนมูลนาย นายผู้บังคับบัญชา

หน้า ๑๑๓ รุเคา รุเวียง รุสาเหก

จึงได้ตรุกนจบมคไว ทร ควรเป็น กร จึงได้
พรหมกนวงไปจบมคไว

หน้า ๑๑๔ นา ๆ (เหมือนชัชร) เสียงทเปล่งออกมา
เมอรุตโกกร

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

โอ้อ่านาจ ขวค่านาจ

ข่งยวด ข่ยมทล็ก

คุดคู้ งอ มกล่งไป

ขยิบตา กระพริบตา แล่ดงความเกรงกลัว

เต็มประดา เต็มท

หน้า ๑๑๕ แคะค่อน ขอคค่อน

คู้ค้อม ช่อนน้อม นอชน้อม

หน้า ๑๑๖ กุดหัว ทักหัว (กุด-ทำให้สั้น)

พรหมจรรย์ การขบข้งเว้นจากการผสม ใน

ท่นหมายลงเป็นภิกษุ

ภูบาล พระเจ้าแผ่นดิน

หน้า ๑๑๗ ภูวดล พินแผ่นดิน ในท่นหมายลงพระเจ้า

แผ่นดินขอม

หน้า ๑๑๘ ชานนครหลวง นอกทวเมืองหรือทวกาแพงเมือง

นครธม

บรรณาการ ของถวายซึ่งพระเจ้าแผ่นดินเมือง

ท่นนำไปถวายแก่พระเจ้าแผ่นดินอีก

๒๔
ศพนท

คำอธิบายศัพท์

เมืองหนอง ส่งทส่งไปให้ด้วยความ

๕๒๓
 เคารพหรือทักทายไมตรี

เบองบาทนาถา พระเจ้าแผ่นดินหมายดังพระร่วง,

สกลขาบท ขชคัล

๓		๔		๕	๖
ลาสิกขาบท	ลาจากศิษย์ของพระ	คหิ	สีกจาก		

พระภิกษุ

หน้า ๑๑๕ ของผลาญ ^๕ ^๑ ^๒ คงใจทำตาข้าง

จอบเวร ผกเวร

กรรม กรรม ถอยคำทศมคาย

หน้า ๑๒๐ ประชานันต์ ชนหมู่มา (ประชา + อนันต์)

โอบอ้อมอารี แสดงน้ำใจต่อผู้อื่น

ขุ่น มัว ไม่ค่อยใส

เคื่อง โกรธ แค่น

หน้า ๑๒๒ ยง กล่าวหาญ

สธรรมา อกรรมชงาม

เสด็จสวรรคต ไปสู่สวรรคต ตาม

๑๑๗ แผ่นดิน

ว่าแห้ว เปล็ดขวใจ

(๘๕)

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

หน้า ๑๒๓ อาณาประชากร พลงเมืองในปกครอง
รอบคอบ ถ้วนถี่ รวบรวมเหตุการณ์ข้างหน้าข้าง
หลังเสมอ ไม่เพลาเรอ

หน้า ๑๒๔ ทรงราชย์ ครองแผ่นดิน
เอถิงอาสน์ ขนสู่อาสน์ (เอถิง - ขนสู่)
หรรษา รนเรง
กระเดื่อง โคงคัง
ทิสานุทิศ ทิศนัยทิศใหญ่
พระบพิตร “ผู้มทรพยเครื่องปลื้มใจ” เป็นคำ
เรียกเจ้านาย ทนหมายดงพระร่วง

หน้า ๑๒๕ กษัตริย์มหาศาล กษัตริย์ทมิฬอาณามา
โพธิสมภาร ขณูขารมของมหาษัตริย์
ท้าวไท ผู้เป็นใหญ่ หมายดงพระร่วง
หน้า ๑๒๖ นรทุกขนิกรย ไม่มีทุกข์ ไม่มีภัย (นิร-ไม่มี
ปราศจาก)

ลาญแลง แดกแยก

หน้า ๑๒๗ อสุรี หมายดง ขอม

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

พฤตมามาตย์ ข้าราชการผู้เฒ่า หมายถึงข้าราชการ-
การชั้นผู้ใหญ่ (พฤตม + อามาตย์)

รังสรรค์ สร้าง แต่งตั้ง

จรรโลง ค้ำไว้

จรรโลงแหล่งหล้า ปกครองแผ่นดิน

เกริก เชิดเกริก

หน้า ๑๒๘ ราชบริพาร (บริพาร แปลงเป็นบริวารได้) คน

ผู้แวดล้อมโดยเกียรติยศ ผู้รับใช้

กาลป์ อายุของโลก หมายถึง เวลาตั้งแต่

โลกมีมาจนถึงโลกทำลายไป

นิรันตร ไม่มตสันต

หน้า ๑๒๙ ปฏิญญา ให้คำมั่นสัญญา

อิสระ เป็นใหญ่โดยไม่มีใครบังคับบัญชา

เกษมสันต์ โปร่งใจด้วยความสงบ

เทวัญ หมู่เทพ พวกชาวสวรรค์

หน้า ๑๓๐ ประศาสน์ ปกครอง

อิสริยยศ ยศคือความเป็นใหญ่

สมัคร์ ยินยอม เต็มใจ เข้าพวก

ศัพท์ คำอธิบายศัพท์

สมาน เท่ากัน เสมอกัน

สามัคคี ความพร้อมเพรียงกัน ความปรอง
คองกัน

ลุ่มหลง หมกมุ่น มัวเมา

ริษยา ความไม่อยากจะเห็นคนอื่นไ้ดีกว่า
เห็นเขาไ้ดีกว่าแล้วทนอยู่ไม่ไ้

หน้า ๑๓๑ นิบทย สรุพหมุด ขึ้นย

ยุง ยให้แรงชน ยให้หนักชน

กษัตริย์ลิจฉวี ตามเรื่องในสามัคคีเภทเล้าว่า
แคว้นวัชชีในประเทศอินเดียมีกษัตริย์
ลิจฉวีช่วยกันปกครองโดยรวมกำลัง
กันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประเทศ
อื่น ๆ ไม่อาจรุกรานไ้ พระเจ้า
อชาตศัตรูต้องการแคว้นวัชชีเป็นเมือง
ขึ้นจึงทำอบายให้พราหมณ์ชอว์สการ
ไปยแหยให้กษัตริย์ลิจฉวีแตกสามัคคี
แล้ว ก ยก กองทัพ ไป ยึด แคว้นวัชชี
ไ้ โดยสะดวก

ศัพท^๘ คำอธิบายศัพท^๘

ยุ^๖แห^๖ย^๖ ข^๖ให้^๖ท^๖ง^๖ส^๖อง^๖ฝ^๖าย^๖ต^๖ก^๖ก^๖น^๖

ต^๖ก^๖ก^๖น^๖ ก^๖ร^๖ระ^๖จ^๖ก^๖ร^๖ระ^๖ว^๖า^๖ย^๖ไป^๖

ค^๖ั^๖ส^๖ก^๖ร^๖ ข^๖า^๖ค^๖ก^๖ ค^๖ั^๖ท^๖ร^๖

ห^๖น^๖า ๑๓๒ แ^๖ย^๖ง^๖ ท^๖อ^๖ค^๖า^๖น^๖

ป^๖ล^๖า^๖ต^๖ ห^๖น^๖ไป^๖

ม^๖ล^๖า^๖ญ^๖ญ^๖า^๖ติ^๖ ท^๖ว^๖ล^๖า^๖ย^๖ข^๖า^๖ค^๖

ฟ^๖ู^๖เพ^๖อ^๖ง^๖ เพ^๖อ^๖ง^๖ฟ^๖ เ^๖ร^๖เ^๖ญ^๖ ม^๖ั^๖ง^๖ค^๖ง^๖ เ^๖ล^๖ิ^๖ค^๖ล^๖อ^๖ย^๖

ว^๖ั^๖ฒ^๖น^๖า เ^๖ร^๖เ^๖ญ^๖ ร^๖ู^๖ง^๖เ^๖ร^๖อ^๖ง^๖

ไ^๖ช^๖โ^๖ย^๖ เ^๖เ^๖น^๖ค^๖ำ^๖ป^๖เ^๖ด^๖ง^๖เ^๖ย^๖ง^๖ส^๖แ^๖ด^๖ท^๖ง^๖ค^๖ว^๖า^๖ม^๖ค^๖ำ^๖ไ^๖

กิจกรรม

เลือกปฏิบัติตามควรแก่กรณี

การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในช่วงโมงเรียนวรรณคดี จะช่วยให้เด็กเรียนมีประสิทธิภาพ และรู้อรรถรสคุณค่าของวรรณคดี กิจกรรมต่อไปนี้ จะช่วยเป็นแนวทางได้บ้าง

๑. การอ่าน

ควรให้อ่านออกเสียงได้ทั้งอย่างเรียบร้อยแก้ว และร้อยกรอง การอ่านอย่างเรียบร้อยนั้นควรชวนให้อ่านให้ถูกต้องตามหลักออกซรวัด รุจกเว้นจังหวะ วรรคตอน ช้าอ่านคึกคัก ออกเสียงสระ พยัญชนะ ทวิ ร. ล. และทวิกลา ถูกต้องชัดเจน รุจกใช้เสียงให้เหมาะสมตามบทบาทในท้องเรื่อง เช่นบทโคก บทโกรธ ฯลฯ สำหรับร้อยกรองนั้นให้รุจกอ่านทำนองเสนาะ อ่านโคลง ฉันท์ กาพย์ และกลอน ถูกจังหวะ และกลาของคำประพันธ์ รู้อรรถรสความไพเราะของเสียงที่ผสมผสาน

๒. แบบฝึกหัดร่ายกรอง

ให้ศึกษาแผนข้อของคยของกลอนสุภาพ รวบรวมลักษณะ
สัมผัสต่าง ๆ แล้วให้ฝึกหัดแต่งกลอนสุภาพอย่างง่าย ๆ บ้าง

๓. แบบฝึกหัดร่ายแก้ว

เมื่อเรียนจบของบทหนึ่ง ๆ หรือตอนหนึ่ง ๆ ควรให้นักเรียน
รู้จักถอดคำประพันธ์เป็นร้อยแก้ว และรู้จักย่อเอาแต่ใจความ
สำคัญ หรือเมื่อพบคำกลอนตอนใดที่ไพเราะเป็นคติสอนในศีล
ธรรม ก็ให้เก็บรวบรวมและแปลความเป็นร้อยแก้วไว้

๔. การอภิปราย

นักเรียนควรได้มีโอกาสอภิปรายปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับ
เรื่องพระร่วง ดังหัวข้อที่จะเสนอเป็นตัวอย่างดังนี้

(๑) การที่ไทยต้องตกอยู่ใต้อาณาจักรของจีน เป็นผลดีหรือ
ร้ายอย่างไร ?

(๒) ที่กล่าวว่าพระร่วงมี “ราชาศัพท์” นั้น หมายถึง
ความว่าอะไร ?

(๓) การที่พระร่วงหลบหนีทหารขอมไปอยู่กรุงสุโขทัย
นั้นเป็นผลดีแก่ชาวเมืองละโว้อย่างไร ?

(๔) ขอมคำค้น หมายถึงใคร กระทำอย่างไรจึงถูก
^๑ ^๒ ^๓ ^๔
 วิทยกชชอเชนนน

(๕) เหตุไฉนชาวเมืองสุโขทัยจึงอัญเชิญพระร่วงขึ้น
เป็นกษัตริย์

(๖) ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย โบราณคดีจาก
การอ่านบทละครเรื่องพระร่วง

(๗) ความรู้เกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์ การสังเวยของ
สัตว์ประเภท

७६७

๕. การแสดงละคร

เช่นในโอกาสที่โรงเรียนมีงานรื่นเริง จะแสดงอุบาย
หรือหัตถ์เลกแสดงเพียงของกิดองกิดหนึ่ง โดยแบ่งหน้าทัก
ดังต่อไปนี้

(๑) เลิกและฝึกซ้อมผู้แสดงให้สมัครขบทบาท โดย
มีผลากยการแสดง

(๒) จัดทำ เวท เครืองแต่งกายตัวละคร และ
 ต้นทร เครืองขยายเสียง

(๓) ทำสัจบริเวเลาเรื่องทอนตนให้ทอภัยทอนทจะ
แล้วทั้งและเรื่องทกาถึงแล้วทั้งแจ้งนามผู้แล้วทั้ง

เมื่อแสดงเสร็จแล้ว ควรวัดผลงานว่า ได้หรือบกพร่อง
อย่างไร นำไปพิจารณาแก้ไขคราวต่อไป

๖. การจัดทำนิทรรศการ ด้วยวิธีตกแต่งป้ายประกาศ
หรือตกแต่งตัวทุกตาเป็นตัวละคร หรือแสดงภาพวาดเกี่ยวกับ
เหตุการณ์ในเรื่อง แสดงการจัดงานละคร ครุ กระจาก
กระบุง

๗. การวิจัย

(๑) ในบทกลอน มักจะทักคำบางคำให้สั้นลง เพื่อ
รักษาจำนวนคำไม่ให้ยาวกว่าที่กำหนดในแบบกลอนนั้น ๆ เช่น
อภิปราย ทักลงเป็น อภิปราย รณรงค์ ทักลงเป็น ณรงค์
ประสาประสี ทักลงเป็น สาสี ในกลอนพระร่วงมีคำเช่นนี้อยู่
หลายคำ ระวังว่ามีคำอะไรบ้าง และคำเดิมเต็มรูปว่า
อะไร

(๒) ท้ายญัตติคำศัพท์ทบทวนว่า พระเจ้าแผ่นดิน เมือง
พนแผ่นดิน ขาคัก ประชารามภูร ทาย ฯลฯ

(๓) สังเกตคำที่ของเชื้อในการอ่าน เพื่อช่วยรส
ไพเราะ เช่น ถ้วนเคื้อครอันเหลืลันคณนา อ่าน คน - นา
เพื่อให้รับสัมผัสกยลน

(๔) รู้จักตัดสินคำต่าง ๆ ว่าเป็นคำชนิดใดในวิภาค
(นาม สรรพนาม กริยา ฯลฯ) รู้จักตัดสินว่าคำใดเป็น
คำสมาส คำสันธิ

(๕) ผู้ให้รู้จักใจความที่เป็นคติสอนใจให้รักชาติ
กล้าหาญ และสามัคคี

(๖) ให้ค้นคว้าพระราชประวัติรัชกาลที่ ๖ มาเพิ่ม
เติมอีกแล้วนำมาบรรยายสั้นๆ ฟังในชั้น

(๗) แนะนำให้นักเรียนหาพระราชอินพนธ์บทละครรัชกาล
ที่ ๖ อ่านออกอย่างตามสมควร

๘. การศึกษานอกสถานที่

ถ้ามีโอกาสนักเรียนไปชมจังหวัดลพบุรี และ
สังเกตสิ่งต่อไปนี้

(๑) ภูมิประเทศของจังหวัด และสถานที่สำคัญทาง
ประวัติศาสตร์ เช่น พระปรางค์สามยอด พระนารายณ์
ราชินเวศน์ ฯลฯ

(๒) ชมทะเลชุบศร

(๓) การอาชีพของพลเมืองในตำบลนั้น

(๔) สินค้าสำคัญของจังหวัดนั้น

๕. ผักหัดการตอบข้อทดสอบแบบปรนัย

๑. จงเติมข้อความในช่องว่างต่อไปนี้ ให้ครบถูกต้อง

(๑) ผู้แต่งหนังสือพระร่วงคือ.....

(๒) ทพทกของพระร่วง เรียกว่า.....

(๓) กษัตริย์ของขอม คือ.....

(๔) นายมัน เป็น.....

(๕) พืชบวงสร่วงเทวดาคือ.....

เป็นเครื่องสังเวท

(๖) คำสนาพราหมณ์ขอมคือ พระเป็นเจ้า ๓ องค์

คือ ๑..... ๒.....

๓.....

(๗) เสือนอนกว่ากลว ไม่รู้ตัวว่าเกลี้ยงนง เห็น

ไม่เขาจริงละก็.....เป็นคำพูด

ของ.....

(๘) ผู้ทนายชาวมาชอกพระร่วงว่า พญาเตโชยก

ทพมาจับตัว คือ.....

(๙) รัทโลกลาปลา คือ.....

(๘๕)

(๑๐) พร้าหม^๑ด^๒ท^๓ย^๔แ^๕ห^๖ย^๗ใ^๘ห^๙บ^{๑๐}ร^{๑๑}ร^{๑๒}ค^{๑๓}า^{๑๔}ก^{๑๕}ษ^{๑๖}ท^{๑๗}ร^{๑๘}ย^{๑๙}ล^{๒๐}จ^{๒๑}ฉ^{๒๒}ว^{๒๓}แ^{๒๔}ก^{๒๕}
ส^{๒๖}า^{๒๗}ม^{๒๘}ก^{๒๙}ค^{๓๐}ก^{๓๑}น^{๓๒} ช^{๓๓}อ^{๓๔}.....

๗๓๗

๒. จ^๑ง^๒ใ^๓ส^๔เ^๕ร^๖อ^๗ง^๘ห^๙มา^{๑๐}ย^{๑๑} ✓ หน^{๑๒}า^{๑๓}ข^{๑๔}อ^{๑๕}ค^{๑๖}ว^{๑๗}า^{๑๘}ม^{๑๙}ท^{๒๐}ท^{๒๑}า^{๒๒}น^{๒๓}เห^{๒๔}็น^{๒๕}ว^{๒๖}า^{๒๗}
ถู^{๒๘}ก^{๒๙}แ^{๓๐}ล^{๓๑}เ^{๓๒}ใ^{๓๓}ส^{๓๔}เ^{๓๕}ร^{๓๖}อ^{๓๗}ง^{๓๘}ห^{๓๙}มา^{๔๐}ย^{๔๑} × หน^{๔๒}า^{๔๓}ข^{๔๔}อ^{๔๕}ค^{๔๖}ว^{๔๗}า^{๔๘}ม^{๔๙}ท^{๕๐}ท^{๕๑}า^{๕๒}น^{๕๓}เห^{๕๔}็น^{๕๕}ว^{๕๖}า^{๕๗}ผ^{๕๘}ิ^{๕๙}ก^{๖๐}

(๑) พ^๑ร^๒ร^๓ว^๔ง^๕เ^๖็น^๗เจ^๘า^๙เ^{๑๐}ม^{๑๑}เ^{๑๒}อ^{๑๓}ง^{๑๔}ละ^{๑๕}ว^{๑๖}

(๒) ก^๑า^๒ร^๓ส^๔ร^๕ง^๖ม^๗ร^๘า^๙ภ^{๑๐}ิ^{๑๑}เ^{๑๒}ษ^{๑๓}ก^{๑๔} เ^{๑๕}็น^{๑๖}พ^{๑๗}ร^{๑๘}ท^{๑๙}ข^{๒๐}อ^{๒๑}ม^{๒๒}น^{๒๓}า^{๒๔}มา^{๒๕}ใ^{๒๖}ห^{๒๗}
ใ^{๒๘}น^{๒๙}ป^{๓๐}ร^{๓๑}ะ^{๓๒}เท^{๓๓}ศ^{๓๔}ไ^{๓๕}ท^{๓๖}อ^{๓๗}

(๓) ไ^๑ท^๒ย^๓ท^๔อ^๕ง^๖ส^๗่ง^๘ส^๙่ว^{๑๐}ย^{๑๑}น^{๑๒}า^{๑๓}ใ^{๑๔}ห^{๑๕}ข^{๑๖}อ^{๑๗}ม^{๑๘}ท^{๑๙}ก^{๒๐} ๆ^{๒๑} บ^{๒๒}

(๔) น^๑ัก^๒ค^๓ุ^๔ม^๕เห^๖็น^๗ว^๘า^๙ค^{๑๐}น^{๑๑}ไ^{๑๒}ท^{๑๓}ย^{๑๔}ม^{๑๕}ี^{๑๖}ค^{๑๗}ว^{๑๘}า^{๑๙}ม^{๒๐}า^{๒๑}ร^{๒๒}ก^{๒๓}ว^{๒๔}า^{๒๕} จ^{๒๖}ึง^{๒๗}
ข^{๒๘}อ^{๒๙}ม^{๓๐}ข^{๓๑}น^{๓๒}น^{๓๓}า^{๓๔}ใ^{๓๕}ป^{๓๖}ใ^{๓๗}ห^{๓๘}

(๕) พ^๑ร^๒ร^๓ว^๔ง^๕ใ^๖ห^๗ส^๘่ง^๙ท^{๑๐}ว^{๑๑}พ^{๑๒}ญ^{๑๓}า^{๑๔}เค^{๑๕}ไ^{๑๖}ช^{๑๗}ก^{๑๘}ล^{๑๙}บ^{๒๐}ใ^{๒๑}ห^{๒๒}ข^{๒๓}อ^{๒๔}ม^{๒๕}

(๖) เ^๑ว^๒า^๓เ^๔็น^๕ไ^๖ท^๗อ^๘ย^๙ เ^{๑๐}ช^{๑๑}เ^{๑๒}ชา^{๑๓}ค^{๑๔}ิ^{๑๕}น^{๑๖}ก^{๑๗}ร^{๑๘}บ^{๑๙}แ^{๒๐}ท^{๒๑} เ^{๒๒}็น^{๒๓}ค^{๒๔}ำ^{๒๕}พ^{๒๖}ุ^{๒๗}ค^{๒๘}
ข^{๒๙}อง^{๓๐}น^{๓๑}าง^{๓๒}จ^{๓๓}ิ^{๓๔}น^{๓๕}ท^{๓๖}น^{๓๗}

(๗) ฉ^๑ร^๒ว^๓า^๔ว^๕า^๖ส^๗ ค^๘ือ^๙ค^{๑๐}น^{๑๑}ผ^{๑๒}ู้^{๑๓}อยู่^{๑๔}ค^{๑๕}ร^{๑๖}อง^{๑๗}เร^{๑๘}เ^{๑๙}น^{๒๐} เ^{๒๑}ม^{๒๒}ไ^{๒๓}ซ^{๒๔}่^{๒๕}น^{๒๖}ัก^{๒๗}
บ^{๒๘}ว^{๒๙}ช^{๓๐}ห^{๓๑}ร^{๓๒}อ^{๓๓}ภ^{๓๔}ิก^{๓๕}ษ^{๓๖}า^{๓๗}ม^{๓๘}เ^{๓๙}ฉ^{๔๐}ร^{๔๑}

(๘) ก^๑า^๒ร^๓ป^๔ก^๕ค^๖ร^๗อง^๘เ^๙ม^{๑๐}เ^{๑๑}อ^{๑๒}ง^{๑๓}ละ^{๑๔}ว^{๑๕}ไ^{๑๖}แ^{๑๗}บ^{๑๘}่ง^{๑๙}อ^{๒๐}อก^{๒๑}เ^{๒๒}็น^{๒๓} ๔ ส^{๒๔}่ว^{๒๕}น^{๒๖}
ไ^{๒๗}ก^{๒๘}่^{๒๙} เ^{๓๐}ว^{๓๑}เ^{๓๒}ง^{๓๓} ว^{๓๔}ง^{๓๕} ค^{๓๖}ล^{๓๗}ง^{๓๘} น^{๓๙}า^{๔๐}

(๔) หนังสือเรื่องพระร่วง สอนให้คนมีความ
สามัคคีกัน

วลี

๓. ในห้วงข้อต่อไปนี้มีคำตอบที่ถูกต้องเพียงข้อละคำ
ตอบเดียว รงชิดเส้นใต้คำที่ถูกต้องนั้น

(๑) “เป็นธรรมเนียมไทยแท้แต่โบราณ ใคร
มาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ” เป็นคำพ้องของ

๑. หลวงเมื่อง ๒. ทนาย ๓. หลวงนา

๔. พระร่วง

(๒) “ท่านน้าใจเป็นที่สุด ส้มควรเป็นบุตรบิดา
ท่าน” เป็นคำพ้องของ

๑. นักคุม ๒. นักแก้ว ๓. หลวงวัง

๔. พญาเทโช

(๓) “ชาวไทยจะรักเพราะมีนาย เป็นยอดชาย
ฉลาดสามารถนัก” เป็นคำพ้องของ

๑. นักสุวรรณ ๒. ท้าวพันธุ ๓. นักคุม

๔. พญาเทโช

(๔) “ถ้าแม่เพื่อนขอจากค้ายวาชั่ว จงไปขายใน
ทยุทอนา” เป็นคำพ้องของ

๑. นักแก้ว ๒. นักสุวรรณ ๓. พญาเทไช

๔. นักคุม

(๕) เมื่อพญาเทไชรับอาสาจับตัวพระร่วง ท้าว
พันชุมไค้มอบชาวอุให้ คือ

๑. บัน ๒. พระขรรค์ ๓. กายฝึกทอง

๔. มิก

(๖) สุโขทัยไม่เป็นไมตรีกับไทยเพราะ

๑. เข้าข้างขอม ๒. มีกำลังน้อย ๓. ไม่ไ้

รับสาร ๔. ขุนหลวงประจวบหนัก

(๗) นายมั่นหลดกพ้นจากกองทัพขอมมาได้ เพราะ

๑. ขอมปล่อยตัว ๒. มอมเหล้าทหาร ๓. ใช้

ยาสะกด ๔. สะกดจิตให้พวกขอมหลับ

(๘) พระร่วงหนีไปสุโขทัยเพราะ

๑. กลัวขอม ๒. เสียดายชีวิต ๓. กลัวราษฎร

เคียดแค้น ๔. หนีเอาตัวรอด

(๙) ทักษิณแตกพ่ายไปเพราะอุบายของ

๑. พระร่วง ๒. นางจันทน์ ๓. นายมั่น

๔. หลวงเมอง

(๘๘)

(๑๐) เมื่อไปถึงสุโขทัยแล้ว พระร่วงได้ไป

๑. คำชาย ๒. ทำสวน ๓. ผนวช ๔. ทำนา

ฯลฯ

๕. จึงอ่านคำทักขิณเส้นใต้ แล้วใส่เครื่องหมายลูกบน
คำทักตรงกบเสียงททานอ่าน

(๑) เป็นทกซ์เฝ้าทอด ฤทัย ถอน

ฤทัย อ่านว่า ฤทัย, ถทัย, วัทัย, ถทัย

(๒) ขอพ่อเจ้าบุญ ไสลก ไสลก

ไสลก อ่านว่า ไสก, ศรี-โลก, ศรี-ไหลก, ไส-ลก

(๓) กุก่อน กรรมการ น้อยใหญ่

กรรมการ อ่านว่า กรรม-การ, กร-มะ-การ,

กลม-มะ-การ, กรม-มะ-การ

(๔) ไวยุชิตวาง เลอกบาล จ้า

เลอกบาล อ่านว่า เล-อก-บาน, เล็ก-บาน,

เลอ-กะ-บาน, เล็ก-กะ-บาน

(๕) ทักผู้ทรง พรหมจรรย

พรหมจรรย อ่านว่า พรหม-จัน, พรหม-หะ-มะ-จัน

พรหม-มะ-จัน, พรหม-มะ-จัน

ฯลฯ

๕. จงเลือกตัวเลขทางบ้านขวามือ มาใส่ในช่องว่าง
ให้เหมาะกบลักษณะทศเคนของตัวเลขทางซ้ายมือ

() นางจันทน์	๑. อหังการ
() พระร่วง	๒. กล้าหาญ รักลูก
() พญาเดโช	๓. มีไหวพริบ
() นายมัน	๔. รักคำพูด
() นักคุม	๕. ฉลาด รักชาติและพลเมือง
	๖. ซอจนเชื่อง
	๗. กตัญญูรักเจ้านาย

อุปนิสัยของตัวละคร

๑. พระร่วง รักชาติ รักพลเมือง มีสติปัญญาเฉลียว
ฉลาด รอยคอบ มีไหวพริบ
๒. นางจันทน์ รักชาติ รักลูก กล้าหาญ ฉลาด
๓. นักคุม รักคำพูด เกรงต่อประเพณี ซอจนเชื่อง ใจ
๔. พญาเดโช กล้าหาญ รักคำพูด สะเพร่าหาความ
ศรัทธา อหังการ

(๑๐๐)

๕. นายมั่น ชอส์คย รักษา จงรักภักดีต่อเจ้านาย
ฉลาก

๖. พวกขอม ท้ายคายทารณ

คำกลอนตอนใดที่แสดงอุปนิสัยของตัวละครตัวใดก็จัด
เขาเป็นพวกเคี้ยวกรนไว้ เช่น ตอนทแสดงความรักชาติของ
พระร่วง ตอนทแสดงถึงการรักษาคำพูดของนกคุ้ม ฯลฯ

แผนที่สังเขป

แสดงอำนาจในแหลมทองสมัยโบราณ

องค์การผ้าขอมกุศลกา

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ตรา

นายกำธร ด้วงกุด พิมพ์และโฆษณา

๓๑ มีนาคม ๒๕๐๓